

แนวคิดและบทบาทในสภาฯ ผู้แทนราษฎรชุดที่ 3: การปรับเปลี่ยนท่าทีทางการเมือง

ภายหลังการประกาศพระราชกฤษฎีกายุบสภาฯ เพื่อให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรใหม่ภายใน 90 วัน ทองอินทร์เป็นสมาชิกสภาฯ อีกผู้หนึ่งที่ตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งอีกครั้ง แต่เนื่องจากการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการมอบให้ราษฎรเป็นผู้ตัดสินว่า เห็นด้วยกับฝ่ายใดระหว่างสมาชิกสภาฯชุดที่ถูกยุบ กับฝ่ายรัฐบาล ทำให้บรรยากาศของการเลือกตั้งมีความคึกคักยิ่งกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา

5.1 การเลือกตั้งครั้งที่ 3 (12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481)

ดังได้กล่าวมาในตอนท้ายบทก่อนแล้วว่า ทองอินทร์ไม่เห็นด้วยกับการยุบสภาฯ และมีความคิดที่จะยื่นหนังสือทักท้วงคำสั่งของรัฐบาลไปยังคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แต่เนื่องจากเอกลักษณ์ของความเป็นสมาชิกต้องสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ ทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองใดๆ อาจนำไปสู่การถูกจับดำเนินคดีได้ และการกระทำเช่นนั้นย่อมไม่ก่อผลดีต่อการร่วมงานกับรัฐบาลในโอกาสต่อไป ทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฝ่ายค้านจึงหันมาร่วมมือกันรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งแทน โดยการออกไปปลิวแกลงการณ มีเนื้อหาอธิบายการกระทำของฝ่ายสมาชิก เน้นความสำคัญของการทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงแทนราษฎร การรักษาผลประโยชน์ของราษฎรและประเทศชาติ การเสนอให้เลือกผู้แทนราษฎรคนเก่า และในตอนท้ายของใบปลิว มีการลงนามของสมาชิกในกลุ่มซึ่งมีทั้งหมด 43 คน ((2) สร ๒๒๑.๓๕.๑/๑๔ เล่ม ๔) นอกจากนี้ในทางส่วนตัว บุคคลเหล่านี้ได้เขียนมายถึงราษฎรจังหวัดต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนผู้สมัครที่ตนต้องการด้วย ((2) สร ๒๒๑.๓๕.๑/๑๔ เล่ม ๔) เนื้อหาของจดหมายให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มกันทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร และการเสนอความคิดว่าด้วยการเป็น "นักการเมือง" ซึ่งพอสรุปได้ว่าจะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ มีความรู้ความสามารถในทุกด้าน ทั้งวิชาการและประสบการณ์ชีวิต มีความ

เข้าใจในหน้าที่ของการเป็นราษฎร พร้อมทั้งจะช่วยเหลือราษฎรทุกขณะทั้ง โดยทางสภา และทางส่วนตัว มีความประพฤติส่วนตัว ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ถือตัว แต่ต้องมีจิตใจที่ มั่นคง เข้มแข็งและมีน้ำใจเป็นนักกีฬา

สำหรับการเลือกตั้งในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีทั้งหมด 4 เขต ทองอินทร์, เสียง, ฟอง, ทิม, และ เทพ คงจะมีการตกลงแบ่งเขตการเลือกตั้งกัน โดยให้ ฟอง ลง สโมสรเขต 1 แทน ทองอินทร์ที่ย้ายไปสโมสรเขต 2 แทนที่ทิม ซึ่งย้ายข้ามเขตไปสโมสรที่ จังหวัดชุขันธ์แทนเทพ โชติบุชิต ที่ย้ายกลับไปสโมสรที่นครปฐม และ เสียง ลงสโมสรที่เขต 3 ส่วนเขตที่ 4 เข้าใจว่า ชุมนุสรการกิตติคดี อดีต ส.ส. สอบตกเมื่อครั้งก่อนลงสมัครอีก ครั้งหนึ่ง (และครั้งนี้ก็ได้รับเลือก)

นโยบายการหาเสียงในครั้งใหม่ของทองอินทร์ ได้แก่การขอให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้รับเงินเดือน ((2) สร๒2๐1.35.1/4 เล่ม 2 : 98) แต่ถ้าพิจารณาจากแนวการหา เสียงของกลุ่มฝ่ายค้านโดยรวมที่ได้มีการช่วยเหลือกันและกันแล้วจะพบว่า บุคคลเหล่านี้ออก หาเสียงโดยการเดินทางไปพบปะราษฎร ออกเยี่ยมครุ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามตำบล หมู่ บ้านต่าง ๆ โดยมีกำหนดพักนอนและฉายภาพยนตร์ให้ราษฎรดูตำบลละคืน และทองอินทร์ ในช่วงนี้นอกจากการมีอาชีพทนายความแล้ว เขายังเป็นเจ้าของโรงเรียนราษฎรระดับมัธ ยมอีกถึง 2 โรงเรียน จึงอยู่ในสภาพที่เข้าถึงประชาชนได้มากกว่า ดังจะเห็นได้ว่าบรรดา ชาวเมืองให้การสนับสนุนมาก บางคนถึงกับให้เงินสนับสนุนในการหาเสียงอีกด้วย (สัมภาษณ์ บังอร ภูริพัฒน์) ฐานคะแนนเสียงที่สำคัญของทองอินทร์มาจากลูกความ เพื่อนฝูงที่สนิทชิดชอบและญาติ การที่ชาวเมืองให้การสนับสนุนทองอินทร์มากนั้น โปรี ชัมภรัตน์ กล่าวว่าเป็นเพราะทองอินทร์นั้น "เป็นคนดี ไม่เอาเปรียบคน" (คุณสมบัติประการหลัง สำคัญมาก เพราะชาวอีสานมักถูกหลอก หรือถูกเอารัดเอาเปรียบในเชิงการค้า) ชาวเมืองจึง ชอบ (สัมภาษณ์ โปรี ชัมภรัตน์)

ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ จากจำนวนสมาชิกที่ได้รับเลือก 91 คน จะมีสมาชิกชุดที่ยุบสภาฯ ได้รับเลือกเข้ามาเป็นจำนวนถึง 44 คน ซึ่งในจำนวนนี้ 26 คน เป็นสมาชิกฝ่ายค้านและเป็นสมาชิกจากจังหวัดทางภาคอีสานถึง 13 คน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนอดีตสมาชิกสภาฯจากจังหวัดทางภาคอีสานทั้งหมด 18 คนในจำนวนทั้งหมด 43 คน ที่ร่วมกันหาเสียงแล้วจะสะท้อนให้เห็นว่า ราษฎรทางภาคอีสานยังยอมรับผู้แทนราษฎรที่เป็น "ฝ่ายค้าน" มากกว่าผู้แทนฯที่สนับสนุนรัฐบาล

5.2 แนวคิดและบทบาทของทองอินทร์ในการสร้างชาติ พ.ศ. 2481-2484

ภายหลังการเลือกตั้ง พันเอก หลวงพิบูลสงครามได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายให้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐบาลชุดใหม่ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มคนรุ่นหนุ่มของคณะราษฎรเป็นจำนวนถึง 18 ใน 25 ตำแหน่งได้เปลี่ยนโฉมหน้าทางการเมืองใหม่จากเดิมที่กลุ่มข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เคยเป็นฝ่ายมีอิทธิพลในฝ่ายบริหาร มาเป็นกลุ่มคนรุ่นหนุ่มทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนแทน ซึ่งจะทำให้การดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลชุดนี้มีความกระตือรือร้นและเป็นไปอย่างเข้มแข็งกว่า (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ 2531-2532: 249-250)

ในการแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาฯ ก่อนเข้ารับตำแหน่ง รัฐบาลหลวงพิบูลสงครามได้มีการเตรียมการทั้งในส่วนคณะรัฐมนตรีและสมาชิกสภาฯ โดยในการประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อร่างนโยบาย หลวงพิบูลฯ ได้กล่าวแสดงความคิดเห็นเตือนรัฐมนตรีอย่างตรงไปตรงมาว่า "หลักการเขียนนโยบาย ไม่ใช่เขียนพอให้ผ่านสภาฯผู้แทนราษฎร ต้องเขียนให้มัดตัวเราด้วย เพื่อจะได้ตั้งหน้าตั้งตาทำ ข้านเจ้าพูดก็ได้ว่าพยายามมัดตัวให้ทำเช่นเลิกร่างรูปการ ใครมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังก็ต้องเลิก..." (สำเนารายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 2/2481 วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2481 อ้างถึงใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ 2531-2532: 252) ส่วนในด้านสมาชิกสภาฯ รัฐบาลได้มีการริเริ่มแจกหัวข้อนโยบายให้สมาชิกก่อนที่จะมีการประชุม ซึ่งก็ปรากฏว่าได้รับคำชมเชยจากสมาชิกในทันที อนึ่ง ในการแถลงนโยบายครั้งนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจาก

เดิมที่เสนอตามหลัก 6 ประการของคณะราษฎร เปลี่ยนมาเป็นการแยกนโยบายออกเป็น 2 หมวด คือนโยบายทั่วไป กับนโยบายสำหรับกระทรวง (ดู ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ 2517 : 281-285) ซึ่งจากนโยบายทั่วไปที่รัฐบาลเคยแถลง นอกจากการยึดหลัก 6 ประการ แล้วจะพบว่าสิ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญเป็นลำดับต่อมาได้แก่ การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม โดยจะเน้นหนักไปในด้านการปฏิบัติ

ส่วนนโยบายสำหรับกระทรวง พบว่ากระทรวงที่รัฐบาลให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกได้แก่กระทรวงกลาโหม ต่อมาจึงเป็นกระทรวงการคลัง โดยในกระทรวงกลาโหมนั้น รัฐบาลแถลงอย่างชัดเจนถึงนโยบายการพัฒนากองทัพอากาศว่า "...รัฐบาลจะบำรุงกำลังกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ให้มีความเข้มแข็งพอควรแก่การป้องกันอธิปไตยและสิทธิของประเทศชาติ การบำรุงนี้จะพยายามทำทั้งในคุณภาพและปริมาณ" (ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ 2517 : 282) และสำหรับกระทรวงการคลัง นอกจากจะเน้นการจัดการปรับปรุงภาษีอากรให้เกิดความยุติธรรมแก่สังคมแล้ว ได้มีการกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า จะมีการยกเลิกเงินรัชชูปการและให้มีการกำหนดบึงงบประมาณใหม่ให้เหมาะสมแก่ฤดูกาล

จากนโยบายที่รัฐบาลแถลง อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่ เป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่รัฐบาลต้องรีบแก้ไขคือปัญหาการคลัง โดยเฉพาะวิธีการงบประมาณ (ซึ่งเป็นปัญหาที่ทำให้ต้องมีการยุบสภาฯ) และปัญหาอันเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศในเขตชนบท จากนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิก ดังกล่าว ทำให้รัฐบาล หลวงพิบูลสงครามได้รับความไว้วางใจจากสภาฯ ด้วยคะแนนสูงถึง 111 ต่อ 2 เสียง จากจำนวนสมาชิกที่เข้าประชุมในวันนั้น 165 คน (รงส. 3/2481 สามัญ ชุด 3)

หลังจากรัฐบาลหลวงพิบูลสงครามได้รับความไว้วางใจจากสภาฯ เข้าบริหารประเทศแล้ว การดำเนินการของรัฐบาลในระยะต่อมาเป็นช่วงของการสร้างชาติตามแนวคิดของคณะราษฎร 2 กลุ่มหลักคือ กลุ่มทหารบกนำโดยหลวงพิบูลสงคราม กับกลุ่มพลเรือนนำโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม ผู้ซึ่งหลวงพิบูลฯ เสนอให้เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงการคลังอันเป็นกระทรวงที่ใหญ่และสำคัญมาก การสร้างชาติตามแนวทางของ หลวงประดิษฐมนูธรรมส่วนใหญ่เน้นไปทางด้านเศรษฐกิจการคลัง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้าง เอกราชทางเศรษฐกิจ มีระยะเวลาเพียงแค่ พ.ศ. 2481-2484 ในระยะแรกเป็นการแก้ไข ปัญหาทางด้านวิธีการงบประมาณ การจัดเก็บภาษีอากร อันเป็นสาเหตุของการยุบสภาฯ เมื่อคราวที่แล้ว ต่อมาจึงเริ่มปรับปรุงระบบเงินตราและดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม ซึ่งดำเนินไปในลักษณะการใช้มาตรการทางด้านกฎหมายและยอมรับฟังความคิดเห็น ของสมาชิกให้ความสำคัญกับการร่วมงานของสมาชิกโดยเฉพาะกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้าน ซึ่งจะ เป็นผลทำให้กระแสคัดค้านในสภาฯ ลดลง และยังมีส่วนทำให้ฝ่ายค้านมีความนิยมในตัวหลวง ประดิษฐมนูธรรมมากขึ้นจนนำไปสู่การร่วมมือกันโค่นล้มรัฐบาลหลวงพิบูลสงครามในที่สุด

ส่วนการสร้างชาติตามแนวทางของหลวงพิบูลสงคราม มีความหมายกว้าง ขวางครอบคลุมถึงกิจการของประเทศทุกด้าน โดยเป็นนโยบายที่มีลักษณะเด่นเฉพาะคือ มี แนวคิดเรื่องเชื่อผู้นำ ลัทธินิยมทหาร ความรู้สึกชาตินิยม และมีเป้าหมายเพื่อนำชาติไปสู่ ความเป็นอารยประเทศ (ปรคีณีย์ เกศบุตร 2529 : 4) ที่มาของนโยบายเป็นผลมาจาก สภาฯ นแวดล้อมภายในประเทศและภายนอกประเทศ รวมทั้งแนวคิดของรัฐบาลหลวงพิบูล- สงครามเอง กล่าวคือ สภาฯ ทางการเมืองภายในของไทยระหว่างที่หลวงพิบูลสงคราม เข้า ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอาจกล่าวได้ว่า คณะราษฎรยังประสบปัญหาความไม่มั่นคงและไร้ เสถียรภาพ อันเนื่องมาจากกระแสการคัดค้านในสภาฯ ผู้แทนราษฎร ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมา จากความไม่เห็นด้วยกับนโยบายการปกครองประเทศของรัฐบาล ส่วนภายนอกสภาฯ ระยะ เวลา 6 ปีที่ผ่านมาคณะราษฎรยังประสบกับการต่อต้านของกลุ่มผู้บอบเก่าและการขัด แแย้งภายในกลุ่มคณะราษฎรด้วยกันเองอีกหลายครั้ง ทั้งที่ปรากฏเป็นความเคลื่อนไหวครั้ง ใหญ่และการจับกุมบุคคลบางกลุ่ม การลอบสังหารบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาล (สุชาติ ชัย ภูมิประเสริฐ 2532: 19-21) ด้วยเหตุนี้หลวงพิบูลสงครามจึงเข้าดำรงตำแหน่งนายก- รัฐมนตรีโดยมีความรู้สึกว่ภัยของระบอบเก่ายังมีอยู่และเป็นศัตรูหลักของรัฐบาล (สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2532: 44) นอกจากนี้ยังมีปัญหาอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีน และ ปัญหาการพัฒนาชาติที่ดำเนินสืบเนื่องมาจากสมัยรัฐบาลก่อน

สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ นับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้ประเทศต่างๆ จำต้องสร้างรัฐบาลที่เข้มแข็ง เนื่องจากสถานการณ์ของโลกกำลังตึงเครียดกับภาวะสงครามที่กำลังก่อตัวขึ้นในทวีปยุโรป มหาอำนาจอย่างอิตาลี เยอรมนีและญี่ปุ่นกำลังอยู่ในระหว่างการสร้างชาติด้วยระบอบฟาสซิสต์ ซึ่งมีรากฐานมาจากลัทธิชาตินิยมและทหารนิยม ส่วนประเทศค่ายเสรีนิยมประชาธิปไตยอย่างอังกฤษ ฝรั่งเศส ก็กำลังประสบปัญหาการเมืองภายใน อันเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจ จนถึงกับมีการจัดตั้งคณะรัฐบาลแห่งชาติ ซึ่งประกอบไปด้วยพรรคการเมืองทั้งหมด เพื่อร่วมกันแก้ไขให้สถานการณ์ของประเทศดีขึ้น

ความสำเร็จในการสร้างชาติของกลุ่มประเทศเผด็จการ ความล้มเหลวของระบบรัฐสภา ในหลายประเทศ ตลอดจนแนวคิดชาตินิยมและทหารนิยมที่แพร่หลายอยู่ในขณะนั้น ล้วนมีอิทธิพลต่อแนวคิดของหลวงวิบูลสงครามและคณะราษฎร ทำให้รัฐบาลชุดใหม่ จำต้องสร้างความมั่นคงให้แก่รัฐบาลก่อนเป็นลำดับแรก ก่อนที่จะสามารถดำเนินนโยบายการสร้างชาติได้ในลำดับต่อไป ในการนี้รัฐบาลได้ดำเนินการอย่างน้อย 6 ประการด้วยกัน คือ การปรับปรุงกำลังทหารและตำรวจให้เป็นเครื่องมือเสริมสร้างเสถียรภาพให้แก่รัฐบาล การจัดการกับฝ่ายปรักษ์ทางการเมืองอย่างเด็ดขาด แทรกแซงอำนาจนิติบัญญัติ ริดรอนเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน เพี้ยแพร่ความรู้สึกชาตินิยม และพร้อมกันนั้นก็ดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปด้วย (ดู เทียมจันทร์ อ่ำแห้ว 2520) สถานะเช่นนี้ทำให้ทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกลดกระแสการคัดค้านรัฐบาลลงเป็นอันมาก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะรัฐบาลใหม่ได้เร่งแก้ไขปัญหาต่างๆ อย่างจริงจังและมีโครงการอย่างชัดเจน โดยเปิดให้สมาชิกเข้าร่วมด้วย แต่ในอีกด้านหนึ่ง การที่รัฐบาลใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดจัดการกับฝ่ายปรักษ์ทางการเมือง (ดู ภูธร ภูมะธน 2521) รวมถึงการให้สันติบาลคอยติดตามความเคลื่อนไหวของฝ่ายค้านก็นับเป็นการสร้างภาวะกดดันบุคคลเหล่านี้ไม่น้อย ที่สำคัญถึงแม้จะดูคล้ายกับว่าทองอินทร์เห็นด้วยกับการสร้างชาติของรัฐบาลในหลายประการ แต่การที่รัฐบาลได้บริหารประเทศไปในลักษณะเผด็จการ ทำให้ทองอินทร์ยังคงเป็นสมาชิกผู้ทำหน้าที่ "ค้าน" รัฐบาลอยู่

เพื่อให้เข้าใจถึงแนวคิดและบทบาทของทองอินทร์ในสมัยนี้ ควรเริ่มต้นจากการเข้าใจแนวคิดของทองอินทร์ในเรื่องการสร้างควมก้าวหน้าของชาติและความก้าวหน้าของระบอบรัฐธรรมนูญก่อน ซึ่งแนวคิดข้างต้นเป็นผลมาจากรากฐานความคิดดั้งเดิมของทองอินทร์ก่อนที่จะเข้าเป็นนักการเมือง ผสานกับความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในสภาสมัยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ทำให้แนวคิดของทองอินทร์มีความชัดเจนมากขึ้นว่าต้องการให้รัฐบาลจัดการศึกษาก่อนแล้วจึงไปบำรุงกิจการด้านอื่น ๆ ต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับความก้าวหน้าของชาติ ปรากฏให้เห็นก่อนที่ทองอินทร์จะเป็นนักการเมือง ที่มาของแนวคิดเป็นอิทธิพลที่ทองอินทร์ได้รับผ่านระบบการศึกษา การรับราชการ และการใช้ชีวิตคลุกคลีอยู่ในแวดวงของคนรุ่นใหม่ซึ่งต่างอยู่ร่วมในกระแสทางภูมิปัญญา เช่นเดียวกับปัญญาชนในส่วกลาง ทำให้ทองอินทร์มีความรู้สึกชาตินิยมที่แพร่หลายในเวลา นั้นเป็นพื้นฐานสำคัญ แต่การที่ทองอินทร์ได้รับการอบรมมาในสายงานของนักการศึกษาและนักกฎหมาย อีกทั้งยังใช้ชีวิตส่วนหนึ่งในหน้าที่นักปกครอง ทำให้ทองอินทร์เป็นข้าราชการท้องถิ่นที่เห็นความสำคัญของการศึกษาและกฎหมายที่มีต่อการสร้างความก้าวหน้าของชาติ รวมทั้งหน้าที่ของรัฐบาลในการสร้างความก้าวหน้าด้วย ยิ่งกว่านั้นการรับราชการในท้องที่ต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังทำให้ทองอินทร์เข้าใจถึงปัญหาและสภาพความเป็นอยู่ อันแท้จริงของราษฎรในชนบท ตลอดจนข้อจำกัดของระบบราชการในเวลานั้นซึ่งขึ้นอยู่กับส่วนกลางเป็นหลัก อันเป็นสาเหตุที่ทำให้ปัญหาของราษฎรในจังหวัดรอบนอกไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ดังนั้นนอกจากทองอินทร์จะมีความเชื่อมั่นในระบบการปกครองใหม่ที่ดีกว่าระบอบเก่า เช่นเดียวกับนักกฎหมายในสมัยนั้นแล้ว เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองที่เกิดขึ้นจริงในปี พ.ศ. 2475 ยังมีความหมายต่อทองอินทร์ในฐานะปัญญาชนท้องถิ่นด้วย กล่าวคือในทัศนะของทองอินทร์นั้น การเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ เป็นการแสดงถึงความก้าวหน้าของชาติ เพราะเป็นระบอบการปกครองที่มอบอำนาจให้อยู่ในมือของราษฎรและเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลที่ต้องการจะเข้ามาดำเนิน

กิจการของประเทศสามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้โดยอาศัยการเลือกตั้งเข้าเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รูปแบบการปกครองเช่นนี้จึงเป็นระบอบที่ทองอินทร์และคนรุ่นใหม่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในส่วนกลางได้โดยตรงโดยผ่านการเลือกตั้ง การเปลี่ยนระบอบการปกครองจึงมิได้มีความหมายแต่เฉพาะเป็นความก้าวหน้าของชาติเท่านั้น แต่สำหรับทองอินทร์แล้วยังเป็นความก้าวหน้าในชีวิตส่วนตัวและเป็นโอกาสที่จะทำให้วิถีชีวิตของราษฎรชาวชนบทรอบนอกเจริญก้าวหน้าด้วย

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าทองอินทร์มีแนวคิดต่อรูปแบบและโครงสร้างการใช้อำนาจของระบอบการเมืองใหม่อย่างชัดเจนตั้งแต่เมื่อแรกเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าความก้าวหน้าของชาติตามระบอบรัฐธรรมนูญที่จะต้องดำเนินต่อไปนั้น ต้องแบ่งแยกกันให้ชัดเจนว่า รัฐบาลคณะราษฎร ซึ่งเป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องรับผิดชอบในการรักษาความสงบสุขของราษฎรและความก้าวหน้าของรัฐธรรมนูญ ซึ่งคณะราษฎรได้ให้คำปฏิญาณไว้แล้วในบทเฉพาะกาล ส่วนสภาผู้แทนราษฎรก็มีหน้าที่ควบคุมให้รัฐบาลบริหารราชการแผ่นดินไปให้ถูกต้องตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ และสำหรับ "ประชาชน" ผู้ที่ทองอินทร์ถือว่าเป็นเจ้าของอำนาจ ทองอินทร์กลับมีข้อจำกัดเช่นเดียวกับความคิดของคนรุ่นใหม่ของสยามเวลานั้นที่ให้ความสำคัญกับการศึกษา ทำให้ทองอินทร์มิได้มองว่าบุคคลทุกคนจะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ แต่ถึงว่ากิจกรรมทางการเมืองเป็นเรื่องของบุคคลเพียงกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะความตระหนักในสภาพความเป็นจริงของราษฎร ทำให้ทองอินทร์มีแนวคิดเกี่ยวกับ "ประชาชน" ว่าแยกออกเป็น 2 พวก พวกแรกเป็น "ประชาชนที่สนใจฝึกฝนในทางการเมือง ซึ่งมีการศึกษา พวกนี้ย่อมเป็นหัวแรงในการที่จะดำเนินกิจการของประเทศให้ก้าวหน้าลุกลงไปได้ด้วยความปลอดภัย" (รงส. 8/2483 สามัญ: 375) ส่วนพวกที่สอง "แม้จะมีการศึกษาต่ำ พวกนี้ก็ฝึกฝนในการที่จะสร้างเศรษฐกิจของบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้ามิได้ฝึกฝนในการเมือง" (: 375) นั่นคือทองอินทร์ถือว่า ประชาชนกลุ่มที่ควรจะเข้ามามีบทบาททางการเมืองก็ควรเป็นกลุ่มแรก และเขาก็นับตนเองอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย (รงส. 8/2483 สามัญ)

อีกประการหนึ่ง ทองอินทร์ เห็นว่า เมื่อบุคคลใดก็ตามได้รับการเลือกตั้งเข้า เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว เท่ากับว่าบุคคลนั้นเป็น "นักการเมือง" คนหนึ่งซึ่งควรมีการกระทำอะไรก็ตามด้วยความรู้สึกรับผิดชอบของตนเอง เพราะถือว่าได้รับมอบอำนาจมาจากราษฎรแล้ว คุณสมบัติของการเป็นนักการเมืองที่ดีในทัศนะของทองอินทร์ จะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี กว้างขวางในการสมาคม มีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย ไม่ถือตน แต่ต้องเป็นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด มีความรู้ความสามารถในทุกด้านทั้งวิชาการและประสบการณ์ชีวิต มีความเข้าใจในการเมืองอันถูกต้อง รู้จักการงานในหน้าที่ผู้แทนราษฎรและปฏิบัติได้เป็นอย่างดี มีความคิดและสายตาวไกล มีจิตใจมั่นคง เข้มแข็งและมีน้ำใจเป็นนักกีฬา โดยมีเป้าหมายสำคัญที่การมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ((2) สรธ201.35.1/14 เล่ม 4)

จากแนวคิดในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าว เราจึงเห็นได้ว่าบทบาทของทองอินทร์ในสภาฯ สมัยแรก นอกจากจะทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนของราษฎรทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติแล้ว ทองอินทร์ยังพยายามเข้าไปมีส่วนในการจัดสรรงบประมาณเพื่อการบำรุงประเทศให้เป็นไปตามนโยบายที่รัฐบาลได้แถลงไว้ ในขณะเดียวกันเพื่อให้ระบอบรัฐธรรมนูญมีความก้าวหน้าควบคู่ไปด้วย ทองอินทร์ได้พยายามผลักดันให้มีการขยายสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนให้กว้างขวางขึ้น โดยการวางรากฐานให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นสภานิติบัญญัติอย่างแท้จริง การเสนอกฎหมายเพื่อส่งเสริมเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ และการเคลื่อนไหวให้มีการจัดตั้งพรรคการเมือง แต่ประสบการณ์ที่ทองอินทร์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในการจัดสรรงบประมาณ ทำให้ทองอินทร์เริ่มไม่เห็นด้วยกับการจัดลำดับการบำรุงประเทศของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับการป้องกันประเทศมากกว่าการบำรุงเศรษฐกิจและการศึกษา ทั้งๆ ที่การศึกษาเป็นข้อผูกพันของรัฐบาลที่กำหนดไว้ในบทเฉพาะกาลแห่งรัฐธรรมนูญ ที่เป็นเช่นนี้เพราะทองอินทร์มองฐานะของประเทศสยามในสังคมการเมืองโลกว่าเป็นเพียงประเทศเล็กที่มีสถานะเป็น "บับเฟอส์สเตท" แม้จะเป็นประเทศเอกราช แต่ก็ยังพึ่งพาตนเองไม่ได้ และราษฎรส่วนใหญ่ยังไม่รู้ถึงสิทธิและหน้าที่ที่ตนมีต่อชาติ ดังนั้นบทบาททางการเมืองที่ปรากฏจึงได้แก่การเรียกร้องให้รัฐบาลหันมาสนใจความเป็นอยู่ของราษฎรในจังหวัดรอบนอกก่อน โดยการเสนอให้รัฐบาลวางนโยบายการบริหารประเทศ

ที่ให้ "การศึกษา การกลุ่กรรมและการเศรษฐกิจนั้นควรจะมาหน้าทั้ง 3 ประการ" พร้อมกับให้เหตุผลว่า "เปรียบประดุจประเทศสยามเรานั้น เรารู้แล้วว่าเราเป็นปับเฟอร์สเตท การที่เราจะพะวงในการสร้างเรือเพื่อป้องกันประเทศอย่างเดียว โดยไม่คำนึงว่าประชาชนและราษฎรของเรานั้นได้พร้อมที่จะใช้เรือให้ได้ประโยชน์เพียงพอแล้วหรือไม่ก็ไม่เป็นการสมควร" (รงส. 18/2479 วิสามัญครั้งที่ 2)

บทบาทการคัดค้านการพัฒนากองทัพของทองอินทร์ จึงมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ ความปรารถนาให้รัฐบาลจัดงบประมาณส่วนใหญ่มากที่สุดที่กองทัพเคยได้รับมากที่สุดตลอดมานั้น ไปพัฒนาชนบทและนำมาใช้ในการจัดการศึกษาให้ทันต่อบทเฉพาะกาล ซึ่งมีความหมายถึงความก้าวหน้าของชาติและระบอบรัฐธรรมนูญด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะทองอินทร์มีความคิดว่า การนำประเทศไปสู่ความก้าวหน้าตามระบอบรัฐธรรมนูญ จะสำเร็จลงได้ก็ด้วยการปฏิวัติจิตใจของประชาชนให้เข้าสู่ระบอบใหม่" (รงส. 8/2483 สามัญ: 378) โดยรัฐบาลจะต้องมีนโยบายจัดลำดับการบำรุงประเทศให้ถูกต้องตามฐานะที่เป็นจริงและควรจะต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการเฉพาะเป็นปี ๆ ไป โดยจะต้องเสนอโครงการนั้นมาให้สภาอนุมติ (รงส. 19/2480 สามัญ)

อย่างไรก็ดี เมื่อประสบกับการดำเนินนโยบายของรัฐบาล พันเอกพระยาพหลพลุฑเสนา ซึ่งยึดการเดินสายกลาง (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ 2531-2532: 236-243) ชื่อเรียกร้องของทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฝ่ายค้าน จึงเป็นสิ่งที่ "ดูรุนแรงเหลือเกิน" ในความรู้สึกของพระยาพหลฯ (รงส. 19/2480 สามัญ) ดังนั้นเมื่อรัฐบาลชุดใหม่ภายใต้การนำของ พันเอกหลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี แกล้งนโยบายบริหารประเทศอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจการคลัง (ดังที่ได้กล่าวแล้ว ทำให้แนวคิดและบทบาทของทองอินทร์ในช่วงแรกของรัฐบาลชุดนี้ ดำเนินไปใน ลักษณะที่บรรเทาการคัดค้านรัฐบาลลงไปมาก คงเหลือเฉพาะการคัดค้านการก้าวก้าวอำนาจของรัฐบาล

เท่านั้น และยังปรากฏในส่วนที่สนับสนุนโครงการสร้างชาติทางเศรษฐกิจสังคมของรัฐบาลด้วย ที่เป็นเช่นนี้ น่าจะเนื่องมาจากโครงการสร้างชาติของรัฐบาลตอบสนองข้อเรียกร้องของทองอินทร์และเขายังได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างชาตินี้ด้วย แต่การที่รัฐบาลใช้มาตรการขึ้นเต็ดขาดจัดการกับฝ่ายปรีชาภัทท์ทางการเมือง ซึ่งรวมถึงการใช้ตำรวจจับติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้าน ก็นับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่บุคคลเหล่านี้จำต้องลดทอนที่แข็งกร้าวลง และดูเหมือนว่าแนวคิดในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกเขาจะเปลี่ยนแปลงไปด้วยจากการเป็นฝ่ายค้านเมื่อไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอของฝ่ายรัฐบาลและนิ่งเฉยเมื่อเห็นด้วย มาเป็นการอภิปรายสนับสนุนเมื่อเห็นด้วย (รงส. 9/2483 สามัญ) เพื่อให้เห็นบทบาทของทองอินทร์ที่กล่าวมาข้างต้น อาจอธิบายได้ด้วยแนวคิดและบทบาทของทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฝ่ายค้าน ที่ร่วมอยู่ในการดำเนินการสร้างชาติในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

5.2.1 ด้านเศรษฐกิจการคลัง

แนวคิดและบทบาทของทองอินทร์ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างชาติทางด้านเศรษฐกิจการคลังมี 3 ประการ คือ การปรับปรุงภาษีอากร การเข้าร่วมในการพิจารณางบประมาณและการสนับสนุนการใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

ก. การปรับปรุงภาษีอากร

ปัญหาภาษีอากรที่ดำเนินสืบเนื่องมาตั้งแต่ก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้แก่การเก็บภาษีรัชชูปการ และอากรค่านาตลอดจนภาษีอากรประเภทอื่น ๆ ซึ่งเป็นรายได้หลักส่วนหนึ่งของประเทศ แต่ก็เป็นการระอั้นหนักหน่วงยิ่งสำหรับราษฎร เพราะบทลงโทษสำหรับผู้ไม่มีเงินชำระภาษีคือ การถูกเกณฑ์แรงงาน และการที่เป็นภาษีประเภทเรียกเก็บเป็นรายบุคคล มิใช่เก็บตามความสามารถของบุคคล จึงถูกมองว่าเป็นภาษีที่ไม่เป็นธรรม ความเคลื่อนไหวขอให้มี การปรับปรุงภาษีเหล่านี้ ปรากฏมาโดยตลอดนับแต่ก่อนหน้านี้อแล้ว แต่

รัฐบาลที่ผ่านมายังต้องอาศัยเวลาในการศึกษาปัญหา และบางอย่างก็ได้ริเริ่มแก้ไขบ้างแล้ว
 ดังจะเห็นได้จากการออกกฎหมายยกเลิก ลด หรือ เพิ่มอัตราภาษีกับภาษีบางชนิด กระนั้น
 ก็ดีข้อเรียกร้องของทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกที่รุกเข้ารัฐบาลหนักขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้
 รัฐบาลชุดใหม่ภายใต้การรับผิดชอบของหลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
 การคลัง ถือว่าการปรับปรุงภาษีอากรเป็นงาน "ขั้นแรก" ของกระทรวง (เทียมจันทร์
 อ่ำแหวน 2520: 107)

แต่กว่าร่างพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร พ.ศ. 2481
 จะถูกเสนอเข้าที่ประชุมสภาฯ ก็ล่วงมาถึงเดือนมีนาคม (รงส. 17/2481 สามีญ ชุด 3)
 กฎหมายดังกล่าวเป็นการปรับปรุงภาษีอากรหลายชนิด ที่สำคัญคือ การยกเลิกภาษีรัชชูปการ
 อากรค่านา อากรสวน ภาษีไร่อ้อย ภาษีไร่ยาสูบ ปรับปรุงภาษีบางชนิด เช่นภาษีเงินได้
 ภาษีการค้า ภาษีธนาคาร อากรแสตมป์ และกำหนดให้เรียกเก็บภาษีใหม่ อาทิ อากรมหรสพ
 "เงินช่วยบำรุงท้องที่" และ "เงินช่วยการประถมศึกษา" ประเภทของภาษีที่กล่าวข้างต้น
 เป็นการตอบสนองกระแสเรียกร้องของสมาชิกโดยทั่วไป โดยเฉพาะภาษีที่เรียกเก็บใหม่
 กล่าวคือ เงินช่วยบำรุงท้องที่ (หรือ "Local Improvement Contribution) เป็น
 เงินที่เรียกเก็บจากราษฎร และกำหนดให้ใช้จ่ายบำรุงเฉพาะในท้องถิ่นนั้น โดยไม่ต้องส่ง
 มาให้ส่วนกลาง แต่กิจการบางอย่างเป็นต้นว่า การคมนาคม การสาธารณสุข รัฐบาลยังคง
 จัดสรรงบประมาณให้เหมือนเดิม และยิ่งกว่านั้น ยังได้เตรียมวิธีที่จะหาเงินให้เทศบาลทั่วไป
 ทำการเพื่อสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่นด้วย ส่วนเงินช่วยการประถมศึกษาเป็นการแก้ไข
 ปัญหางบประมาณด้านการจัดการศึกษาของรัฐบาลที่มีจำนวนน้อย โดยกำหนดให้ผู้ที่บรรลุนิติ-
 ภาวะแล้วเสียสละเงินคนละ 50 สตางค์ เพื่อนำมาใช้ในกิจการของประถมศึกษาเป็นการ
 เฉพาะ

วิธีดำเนินการปรับปรุงภาษีอากรของรัฐบาลครั้งนี้มีจุดประสงค์อย่างชัดเจนว่า
 ต้องการให้เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายสมาชิกฯ โดยในการเสนอร่าง
 กฎหมายเพื่อขอให้สภาฯ รับหลักการในวาระแรก รัฐบาลได้วางหลักการและเหตุผลในลักษณะ

ที่เปิดกว้างมากกว่าปรารถนาจะตั้งสมาชิกมาร่วมพิจารณาปรับปรุงภาษีอากร คล้ายกับ
จะเป็นจุดยืนของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังทีเดียว เพราะนอกจากจะกล่าวไว้ใน
ร่างฯ ที่แถลงให้สมาชิกทราบแล้ว หลวงประดิษฐมนูธรรมยังได้กล่าวซ้ำอีกหลายครั้ง
สันนิษฐานว่า จุดประสงค์ที่ต้องการให้มีการร่วมมือกัน น่าจะอยู่ที่ความต้องการให้จัดเก็บ
ภาษีอากร เกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริง โดยที่ราษฎรผู้เสียภาษีอากรนั้นมีความเข้าใจใน
หน้าที่ที่มีต่อชาติและมีความรักในประเทศชาติด้วย

ฉะนั้นวิธีการพิจารณาร่างกฎหมายฉบับนี้ จึงดำเนินไปในลักษณะการเปิดให้สมาชิก
เข้าร่วมตกลงในรายละเอียด โดยสามารถขอแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงรายการใดก็ได้ใน
ขั้นกรรมาธิการ โดยที่การแปรญัตติของสมาชิก ไม่ต้องคอยให้นายกรัฐมนตรีรับรอง เพียง
แต่ยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังก็พอ ซึ่งเท่ากับเป็นการลดขั้นตอนสำคัญอันเป็นอุป
สรรคตลอดมาของสมาชิกลงไปด้วย สำหรับความเห็นของสมาชิกฝ่ายค้าน แสดงออกโดย
นายทองดี จันทรวงศ์ (ราชบุรี) ซึ่งเป็นผู้เสนอให้มีการลงมติ ในคำกล่าวที่ว่า "เจตนาที่รัฐ
บาลเสนอประมวลรัษฎากรมานี้ ข้าพเจ้ามีความเห็นพ้องด้วยทุกประการ" (รงส.17/2481
สามัญญะ 983) ผลการลงมติปรากฏว่าสมาชิกรับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้
ด้วยคะแนนเสียง 104 ต่อ 2 (ซึ่ง 2 เสียงนั้นก็คือ นายทัน พรหมมัทธิกุล(บุรีรัมย์) และ
ร.ต.ลมัย กฤษณะภักดี(ปทุมธานี) ทั้งสองต้องการให้พิจารณาภาษีไปทีละราย ลักษณะและ
ให้เป็นการเปิดอภิปรายอย่างกว้างขวาง แต่หลวงประดิษฐฯ ไม่ยอมเพราะเห็นว่ารัฐบาลจะ
เสียเปรียบ และสภาฯ ตกลงตั้งกรรมาธิการวิสามัญจำนวน 36 คน เพื่อพิจารณาร่างฯ นี้
โดยรัฐบาลเสนอรายชื่อครั้งหนึ่งและสมาชิกเลือกสมาชิกด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งปรากฏ
ว่านอกจากทองอินทร์จะถูกเสนอชื่อเป็นรายแรกแล้ว ยังได้รับเลือกจากเพื่อนสมาชิกด้วย
คะแนนเสียงสูงสุดด้วย จากจำนวนสมาชิก 30 คนที่ได้รับการเสนอชื่อมีสมาชิก 18 คน ที่
ได้รับเลือกให้เข้าเป็นกรรมาธิการวิสามัญในครั้งนี้คือ ทองอินทร์ ภูรินันต์, เฉลา เตาลานนท์
(ตราด), อรุณ ทองปัสโชติ (พระนครศรีอยุธยา), เสียง ไชยกาล (อุบลฯ), ทอง กันทาธรรม
(แพร่), พระยาวิฑูรธรรมนิเต (อุทัยธานี), เตียง คิริพันธ์, ฟอง สิทธิธรรม, บุญศรี
วิลัยรัตน์ (เชียงใหม่), จำลอง ดาวเรือง, บุญแท่ง ทองสวัสดิ์ (แม่ฮ่องสอน), ผล

แสนสรดี(ขอนแก่น) โสภณ สุภธีระ (ขอนแก่น), อินทร สิงหเนตร (เชียงใหม่), ทน
พรหมมัทริกกุล (บุรีรัมย์), ร.ต.ถัด รัตนพันธ์ (พัทลุง), สุวิชช พันธเศรษฐ (เชียงใหม่),
และทองดี จันทรวงศ์ (ราชบุรี)

คณะกรรมการวิสามัญใช้เวลาในการพิจารณาไม่ถึงเดือน ร่างกฎหมาย
ดังกล่าวได้รับการพิจารณาลงมติให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายได้ภายในสิ้นเดือนมีนาคมนั้นเอง
นับเป็นการปรับปรุงภาวอากาศที่ให้ความสำคัญกับการคำนึงถึงหลักความสามารถ ความสะดวก
ประหยัด และความรู้สึกของผู้เสียภาษี(ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ 2517: 287-288)

ข. การปรับปรุงวิธีการงบประมาณ

ภารกิจอันดับสอง ที่หลวงประดิษฐมนูธรรมต้องรีบแก้ไขคือ ปัญหาการงบประมาณ
ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างสมาชิกฝ่ายค้านกับรัฐบาล
จนทำให้เกิดการยุบสภา วิธีการแก้ปัญหาลองประดิษฐฯ กล่าวไว้ตั้งแต่เมื่อครั้งรัฐบาล
เข้าแถลงนโยบายต่อสภาฯ แล้วว่าจะปรับปรุงด้วย "เปลี่ยนปีงบประมาณเสียใหม่ คือให้ตั้งต้น
วันที่ 1 ตุลาคม" (รงส.3/2481 สามัญ ชุด 3) ด้วยเหตุนี้ หลังจากสภาฯ ลงมติไว้วาง
ใจรัฐบาลในวันที่ 26 ธันวาคม แล้ว ต่อมาในวันที่ 12 มกราคม ปีเดียวกัน หลวงประดิษฐ-
มนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้เสนอร่างกฎหมายสำคัญ 2 ฉบับ เกี่ยวกับ
วิธีการงบประมาณเข้าสู่สภาฯ คือร่าง พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.
2481 และร่างข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎรแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.
2481 (รงส.5/2481 สามัญ ชุด 3) โดยมีหลักการว่าเพื่อเปลี่ยนปีงบประมาณใหม่โดยกำหนด
ให้เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมของปีหนึ่งและไปหมดในวันที่ 30 กันยายน ของอีกปีหนึ่งเพื่อให้เหมาะ
กับสภาพดินฟ้าอากาศ การอาชีพของราษฎรและการทำงานของข้าราชการ ซึ่งต้องอาศัยฤดู
แล้งในการออกทำงานนอกสถานที่ และเป็นเวลาพอดีกับที่ราษฎรเก็บเกี่ยวพืชผลเสร็จสมบูรณ์
อันจะเป็นการทำให้ข้าราชการไม่ต้องคอยพะวงกับการทำงานงบประมาณ และยังทำให้การ
คำนวณรายได้รายจ่ายถูกต้องยิ่งขึ้น เมื่อทำงานงบประมาณเสร็จแล้วกำหนดในข้อบังคับฯ ว่างบ

ประมาณนั้นจะต้องยื่นต่อสภา ภายในวันที่ 1 สิงหาคม ในการพิจารณาร่างกฎหมาย
 ทั้ง 2 ฉบับ ปรากฏว่า ไม่มีคำคัดค้านจากสมาชิกเลย อีกทั้งสภายังลงมติรับหลักการแห่ง
 ร่างกฎหมายฉบับแรกด้วยคะแนนเสียงถึง 99 ต่อ 1 และฉบับที่ 2 มีมติรับหลักการโดย
 พร้อมเพรียงกัน แต่อย่างไรก็ดี เมื่อมีการตั้งกรรมาธิการวิสามัญเพื่อ พิจารณาร่าง
 กฎหมายดังกล่าว กลับไม่ปรากฏบทบาทของทองอินทร์เลย กล่าวคือ สภา ได้เลือกกรรมา-
 ธิการวิสามัญขึ้น 7 คน มีพระยาทรงสุรราชกุล, หลวงประดิษฐมนูธรรม, หลวงดำริอิศรานูวรรต
 นาวาเอก หลวงกาจสงคราม, เลียง ไชยกาล, ทอง กันทาธรรม, พระยาศรีนครชัย (เลย)
 และเมื่อร่างดังกล่าวเข้าสู่สภา ในวาระที่ 2-3 สภา ลงมติผ่าน โดยไม่มีคำคัดค้านแต่
 อย่างไม่ (รงส. 6/2481 สามีญ ชุด 3)

อย่างไรก็ตามบทบาทของทองอินทร์ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ
 ในสมัยที่หลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังนี้ อาจกล่าวได้ว่า
 ทองอินทร์เป็นสมาชิกสภาฯที่รัฐบาลเห็นว่า เป็น "ผู้รู้งบประมาณที่ทำแต่ต้นขมา" (รงส.
 2/2487 วิสามัญ) เนื่องจากทองอินทร์ เป็นสมาชิก 1 ใน 2 คน ที่ได้รับการเสนอชื่อเข้า
 ร่วมเป็นกรรมาธิการวิสามัญ จากรัฐบาล (อีกคนหนึ่ง คือ เลียง ไชยกาล) และเมื่อมีการ
 เปลี่ยนรัฐบาลในปี พ.ศ. 2487 แล้ว ทองอินทร์ได้กลายเป็นสมาชิกสภา ประเภท 1
 เพียงคนเดียวที่ได้รับการเสนอชื่อให้เข้าเป็น กรรมาธิการวิสามัญ พิจารณาร่างพระราช-
 บัญญัติงบประมาณนี้ในฐานะ กรรมาธิการฝ่ายรัฐบาล และหลังจากนั้น ทองอินทร์ก็จะมิตบาท
 เป็นตัวแทนของรัฐบาลในการพิจารณาร่าง พระราชบัญญัติงบประมาณโดยตลอด

ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณฉบับแรกในสมัยรัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม
 โดยหลวงประดิษฐ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้แถลงถึงหลักการและเหตุผลใน
 ลักษณะที่ตอบสนองข้อเรียกร้องของสมาชิก ทั้งในด้านรายการ ผลประโยชน์และองค์ประกอบ
 ของกรรมาธิการวิสามัญ กล่าวคือ ในการแถลงหลักการและเหตุผล หลวงประดิษฐได้กล่าว
 ถึงเงินส่วนลดของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านว่ายังคงได้เท่าเดิม ถึงแม้ว่าจะมีการยกเลิกภาษีรัชชูปการ
 และอากรค่านาแล้วก็ตาม และทางกระทรวงมหาดไทยยังตั้งเงินรางวัลไว้ให้อีก นอกจาก

นี้รัฐบาลก็ได้ตั้งเงินช่วยบำรุงท้องที่ไว้เป็นทุนสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นแล้ว ส่วนการแถลงรายละเอียด นายดิเรก ชัยนาม รัฐมนตรีได้ชี้แจงถึงหลักการตั้งงบประมาณของปีนี้เป็น การตั้งตามนโยบายที่รัฐบาลแถลงไว้ คือ ส่วนแรกเป็นนโยบายทั่วไปส่วนรวม แล้วจึงค่อย แกลงเป็นรายการกระทรวง โดยในครั้งนี้ได้มีการแยกงบประมาณ ค่าซ่อมแซม และก่อสร้าง สถานที่ราชการออกมาต่างหาก ซึ่งเท่ากับเป็นการรวมงบที่เคยกระจายอยู่ตามกระทรวง ต่าง ๆ มาไว้ในหมวดเดียวกัน เพื่อให้การสร้างสถานที่ราชการ แต่ละแห่ง มีความสมบูรณ์ เป็นแบบฉบับเดียวกัน และเป็นการสะดวกที่สมาชิกจะพิจารณาค่าชี้แจงของรัฐบาลดังกล่าว สร้างความพอใจให้แก่สมาชิกเป็นอย่างยิ่ง (รงส. 22/2481 สามัญ) เตียง คิริชันธ์ ถึงกับ กล่าวว่

. . . เมื่อเราได้ฟังคำชี้แจงของท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังแล้ว รู้สึกว่าสภาฯ นี้คงจะพากันยินดีในการที่ท่านได้ให้โอบแดงแก่สมาชิกฯ ไป 2-3 อย่าง เป็นต้นว่า เงินส่วนลดแลเงินทุนเริ่มแรก 1,500,000 บาทนั้น ซึ่งเรา ได้พยายามติดตามกันมานานัก... (รงส.22/2481 สามัญ: 1337-1399)

เมื่อสภาฯ ลงมติรับหลักการแห่งร่างฯ ด้วยคะแนน 109 ต่อ 4 แล้ว ทองอินทร์ ได้เสนอให้ตั้งกรรมาธิการวิสามัญ พิจารณาร่างนี้เป็นจำนวน 58 คน ด้วยเหตุผลว่า มีสมาชิกจำนวนมากข้องใจในงบประมาณนี้ และเมื่อปีที่แล้วก็มีผู้อยากเข้าเป็นกรรมาธิการ หลายราย ถ้ามีแค่ 18 คน ตามที่รัฐบาลเสนอ ก็จะทำให้สมาชิกมีส่วนรู้เห็นในเรื่องงบประมาณนี้ เป็นจำนวนน้อย อีกทั้งงบประมาณฉบับนี้ก็ต้องทำให้เสร็จภายใน วันที่ 31 มีนาคม ซึ่งก็เหลือเวลาอีกไม่กี่วัน จึงควรเพิ่มจำนวนต้องแบ่งกองกันพิจารณารายละเอียดตามกระทรวง แต่ข้อเสนอของทองอินทร์ถูกคัดค้านจากหลวงประดิษฐฯ เนื่องจากเห็นว่ายัง อยู่ในช่วงมีการแก้ไขภาชีอากรอยู่จึงแยกการพิจารณาออกเป็นรายการกระทรวงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม การตั้งกรรมาธิการวิสามัญ แสดงถึงความใจกว้างของรัฐบาล ด้วยการปล่อยให้สมาชิก เลือกกันเอง ซึ่งสำหรับทองอินทร์นั้น ปรากฏว่า หลวงประดิษฐฯ เป็นผู้เสนอชื่อและทองอินทร์ ได้รับเลือกด้วยคะแนนเสียงสูงสุด จากผู้ที่ถูกเสนอถึง 26 คน (กรรมาธิการฝ่ายรัฐบาล มี

หลวงประดิษฐฯ, น.อ.หลวงกาจสงคราม, หลวงเสรี เรืองฤทธิ์, หลวงพรหมโยธี, หลวง-
 สฤษดิ์ยุทธศิลป์, หลวงวิจิตรวาทการ, หลวงอดุลย์เดชจรัส, ดิเรก ชัยนาม และหลวง-
 สังวรารยุทธกิจ ฝ่ายสมาชิก มี ทองอินทร์, ทั้น พรหมมัทธิกุล, โมรา ณ ถลาง, อรุณ
 ทองปัทมาโชติ, สุวิเศษ พันธเศรษฐ, พระยาศรีธรรมราช, เลียง ไชยกาล, ฟอง สิทธิธรรม,
 วุฒิ สุวรรณรักษ์

ทองอินทร์ยังคงได้รับการเสนอชื่อจากรัฐบาล และได้รับเลือกตั้งจากเพื่อนสมาชิก
 ให้เข้าร่วมในกรรมการวิสามัญ พิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณอีกครั้งในปีต่อมา
 (รงส. 6/2482 สามัญ) ซึ่งปีนี้ทางกระทรวงการคลังได้พยายามที่จะให้งบประมาณมี
 รายละเอียดมากขึ้น โดยทำบัญชีแนบมาให้สภาฯ พิจารณาด้วย(กรรมการฝ่ายรัฐบาลมี
 หลวงประดิษฐฯ น.อ.หลวงกาจสงคราม, พ.อ.หลวงพรหมโยธี, พ.อ.หลวงเสรี เรืองฤทธิ์,
 พ.ต.หลวงเชวงศักดิ์สงคราม, หลวงวิจิตรวาทการ, ขุนสมาหารทิศคดี, พ.อ.หลวงสฤษดิ์-
 ยุทธศิลป์, พล.ต.อ.หลวงอดุลย์เดชจรัส, ฝ่ายสมาชิก ดิเรก ชัยนาม(รัฐมนตรี) เป็นผู้
 เสนอชื่อ ทองอินทร์ และหลวงกาจสงคราม เสนอชื่อ เลียง ไชยกาล จากสมาชิก 28
 คน ที่ได้รับการเสนอชื่อ ได้รับเลือก 9 คน ตามคะแนนเสียงเรียงตามลำดับคือ เลียง
 ไชยกาล, ทองอินทร์, พัน สุพรรณสาร, พระยาวิฑูรธรรมาณีเนต, วุฒิ สุวรรณรักษ์, ทอง
 กันทาธรรม, ทั้น พรหมมัทธิกุล, เตียง ศิริจันทร์ และ ถวิล อดุล

อนึ่งในปีนี้ได้มีการแก้ไขร่างพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณอีกครั้งหนึ่ง โดย
 กำหนดให้นำเงินงบประมาณเงินเดือนของสำนักงาน หรือกรมในกระทรวงเดียวกันมารวม
 กันได้ (รงส.24/2482 สามัญ) ซึ่งถึงแม้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดเพียงเล็กน้อย
 แต่จะมีผลต่อการพิจารณาของฝ่ายสมาชิก เนื่องจากการรวมยอดเงินเดือนดังกล่าว
 ทำให้รายการงบประมาณในส่วนนี้ปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นและเมื่อมีการเปลี่ยนปีปฏิทินใหม่มาจก
 วันที่ 1 เมษายน มาเป็นวันที่ 1 มกราคม ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2483 แล้วรัฐบาลได้แก้ไข
 วิธีการงบประมาณอีกครั้งหนึ่ง ให้เปลี่ยนปีงบประมาณให้ตรงตามปีปฏิทินหลวง (รงส.6/
 2483 สามัญ)

อย่างไรก็ตามในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณทั้ง 3 ฉบับในปี พ.ศ. 2483 ซึ่งเริ่มขึ้นภายหลังการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมบทเฉพาะกาล ไม่ปรากฏบทบาทของทองอินทร์เลย ทั้งๆ ที่เป็นงบประมาณที่ออกมาในช่วงสงครามโลก ซึ่งเกิดภาวะราคาสินค้าบางชนิดมีราคาแพงขึ้น และการประกาศนโยบายรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด ซึ่งทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องมีงบประมาณในเรื่องการป้องกันราชอาณาจักรมากขึ้นก็ตาม (รงส. 10, 12/2483 สามัญ) สันนิษฐานว่าเหตุผลที่ทองอินทร์ไม่มีบทบาทในการพิจารณางบประมาณในปีนี้อาจเนื่องมาจากการถูกเพ่งเล็งจากรัฐบาล (โดยเฉพาะสันติบาล) ต้องลดบทบาทการคัดค้านลง (ดู 5.2.3)

ต่อมาในปลายปี พ.ศ. 2484 เมื่อประเทศผ่านพ้นวิกฤตการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศกรณีพิพาทกับอินโดจีนฝรั่งเศสแล้ว หลวงประดิษฐมนูธรรม ได้เสนอชื่อทองอินทร์ให้เข้าร่วมเป็นกรรมการวิสามัญ พิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2485 อีกครั้งหนึ่ง (รงส. 2/2484 วิสามัญ ครั้งที่ 2) สำหรับงบประมาณฉบับนี้ เนื่องจากเป็นงบประมาณที่มีการตั้งรายได้รายจ่ายไว้ค่อนข้างสูงมากกว่าทุกปีที่ผ่านมา หลวงประดิษฐฯ ซึ่งแจ้งถึงนโยบายรัฐบาลในตอนต้นแล้วว่า รัฐบาลจะใช้วิธีกวัดข้นปรับปรุงภาษีอากรบางอย่างและปรับปรุงอุตสาหกรรมของรัฐ เพื่อหารายได้มาให้พอกับรายจ่ายโดยจะไม่รบกวนในเรื่องภาษีอากรจากราษฎรในทางตรงแต่อย่างใด ในครั้งนี้ทองอินทร์ได้แสดงความคิดเห็นที่มีต่องบประมาณของรัฐบาลที่ผ่านมา และได้เปรียบเทียบงบประมาณฉบับนี้ว่า เป็นผลดีแก่การส่งเสริมประเทศให้ก้าวหน้า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการสร้างชาติของตนเอง ดังคำอภิปรายของเขาก็คือว่า

. . . แต่สำหรับการเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณปีนี้ไม่มีหลักการตั้งรายได้ประจำไว้ ซึ่งผิดกับทุก ๆ ปี ทั้งนี้รัฐบาลมีความประสงค์อย่างไร สำหรับรายได้ที่รัฐบาลตั้งมานั้น ข้าพเจ้ารู้สึกว่ รัฐบาลได้ตั้งผิดแผกจากหลาย ๆ ปีที่แล้วมา ซึ่งนับว่าเป็นผลดีแก่การบำรุงประเทศเป็นอันมาก คือแต่ก่อนนั้นรัฐบาลมักจะตั้งรายได้ในวงจำกัดเพียงน้อยราย แม้ว่าในทางพิจารณาในชั้นกรรมาธิการเห็นว่าควร

จะมีรายได้ให้เพิ่มขึ้นอีก 10 ล้านเช่นนี้ รัฐบาลก็คงจะตั้งจำกัดให้น้อยแต่สำหรับปีนี้ รัฐบาลตั้งไว้สูงกว่ารายได้ที่จะได้จริงประมาณ 4 ล้านบาท ทั้งนี้ก็เป็นผลดีแก่ประเทศในการส่งเสริมประเทศให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเพื่อมีรายได้ในการบำรุงประเทศ ส่วนข้อข้องใจของท่านสมาชิกฯ ที่ว่ารายได้จะไม่ได้ตามที่รัฐบาลตั้งมานั้น ข้อนี้ข้าพเจ้าไม่ข้องใจ เพราะว่าความรับผิดชอบที่จะหาเงินรายได้ได้เท่างบประมาณ เนื่องจากต้องผูกพันรายได้เป็นหน้าที่ของรัฐบาล เมื่อรัฐบาลตั้งเงินรายได้มาก ก็เป็นทางที่จะส่งเสริมให้ชาติเราก้าวหน้ายิ่งขึ้น... (รงส.2/2484 วิสามัญ ครั้งที่ 2: 38)

ในด้านงบประมาณรายจ่าย ซึ่งจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่ารัฐบาลมีนโยบายจะบำรุงประเทศอย่างไรนั้น ทงอินทร์แสดงความเห็นคัดค้านในหลายประเด็น ได้แก่ ในเรื่องงบประมาณรายจ่ายพิเศษ ประเด็นแรกทงอินทร์กล่าวว่า

. . . สำหรับงบประมาณที่ตั้งมานี้ ถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะพอใจเป็นส่วนมากในรูปที่จะส่งเสริมชาติให้ก้าวหน้า ข้าพเจ้ารู้สึกมีความข้องใจเช่นที่ได้เคยข้องใจมาก่อน ๆ แล้วว่า ในการเพิ่มงบประมาณแต่ละปีนั้นหาได้เพิ่มในทางที่จะส่งเสริมราษฎรโดยตรงไม่ การเพิ่มในรายทุก ๆ คราวที่แล้วมารวมทั้งงบประมาณในปีนี้ได้เพิ่มเงินเป็นในส่วนค่าใช้จ่ายและการจร ข้าพเจ้าได้เคยพูดในสภาฯ นี้และที่ประชุมคณะกรรมการว่า ในการที่จะส่งเสริมราษฎรทุกฝ่ายรวมทั้งกลไกนั้นก็ควรจะมีโครงการอย่างใดอย่างหนึ่งให้ราษฎรได้มีรายได้เพียงพอ ทั้งนี้เป็นการส่งเสริมที่จะให้นโยบายของรัฐบาลในการสร้างวัฒนธรรมได้สำเร็จรูปด้วยว่าเราจะต้องเพิ่มตำแหน่งหน้าที่ราชการ มีค่าใช้จ่ายการจรอย่างฟุ่มเฟือย การสร้างชาติที่จะก้าวหน้าไปได้โดยดีนั้นควรจะต้องสร้างด้วยฐานะของราษฎรขึ้นมาแต่งบประมาณในที่แล้ว ๆ มานั้นเราจะเห็นได้ว่าแต่ละกรมแต่ละกระทรวงนั้นได้เพิ่มขึ้น... และตามรายการที่เพิ่มอีก 30 ล้านนั้นจะเห็นว่าหนักไปในทางเงินเดือนนั้น แต่เราไม่เห็นว่าจะแต่ละกระทรวงนั้นไม่มีโครงการที่จะสร้างฐานะของราษฎร

ให้เป็นปีกแผ่นขึ้น ย่อมเป็นที่รับกันทั้งรัฐบาลและสภาฯนี้ด้วยแล้วว่า สำหรับประเทศเรานั้นเป็นประเทศที่น่าวิตกว่าเราจ่ายเงินเดือนในงบประมาณของแผ่นดินมาก ถ้าคำนวณเป็นกระทรวงทบวงกรมแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจว่าไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40... เมื่อเงินรายได้ของประเทศเราจ่ายเป็นเงินเดือนมากมายจนเป็นที่น่าวิตกเช่นนี้ ก็ทำให้ส่วนบำรุงประเทศในทางสร้างฐานะของราษฎรได้ดีขึ้นนั้นลดตำแหน่งลงไป... ถ้าเราไม่ระลึกถึงการตั้งงบประมาณประจำปี ตั้งฐานะตำแหน่งหน้าที่ราชการให้พุ่มเฟิยมากเกินไปแล้ว ก็ควรจะคิดหาทางบำรุงบ้านเมืองและราษฎรให้มีฐานะดีขึ้น เมื่อราษฎรมีฐานะดีขึ้นแล้ว ในการที่จะเสียภาษีอากรให้แก่ประเทศนั้นก็ย่อมไม่เป็นปัญหา (: 39)

การสร้างชาติจากฐานะของราษฎรในทัศนะของทองอินทร์ นอกจากรัฐบาลจะต้องมีโครงการโดยตรงแล้ว การลงทุนสร้างโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ และการบำรุงเศรษฐกิจทางอ้อม เช่น การชลประทาน สร้างทางและการจัดการศึกษาก็เป็นการส่งเสริมฐานะของราษฎรเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ทองอินทร์เห็นว่าถ้าปล่อยให้ราษฎรสร้างตัวเองโดยที่รัฐบาลไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวเลยนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก เพราะฉะนั้นวิธีการก็คือ จะต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างผู้แทนราษฎรกับรัฐบาล โดยที่ "...ผู้แทนราษฎรนั้นได้อยู่ใกล้ชิดกับราษฎร คลุกคลีในความเป็นอยู่ของราษฎรโดยตรงกว่าข้าราชการที่อยู่ในส่วนกลาง ฉะนั้นจึงย่อมรู้ความเป็นอยู่ของราษฎรและฐานะได้เป็นอย่างดี... ทั้งนี้เป็นเหตุผลประการหนึ่งที่สภาฯ นี้รวมรักษาร่วมมือกันสร้างฐานะของราษฎรให้ดี เพราะฉะนั้นในเรื่องเช่นนี้ถ้าเราจะได้ร่วมมือกันสร้างชาติในเรื่องให้ราษฎรมีฐานะดีอยู่ในลำดับที่จะต้องเสียภาษีให้แก่รัฐบาลได้ดียิ่งขึ้น" (: 40) ในฐานะผู้แทนราษฎร ทองอินทร์ได้เสนอแนวการสร้างชาติจากฐานะของราษฎรไว้ในงบประมาณรายจ่ายพิเศษว่า

. . .ความจริงนี้งบประมาณรายจ่ายพิเศษนั้น ข้าพเจ้าคิดว่าถ้าจ่ายได้มากที่สุดเท่าไรก็เป็นของดียิ่งขึ้น เพราะว่าเป็นการที่จะสร้างฐานะของราษฎรให้ดียิ่งขึ้น เป็นต้นว่าการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ซึ่งข้าพเจ้าได้เคยพูดมาหลาย

คราวแล้วว่า ถึงแม้ว่าเรามีเงินตัดได้จากรายจ่ายที่รัฐบาลตั้งมาแล้วก็ควรคิดตั้ง
 โรงงานอุตสาหกรรมด้วยความสำเร็จของสภาฯ ในการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม
 นั้นย่อมเป็นการสร้างฐานะของราษฎรได้ดีเช่น เราตั้งโรงงานทำน้ำตาลจะตั้งอีก
 10 โรงในประเทศไทยก็คงจะได้ปริมาณน้ำตาลไม่พอใช้ในประเทศไทย ฉะนั้น
 การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมเช่นนี้เพื่อจะส่งเสริมให้ราษฎรในท้องถิ่นนั้น ๆ
 ได้มีฐานะดีขึ้น เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าเห็นว่าในทางงบประมาณรายจ่ายพิเศษ
 นั้น ถ้าแม้ตั้งบำรุงการเศรษฐกิจและอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมฐานะของราษฎรในทาง
 อ้อมแล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่าจะเป็นการดียิ่งขึ้น และการส่งเสริมฐานะของราษฎร
 เช่น การชลประทาน การสร้างทาง เช่นนี้ก็นับว่าเป็นการส่งเสริมฐานะของ
 ราษฎรเช่นเดียวกัน... (: 41-42)

กล่าวโดยสรุป ทองอินทร์เห็นว่าการสร้างชาติที่จะต้องเริ่มต้นจากการสร้างฐานะ
 ของราษฎรขึ้นมาเป็นหน้าที่ที่รัฐบาลจะต้องส่งเสริม แต่ที่ผ่านมากในความรู้สึกรักของทองอินทร์
 เห็นว่า "...รัฐบาลไม่ได้ทำให้ส่งเสริมฐานะของราษฎรให้ดีขึ้นเลย" (: 46)

ในขณะที่เดียวกันสมาชิกคนอื่น ๆ ก็ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในร่างฯ นี้ด้วย เป็นต้น
 ว่า เตียง คิริซันท์ ได้แสดงความคิดเห็นว่าวิธีการทำงบประมาณที่ผ่านมา รัฐบาลมักจะยก
 เอารายการที่ควรจะเป็นรายจ่ายประจำไปแอบไว้ที่รายจ่ายพิเศษหลายรายการ ทำให้เห็น
 ไปว่ารายได้อันตรายจ่ายสมดุลกันทั้งที่บางรายการหาเข้าลักษณะที่จะเป็นรายจ่ายพิเศษไม่
 ซึ่งเขาเห็นว่ายังเป็นวิธีการที่ยังไม่เหมาะสม นอกจากนี้ถ้าพิจารณารายการในร่างฯ ฉบับนี้
 กระทรวงที่ได้เงินมากที่สุดคือกระทรวงกลาโหม ที่ 2 คือ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวง
 ทรวงกลาโหมนั้นเขาไม่ติดใจ แต่สำหรับกระทรวงศึกษาธิการนั้นเขาเห็นว่า ความจริงแล้ว
 งบของกระทรวงนี้ไม่ได้เพิ่ม เพราะยอดเงินที่เพิ่มขึ้นมานั้นส่วนใหญ่เอาไปใช้หนี้กระทรวง
 การคลัง เหตุนี้กระทรวงศึกษาธิการอาจจะไม่ได้ก้าวหน้าเป็นที่ 2 รองจากกระทรวง
 กลาโหม แต่อาจจะเป็นที่ 4 ที่ 5 หรือที่ 6 มากกว่า (รงส.3/2484 วิสามัญ ครั้งที่ 2
 : 18-21)

ฝ่ายรัฐบาลโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม ได้ตอบข้อซักถามซึ่งแสดงถึงหลักการปรับปรุงวิธีการทำงานงบประมาณด้วย โดยเฉพาะในด้านการตั้งงบประมาณรายได้ เนื่องจากในครั้งนี้รัฐบาลไม่ได้ตั้งยอดเงินรายได้ไว้ในหลักการ แต่นำมาใส่ไว้ในเหตุผล ซึ่งในเรื่องนี้หลวงประดิษฐ์ฯ ได้ชี้แจงตอบทองอินทร์ว่า ที่ผ่านมานั้นเหมือนกับว่าถ้ามีรายได้มากกว่ายอดที่ตั้งไว้ ส่วนที่เกินไปนั้นรัฐบาลรับไม่ได้ (หลักการเป็นส่วนที่เป็นยอดคงที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่ถ้าในส่วนที่เป็นเหตุผล เปลี่ยนแปลงได้ซึ่งเท่ากับว่า ถ้าสิ้นปีแล้ว รัฐบาลเก็บรายได้ได้มากขึ้น ก็จะเท่ากับมีรายได้มากขึ้น) นอกจากนี้ในการประชุม หลวงประดิษฐ์ฯ ยังได้เสนอให้สมาชิกซักถามจนหมดข้อข้องใจโดยไม่ต้องคำนึงถึงเวลา ทั้งยังเสนอว่าสมาชิกไม่ต้องวิตกในเรื่องงบประมาณโดยเฉพาะบป้องกันประเทศ โดยกล่าวว่านอกจากกระทรวงกลาโหมจะได้เงินเพิ่มขึ้นถึง 8 ล้านบาทแล้ว ยังได้งบจากรายจ่ายพิเศษไว้ป้องกันประเทศ ในยามฉุกเฉิน อีก 61 ล้าน และยังจะมีงบประมาณเพิ่มเติมอีกคั้งหนึ่งในราวกลางปี จึงไม่ต้องเป็นห่วง

ในการตั้งกรรมการวิสามัญ จำนวน 25 นาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายสมาชิก หลวงประดิษฐ์ฯ ได้เสนอชื่อทองอินทร์ เข้าร่วมเป็นกรรมการอีกคั้งหนึ่ง และเขาก็ได้รับเลือกจากเพื่อนสมาชิก ให้เข้าเป็นกรรมการเช่นเดิม

สภาดำรงถาวรรัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2484 (รงส.3/2484 วิสามัญ ครั้งที่ 2) โดยมีเหตุผลว่า ในระหว่างปีมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น และคาดว่าจะเก็บรายได้เพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้นการตั้งงบประมาณรายจ่ายที่ดูเพิ่มขึ้นนั้นรัฐบาลก็ยังมีรายได้ท่วมรายจ่ายอยู่ ถึงแม้ว่าร่างฯ ฉบับนี้สมาชิกมิได้คัดค้านในหลักการ เพียงแต่เป็นการซักถามธรรมดาและรับหลักการตามปกติ แต่เมื่ออีก 2 สภาดำรงถาวรรัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติโอนเงินในงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2484 (ฉบับที่ 2) เข้ามาอีกในเวลาที่ไม่รู้เรื่องกันมากกล่าวคือ เพียงช่วงระยะเวลา 1 เดือนรัฐบาลเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณถึง 3 ฉบับ (วันที่ 6, 13, 27

พฤศจิกายน) ในครั้งนี้จึงได้รับการคัดค้านจากสมาชิกเป็นอันมาก ทั้ง ๆ ที่เงินที่ขอโอนยังคงอยู่ในวงเงินที่สภาฯ อนุมัติให้ก็ตาม และทางรัฐบาลยังรับปากอีกด้วยว่าจะไม่มีการโอนเงินในงบประมาณซึ่งเป็นการต่างประเภทอีกเลยในปีหน้าและปีต่อ ๆ ไป (รงส. 5/2484 วิสามัญ ครั้งที่ 2) ทองอินทร์ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณปีละ 3 ฉบับของรัฐบาลที่กระทำกันมาว่า "ดูเป็นการผูกมัดสภาฯ ผู้แทนราษฎรที่จำเป็นจะต้องอนุมัติให้... การที่มากกระทำในตอนหลังนี้จึงแสดงว่างบประมาณที่สภาฯ ได้อนุมัติไปเป็นแต่ละกระทรวงและแต่ละกรม เงินงบประมาณค่าใช้จ่ายสอย การจรเงินเดือน นั้นไม่มีผลศักดิ์สิทธิ์ตามที่สภาฯ อนุมัติไป" (รงส. 5/2484 วิสามัญ ครั้งที่ 2: 193-195)

ต่อมาเนื่องจากสภาฯ ได้พิจารณาผ่านร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2485 ไปในวาระที่ 3 เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม แต่ในคืนวันนั้นเองญี่ปุ่นได้ขอยกทัพผ่านประเทศไทยพร้อมกับประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ทำที่ของรัฐบาลไม่เพียงแต่ในมณฑลพายัพไปทางเอาใจญี่ปุ่นด้วยการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี และลงนามในกติกาสัญญาล้มพันธมิตรกับญี่ปุ่นเท่านั้น หากยังเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่สองด้วยการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าวทำให้รัฐบาลต้องนำร่างพระราชบัญญัติงบประมาณฉบับนี้ (ขณะกำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย เพื่อประกาศใช้เป็นกฎหมาย) มาปรับปรุงและเสนอมาให้สภาฯ พิจารณาใหม่ เมื่อวันที่ 29 มกราคม (รงส. 8/2484-2485 วิสามัญ ครั้งที่ 3) หลักการสำคัญของร่างฉบับนี้อยู่ที่บงบป้องกันพระราชอาณาจักรกับบงบเพื่อการส่งเสริมให้เกิดผลทางเศรษฐกิจโดยด่วน

การอภิปรายของสมาชิกแสดงให้เห็นทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายค้าน ทองอินทร์ได้คัดค้านการเสนอร่างฯ ของรัฐบาลในประเด็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามระบอบรัฐธรรมนูญ โดยกล่าวว่าในเรื่องนี้ต้องดูว่านับแต่สภาฯ ผ่านร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ วาระ 3 ไปตั้งแต่วันที่ 7 ธันวาคมแล้ว ช่วงเวลาระหว่าง 7 ธ.ค. ถึง 29 มกราคม รัฐบาลได้มีการนำเอาร่างนี้ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อลงพระนามประกาศใช้เป็นกฎหมายหรือไม่ ถ้ารัฐบาลยัง

ไม่ได้เสนอก็เท่ากับว่ารัฐบาลกระทำไม่ชอบด้วย (ตามมาตรา 38) หรืออีกกรณีหนึ่งถ้า รัฐบาลเห็นว่าร่างฯ ที่ผ่านสภาฯ ไปแล้ว เมื่อประเทศอยู่ในภาวะคับขันเช่นนี้ รัฐบาลยังมี ทางที่จะแก้ไขร่างได้ 2 ทางคือ เสนอพระราชบัญญัติให้ยกเลิกร่างฉบับนี้เสีย หรือเสนอ เป็นร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมเข้ามาอีก แต่รูปการที่รัฐบาลเสนอเข้ามาที่ทองอินทร์ เห็นว่ามาในรูปร่าง พระราชบัญญัติฉบับใหม่อีกฉบับหนึ่ง ซึ่งเขาเห็นว่าการที่รัฐบาลเสนอ เข้ามาในลักษณะเช่นนี้จึงทำให้น่าคิดว่าเมื่อสภาฯ ได้ร่างพระราชบัญญัติขึ้นสำเร็จรูปแล้ว รัฐบาลไปกักไว้ไม่นำเข้าชั้นทูลเกล้าฯ ซึ่งเท่ากับว่ารัฐบาลปฏิบัติไม่ชอบด้วยแบบที่รัฐธรรมนูญ กำหนดไว้ และนอกจากนี้การที่รัฐบาลเสนอเข้ามาเป็นร่างฉบับใหม่จึงเป็นการผิดต่อข้อ บังคับอีกประการหนึ่งด้วย เนื่องจากข้อบังคับกำหนดว่าร่างพระราชบัญญัติงบประมาณต้อง เสนอต่อสภาฯ ภายในวันที่ 1 พฤศจิกายน ยิ่งกว่านั้นถ้าพิจารณารายการที่ปรากฏในร่าง พระราชบัญญัติงบประมาณแล้วจะเห็นได้ว่างบประมาณฉบับที่เสนอมาใหม่ก็มีได้แตกต่างไปจาก งบประมาณฉบับเก่า แต่งบประมาณฉบับเก่านั้นเป็นงบประมาณที่สูงที่สุดในประวัติการณ์ของ ประเทศไทย คือมียอดเงินสูงถึง 265 ล้านบาท ซึ่งมีผลต่อจิตใจของประชาชน เพราะ ฉะนั้นทองอินทร์จึงเสนอว่าสภาฯ ควรจะระงับการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้แล้วให้ รัฐบาลประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณฉบับที่ได้ผ่านสภาฯ ไปเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม จะเป็นการดีกว่า (ทั้งในด้านการปฏิบัติตามแบบและต่อความรู้สึกของราษฎร) ส่วนทางด้าน รัฐบาลอาจจะทำได้โดยการสั่งให้ประหัยดการใช้จ่ายงบประมาณ

พิน สุพรรณसार สนับสนุนการคัดค้านของทองอินทร์โดยเสนอให้สภาฯ ตระหนัก ว่าถ้าสภาฯยอมให้รัฐบาลไปกระทำกฎหมายได้เช่นนี้แล้ว ก็เท่ากับว่าให้รัฐบาลกักกฎหมาย ได้ สภาฯก็จะเสียระเบียบแบบแผนและเป็นการผิดต่อระบอบรัฐธรรมนูญ (สมาชิกส่วนมากที่ อภิปรายล้วนเสนอหนทางประนีประนอมให้รัฐบาลทำตามระเบียบรัฐธรรมนูญก่อน แต่ทาง รัฐบาลได้ยืนยันว่าที่กระทำเช่นนี้มิได้ขัดต่อรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด รัฐบาลขณะนั้นซึ่งมี พล.ต. เภา เพียรเลิศ บริภัณฑ์ยุทธกิจ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้มอบหมายให้ เตือน บุนนาค (ส.ส.ประเภท 2) เป็นผู้ชี้แจงในเรื่องนี้ ซึ่งคำแถลงของเตือนชี้ให้เห็นข้อบกพร่อง ภายใต้วงการรัฐบาลที่มีความเห็นแตกแยกเป็น 2 ฝ่ายเหมือนอย่างที่ว่าทองอินทร์และพินเสนอ

ด้วย โดยเฉพาะที่เกรงกันว่าจะเป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญและจะเป็นแบบสำหรับมหาชนรุ่นหลัง ซึ่งก็มีความหมายว่าเป็นการที่ฝ่ายบริหารใช้อำนาจมากเกินไป แต่ในเรื่องนี้เดือนเห็น ว่า ถ้าถือตามพระราชบัญญัติมอบอำนาจให้รัฐบาลในภาวะคับขันแล้ว (ซึ่งเป็นกฎหมายที่มอบอำนาจให้รัฐบาลโดยสมบูรณ์) และเป็นกฎหมายสำคัญกว่ากฎหมายงบประมาณ รัฐบาลก็สามารถเสนอร่างฯ นี้มาได้ และที่รัฐบาลทำเช่นนี้เขาก็เชื่อว่าทางฝ่ายรัฐบาลก็ถือหลักในภาวะคับขันเท่านั้น คงไม่ถือเอาเป็นแบบดั่งที่สมาชิกฯ กแล้ว

ขณะเดียวกันสมาชิกฯ ที่สนับสนุนรัฐบาลได้เสนอให้สภาฯ ผ่านร่างฯ นี้ไปโดยถือว่าเป็นมติของสภาฯ ที่อนุมัติงบประมาณให้รัฐบาลนำไปใช้จ่ายในการทำสงครามเพื่อทำให้ประเทศก้าวไปสู่ความเป็นมหาอำนาจ เหตุนี้เมื่อมีการลงมติ ฝ่ายค้านจึงแพ้ตามเคยด้วยคะแนนเสียง 61 ต่อ 14 คะแนน

ต่อมาจะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง จากหลวงประดิษฐมนูธรรมมาเป็น พล.ต.เอก เพียรเลิศแล้ว ในด้านการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ รัฐบาลได้เข้ามาควบคุมสภาฯ มากขึ้นทั้งในด้านการอภิปรายของสมาชิกฯ และในการตั้งกรรมาธิการวิสามัญ ซึ่งจะเห็นเหตุให้เมื่อ จอมพล ป. พิบูลสงครามหมดอำนาจลงใน พ.ศ. 2487 แล้ว สมาชิกฯ ต่างแสดงความรู้สึกต่อการใช้จ่ายเงินในสมัยนั้นรุนแรงมาก

ในการประชุมสภาฯ ปี พ.ศ. 2485 รัฐบาลเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2485 และร่างพระราชบัญญัติโอนเงินในงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2485 (รงส. 10/2485 สามัญ) การคัดค้านและซักถามของสมาชิกลดลงอย่างเห็นได้ชัด แม้ว่าการคัดค้านที่มีอยู่บ้างก็มีเฉพาะในประเด็นที่เห็นว่ารัฐบาลห่วงใยข้าราชการมากกว่าราษฎร (เพราะงบที่ตั้งมาส่วนใหญ่เป็นเงินเดือนและค่าใช้สอย) ในการลงมติสมาชิกได้รับหลักการโดยพร้อมเพรียงกัน ที่สำคัญการตั้งกรรมาธิการนับแต่บัดนี้ต่อไปไม่มีการปล่อยให้สมาชิกเลือกตั้งกันเองเข้าเป็นกรรมาธิการวิสามัญอีกต่อไป

คือเหลือเพียงการเสนอรายชื่อจนครบจำนวนแล้วก็ป็นอันเสร็จสิ้น และกรรมการในฝ่าย
รัฐบาลก็ปรากฏ บุคคลหน้าใหม่ที่สนับสนุนจอมพล ป. เข้ามาแทนที่บุคคลที่ดำรงตำแหน่ง
สำคัญในกระทรวงการคลัง

กรรมการวิสามัญมีจำนวนลดลงจากเดิม 18 คนเหลือเพียง 15 คน
เป็นฝ่ายรัฐบาล 7 คน คือ พล.ต.เกา เพียรเลิศ บริภัณฑ์ยุทธกิจ, พ.ต.ช่วง เขวงศักดิ์
สงคราม, ทวี บุญยกต, น.อ.กาจ กางสงคราม, พ.ต.ดวง อภัยวงศ์, วณิช ปาณะนนท์
, พ.อ.ประยูร ภมรมนตรี และฝ่ายสมาชิก 8 คน คือ ร.ท.ประจวบ มหาจันทร์, ร.อ.
เยี่ยม เอกสิทธิ์, ถวิล อุดล, พัน สุพรรณसार, แก้ว สิงหคเชนทร์, วุฒิ สุวรรณรักษ์,
เจลา เตาลานนท์, นิ้ม เรืองเกษตร

ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณฉบับต่อมาจะเห็นได้ว่าสมาชิกเริ่ม
ลดความสนับสนุนรัฐบาลลง และรัฐบาลเอง ก็สามารถคุมงบประมาณได้โดยการตั้งกลุ่มที่
สนับสนุนเข้าเป็นกรรมการแทนผู้ที่คัดค้าน กล่าวคือในการเสนอร่างพระราชบัญญัติงบ
ประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2486 (รงส.19/2485 สามัญ) ถึงแม้ว่าจะถูกคัดค้าน
ว่าเป็นงบประมาณที่บำรุงข้าราชการมากกว่าอาณาประชาราษฎร์ เพราะเป็นเงินเดือนและ
ค่าใช้จ่ายถึง 50 เปอร์เซ็นต์ของงบประมาณทั้งหมด คิดเป็นงบส่วนที่บำรุงประชาชนเพียง
"เศษ" หนึ่งส่วนร้อยสามสิบ หรือ 1 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น "ทั้งยังตั้งหนักไปในการถมเพื่อ
มีรายการค่าใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสมอยู่หลายรายการ โดยเฉพาะค่าสร้างเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ค่าอุดหนุนการแสดงละคร ค่าอุดหนุนการท่องเที่ยว เป็นต้น แต่ร่างดังกล่าวก็ผ่านสภา
ด้วยคะแนน 56 ต่อ 2 และในการตั้งกรรมการวิสามัญ ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นจาก
15 เป็น 17 คน แต่ได้เปลี่ยนสัดส่วนใหม่ จากเดิมเป็นกรรมการ ฝ่ายรัฐบาล 7 คน
สมาชิก 8 คน เปลี่ยนเป็นทั้งสองฝ่าย 8 คนเท่านั้น แล้วให้ประธานสภา เข้าร่วมอีกคน
เป็น 17 คน

กรรมการวิสามัญชุดนี้จึงได้แก่ ฝ่ายรัฐบาลมี พล.ต. เภา เพียรเลิศฯ, พล.ต. จรุง รัตนกุลเสรีเริงฤทธิ์, น.อ. กาจ เก่งระดมยิง, วณิช ปานะนนท์, พล.ร.ต. สินธุ กมลนาวิน, พล.ต. ประยูร ภรรมนตรี, พ.ท. ช่าง เขวงคักดีสงคราม, พล.ท. มังกร พรหมโยธี และฝ่ายสมาชิก มี สุวิเศษ พันธเศรษฐ, พัน สุพรรณสาร, บุญศรี วิลยรัตน์, เลื่อน พงษ์โสภณ, ร.อ. เขี่ยม เอกสิทธิ์, แก้ว สิงหะเชนทร์, ร.ท. อุต นิตยสุทธิ, วุฒิ สุวรรณรักษ์

ต่อมาในการประชุมปี พ.ศ. 2486 รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2487 ปรากฏว่า สมาชิกสภาฯ ลงมติรับหลักการด้วยคะแนนเสียงเพียง 12 ต่อ 2 เท่านั้น โดยที่ยังคงมีการคัดค้านอยู่บ้างในส่วนของยอดเงินรายจ่ายพิเศษ ซึ่งสมาชิกฝ่ายค้านเห็นว่าทุกปีรัฐบาลตั้งไว้เป็นจำนวนสูงมาก แต่รายได้ไม่พอกับรายจ่ายทุกปี จะทำให้ประเทศต้องแบกภาระเงินกู้ไว้เป็นจำนวนมาก และรายการบางอย่างชี้ให้เห็นการจ่ายเงินฟุ่มเฟือย ในการตั้งกรรมการวิสามัญปีนี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 18 คนตามเดิมโดยเป็นฝ่ายรัฐบาล 8 คน คือ น.อ. เทียร เก่งระดมยิง, พล.ท. มังกร พรหมโยธี, พล.ต. ประยูร ภรรมนตรี, วณิช ปานะนนท์, ม.ล. เดช สนิทวงศ์, พล.ร.ท. สินธุ กมลนาวิน, พล.ท. พิชิต เกรียงคักดีพิชิต, พ.อ. ช่าง เขวงคักดีสงคราม และฝ่ายสมาชิกมี 10 คน คือ แก้ว สิงหะเชนทร์, ร.ท. อุต นิตยสุทธิ, ร.ท. ประจวบ มหาจันทร์, ถวิล อุดล, เฉลา เตาลานนท์, เขี่ยม บุญยโชติ, วุฒิ สุวรรณรักษ์, เลื่อน พงษ์โสภณ, เขี่ยม เอกสิทธิ์ และทองอินทร์ (รงส. 2/2486 วิสามัญ ครั้งที่ 2)

อนึ่งถ้าย้อนกลับไปพิจารณาในส่วนของคุณะรัฐมนตรีแล้วจะเห็นว่า นับแต่หลวงประดิษฐมนูธรรมเข้าดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ เมื่อ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2484 แล้วผู้ที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังตลอดมา ในสมัยรัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม ได้แก่ พล.ต. เภา เพียรเลิศบริรักษ์ทุกยุค โดยมิรัฐมนตรีช่วยว่าการคือ น.อ. เทียร เก่งระดมยิง (7 มี.ค. 85-20 ต.ค. 86) และ วณิช ปานะนนท์ (30 ต.ค. 86-1 ก.พ. 87) (มัญญุ บริสุทธิ 2505:)

นอกจากการเข้าร่วมแก้ไขปัญหาการงบประมาณและการออกกฎหมายปรับปรุง
ภาษีอากรแล้ว หน้าที่ของการเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ทำให้ทองอินทร์ได้เข้าไปมีบทบาทในการ
ออกกฎหมายเพื่อการสร้างเอกราชทางเศรษฐกิจด้วย

ค. การใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อสร้างชาติทางเศรษฐกิจ

แนวคิดและบทบาทของทองอินทร์ในการร่วมมือกับรัฐบาลพิจารณาออกกฎหมาย
เพื่อสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นแนวคิดและการเคลื่อนไหว
ผลักดันของทองอินทร์เอง และอีกส่วนหนึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาล ทำให้บทบาทโดยรวม
ของทองอินทร์ในด้านนี้เป็นไปในทางสนับสนุนรัฐบาลมากกว่าจะคัดค้าน กล่าวคือประสพ
การณ์ของทองอินทร์ในช่วงที่ผ่านมาทำให้ทองอินทร์ตระหนักถึงปัญหาอันแท้จริงของการสร้าง
ชาติและความก้าวหน้าของระบอบรัฐธรรมนูญว่าอยู่ที่ความไม่พร้อมของราษฎร สิ่งสำคัญที่ทำให้
ให้ราษฎรไม่พร้อมได้แก่ ความไม่รู้ถึงสิทธิหน้าที่ที่มีต่อชาติและปัญหาความยากจน ฉะนั้นแนว
ทางแก้ไขที่ทองอินทร์กล่าวขี้มาตลอดนับแต่สภาฯ สมัยที่แล้วมาก็คือ รัฐบาลจะต้องรับขยาย
การศึกษาออกไปให้ทั่วถึงเสียก่อน พร้อมกับแก้ไขฐานะความเป็นอยู่ของราษฎรให้ดีขึ้น
เนื่องจากในทัศนะของทองอินทร์ สภาฯ ความเป็นอยู่ของราษฎรที่ประสบปัญหาความยากจน
อาทิ ไม่มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และไม่มีเงินจะเสียภาษีอากร เหล่านี้เป็นผลมาจากความ
ไม่รู้ของราษฎร ซึ่งถ้ารัฐบาลไม่รีบแก้ไขที่จุดนี้แล้ว แม้ว่ารัฐบาลจะพัฒนาเศรษฐกิจด้านอื่น ๆ
เช่น การบำรุงกองทัพ สร้างถนน ปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรก็จะยังเกิดขึ้นต่อเนื่องไป
แต่ถ้ารัฐบาลจัดการกับปัญหาข้างต้นดังที่เขาเสนอแล้วก็จะเท่ากับเป็นการปูพื้นฐานให้กับการ
พัฒนาในด้านอื่น ๆ ต่อไปและ "ประเทศจะก้าวหน้าไปในเวลารวดเร็ว" (รงส.24/2482
สามัญ: 1378)

เมื่อรัฐบาลหลวงพิบูลสงครามมีนโยบายเศรษฐกิจการคลังอย่างชัดเจนว่า จะ
ส่งเสริม "การครองชีพของราษฎร" โดยเน้นด้านการปฏิบัติควบคู่ไปกับการยกเลิกภาษี
อากรบางชนิดได้อย่างชัดเจนตั้งแต่เมื่อครั้งรัฐบาลแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจาก

สภาฯ แล้วว่านอกจากสมาชิกฯ ส่วนใหญ่ไม่มีข้อข้องใจอย่างใดต่อนโยบายทางด้านนี้แล้ว เมื่อรัฐบาลเริ่มดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว สมาชิกฯ ส่วนมากจะสนับสนุนร่างกฎหมายของรัฐบาลด้วยคะแนนเสียงท่วมท้นแล้ว แม้แต่สมาชิกฝ่ายค้านคนสำคัญโดยเฉพาะทองอินทร์ เตียง คิริขันธ์ ยังมีบทบาทสนับสนุนรัฐบาลในด้านนี้ด้วย ลักษณะการสนับสนุนของบุคคลเหล่านี้ปรากฏตั้งแต่การอภิปรายสนับสนุน การร่วมเสนอร่างกฎหมายด้วย การร่วมพิจารณาในฐานะเป็นกรรมาธิการ การวางเฉยคือนิ่งไม่สนับสนุนและไม่คัดค้าน รวมทั้งการไม่เข้าร่วมประชุมและทำยลสุดได้แก่การนำโครงการทางเศรษฐกิจที่จัดทำสมัยรัฐบาลชุดนี้มาเป็นหลักปฏิบัติเมื่อพวกเขาเข้าเป็นรัฐบาลในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ฉะนั้นต่อไปจะแสดงให้เห็นบทบาทของทองอินทร์ดังที่กล่าวมานี้ (9/83ส)

ร่างกฎหมายที่ทองอินทร์มีส่วนอภิปรายสนับสนุนที่เด่นชัดที่สุดได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์เพื่อประโยชน์แห่งครัวเรือน พ.ศ. 2482 (รงส. 24/2482 สามัญ) หลักการและเหตุผลของการเสนอร่างกฎหมายฉบับนี้เป็นไปตามนโยบายที่เคยแถลงต่อสภาฯ ในเรื่องการส่งเสริมการครองชีพของราษฎรกับนโยบายส่วนเกษตรกรรมเกี่ยวกับการบำรุงพันธุ์พืชและสัตว์ให้มีปริมาณและคุณภาพ ประการต่อมาเพื่อเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับราษฎรและประเทศ สำหรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการเมืองระหว่างประเทศอยู่ในภาวะไม่แน่นอน รัฐบาลจึงเห็นว่า "เป็นเวลาอันสมควรที่จะต้องถือเอาภาระช่วยเหลือราษฎรให้จริงจิ่งยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ ณ บัดนี้" (น. 1364) แต่เนื่องจากพื้นที่ที่อยู่ในขอบข่ายแห่งกฎหมายฉบับนี้ ได้แก่ที่ดินที่อยู่นอกเขตเทศบาลนครและเทศบาลเมือง อีกทั้งวิธีการดำเนินการยังอยู่ในลักษณะมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อทำหน้าที่ให้คำชี้แจงแนะนำ โดยจะพิจารณาถึงสภาพของแต่ละท้องถิ่นเป็นสำคัญ การส่งเสริมเน้นวิธีการกระตุ้นเตือนให้ผู้มีที่ดินซึ่งอยู่ในท้องที่ประกอบการอันเป็นประโยชน์ โดยเน้นการควบคุมรักษาไปในทาง "รัฐบาลปฏิบัติแก่ราษฎรอย่างบิดาปกครองบุตร" (น. 1365) (รงส. 24/2482 สามัญ: 1365)

ร่างกฎหมายฉบับนี้แม้จะได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกฯ เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ถูกคัดค้านอยู่บ้างในบางประเด็น โดยเฉพาะที่เกรงว่าจะเป็นการขัดต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล ความรู้ของเจ้าหน้าที่ และความพร้อมของตลาดที่จะมารองรับผลผลิต ซึ่งนายสว่าง สนิทพันธ์ (สุพรรณบุรี) และนายดาบสงวน พะยุงพงศ์ (ปราจีนบุรี) ผู้คัดค้านต่างมีความเห็นว่าเรื่องแค่นี้ไม่จำเป็นที่จะต้องออกเป็นกฎหมาย ทางที่ดีที่สุดควรจะให้การอบรมและแนะนำอย่างจริงจังก็พอ ทองอินทร์ซึ่งเป็นไปได้ว่าเป็นผู้สนับสนุนกฎหมายนี้มาแต่ต้นจึงเข้าสนับสนุนรัฐบาลด้วยการกล่าวว่า "ข้าพเจ้าจำเป็นที่จะต้องสนับสนุนกฎหมายฉบับนี้" เพราะเหตุว่า

. . . ในทางปฏิบัติที่แล้ว ๆ มา ในฐานะที่ข้าพเจ้าเคยเป็นกรรมการอำเภอคนหนึ่งซึ่งได้ปฏิบัติเรื่องนี้มาแล้ว ปัญหาในเรื่องนี้ก็มิว่า สำหรับกรรมการอำเภอทุกคนที่รับราชการอยู่นั้น ก็รู้สึกว่หน้าที่ซึ่งจะต้องปฏิบัติสิ่งซึ่งจะเกิดเป็นผลดีแก่ราษฎร ความจริงการที่ปฏิบัตินั้น เราไม่ได้ทำเพียงแต่จะปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้เท่านั้น เราจะต้องทำให้เป็นผลดีแก่ราษฎร แม้แต่ไม่มีกฎหมายสนับสนุน เราได้พยายามที่จะให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ราษฎรหมู่บ้านนั้นและตำบลนั้น แต่ผลของการที่กรรมการอำเภอได้ปฏิบัติไปแล้ว เท่าที่ข้าพเจ้าได้ปฏิบัติมาแล้ว แม้ว่าเราได้พยายามแนะนำให้ราษฎรให้ทำสวนครัวหรือการอื่น ๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่ราษฎรนั่นเอง ราษฎรก็มักจะเพิกเฉยละเลยเสีย โดยเฉพาะในเรื่องสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ แม้ว่ากระทรวงมหาดไทยได้ปลูกปล้ามาเป็นอันมากแล้ว แต่ว่าผลนั้นได้เพียงใด ท่านก็คงจะทราบดีอยู่แล้ว ยิ่งกว่านั้นกรรมการอำเภอจะตกเดือนอย่างไร แต่คำแนะนำก็ย่อมจะไร้ผล และถ้าท่านได้ผ่านไปตามชนบทจะได้แลเห็นความเป็นอยู่ของราษฎรอันแท้จริงแล้วจำเป็นจะต้องให้ราษฎรกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่ (รงส. 24/2483 สามีญ: 1373-1374)

ต่อปัญหาว่าการออกกฎหมายในทำนองบีบบังคับให้ราษฎรปฏิบัติตามเช่นการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้จะเป็นการขัดต่อสิทธิเสรีภาพของราษฎรหรือไม่นั้น ทองอินทร์กลับมี

ความคิดต่อเรื่องนี้ไปในทางที่ว่า ถ้าเป็นการที่รัฐบาลออกกฎหมายเพื่อให้ราษฎรใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ตัวราษฎรและครอบครัว ย่อมไม่ถือว่าเป็นการขาดต่อหลักประชาธิปไตย เพราะเหตุว่าที่ผ่านมากการสนับสนุนให้ราษฎรทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เป็นแนวคิดที่กระทำกันอยู่ในกระทรวงมหาดไทย แต่ในทางปฏิบัติที่ทำมาแล้วไม่ค่อยจะได้ผลดีนัก ฉะนั้นเพื่อให้เกิดผล ทองอินทร์จึงเสนอว่า "ข้าพเจ้าคิดว่าน่าจะต้องกระทำโดยการออกกฎหมาย" (น. 13-15) ส่วนข้อที่วิตกกังว่าราษฎรจะทำได้และจะเกิดความเดือดร้อนแก่ราษฎรนั้น ทองอินทร์เห็นว่าควรปล่อยเรื่องนี้ให้เป็นภาระของเจ้าหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาตามความจำเป็นของบุคคลและสภาพของท้องถิ่น ประการสุดท้ายทองอินทร์ได้ชี้ให้เห็นที่ประชุมได้ตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากกฎหมายฉบับนี้ว่า ปัญหาความยากจนของราษฎรที่มีภรรยาบอกว่าไม่มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ไม่มีเงินพอจะเสียภาษีอากร ปัญหาที่ทางราชการประสบเกี่ยวกับคดีความที่ชุกชุมตามท้องถิ่น อาทิ คดีลักเล็กขโมยน้อย การพนัน การลักลอบฆ่าสัตว์เหล่านี้ ก็ จะหายไป ยิ่งกว่านั้น การโอดครวญของราษฎรเมื่อมีการเก็บภาษีเล็กน้อย ก็จะไม่มีอีก ซึ่งทั้งหมดนี้ทองอินทร์เห็นว่าเป็นการดำเนินการของกระทรวงมหาดไทยที่ "มุ่งแต่ความ ผาสุกของราษฎรอย่างแท้จริง" (: 1379) ในที่สุดสภาฯ ได้ลงมติรับหลักการแห่งร่าง-พระราชบัญญัติฉบับนี้ไปด้วยคะแนน 97 ต่อ 6

นอกจากทองอินทร์จะมีบทบาทอภิปรายสนับสนุนรัฐบาลในการออกกฎหมายเพื่อ ส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของราษฎรแล้ว สมาชิกฯ ชั้นนำของกลุ่มฝ่ายค้านก็ปรากฏ บทบาทในลักษณะเดียวกันนี้ด้วย อีกทั้งยังแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องการสร้างชาติที่ไปใน ทางเดียวกัน ได้แก่ ความปรารถนาให้รัฐบาลพัฒนาชนบทอย่างมีโครงการชัดเจน บทบาท ของเตียง ศิริขันธ์ในการอภิปรายสนับสนุนร่างพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2483 เป็นอีกกรณีหนึ่งที่ควรกล่าวถึง กฎหมายฉบับนี้เป็นการตั้งกรม ประชาสงเคราะห์ซึ่งเป็นหน่วยงานใหม่ของรัฐบาลที่ตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์จะให้ทำหน้าที่ "บำรุงสุขให้แก่อาณาประชาราษฎร์นับตั้งแต่เริ่มต้นที่ได้มีกำเนิดเป็นสภาพบุคคล จนกระทั่ง สิ้นสุดแห่งการเป็นสภาพบุคคล" (รงส. 9/2483 สามัญ : 503) แต่เนื่องจากเป็นกิจการ ใหม่ที่ต้องใช้เงินและคนมาก มีขอบเขตและลักษณะการดำเนินงานซ้ำซ้อนกับงานของ

กระทรวงอื่น ๆ ดังนั้นจึงถูกคัดค้านจากสมาชิกหลายคน อาทิ เขมชาติ บุญรัตน์พันธ์ (ร้อยเอ็ด) ได้เสนอให้รัฐบาลนำเงินส่วนที่จะมาใช้ดำเนินการตามโครงการนี้ไปแบ่งให้กระทรวงที่ทำงานเช่นนี้อยู่แล้วจะเป็นการดีกว่า ส่วนนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ (แม่ฮ่องสอน) นอกจากจะเสนอให้รัฐบาลหันไปสนใจแก้ปัญหาการครองชีพของราษฎรให้ดีขึ้นเสียก่อนแล้ว ยังเปรียบเปรยการจัดตั้งกรมประชาสงเคราะห์ตามโครงการดังกล่าวไปในทำนอง "ถ้าจะเปรียบก็เท่ากับเป็นเรื่องสร้างกรมเครื่องสำอางค์ที่ผู้หญิงเขาใช้กัน ถ้าเรามัวห่วงเรื่องเครื่องสำอางค์ก็รู้สึกว่าเป็นการไม่เหมาะ" (รงส.9/2483 สามัญ: 512)

อย่างไรก็ดี ข้อโต้แย้งของสมาชิก เป็นเรื่องที่ไม่เห็นด้วยกับวิธีดำเนินการเท่านั้น แต่หลักการที่ว่าควรมีการส่งเสริมฐานะของราษฎร ไม่มีผู้ใดคัดค้าน ทางออกที่ผู้คัดค้านแต่ละคนเสนอต่อที่ประชุมก็คือการมอบให้กระทรวงที่รับผิดชอบอยู่แล้วเป็นผู้ทำให้ดีขึ้น หรือถ้ารัฐบาลอยากส่งเสริมจริง ๆ แล้วก็ควรปล่อยให้ค่อยเป็นค่อยไป ไม่ต้องมีการแนะนำหรือทำตัวอย่างให้เห็น และอีกวิธีหนึ่งอาจทำทางด้านการศึกษา เพราะ "ทางการศึกษานั้นเป็นสำคัญที่สุด... ในการที่จะอบรมจิตใจของราษฎรของเราให้รู้จักสุขลักษณะและอนามัย" (: 512)

กระแสการคัดค้านที่ดำเนินมา ทำให้เตี้ยง คิริซันต์ ตัดสินใจปรับเปลี่ยนแนวทางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตนจากเดิมที่ตั้งไว้ว่าจะวางเฉยในกรณีที่เห็นด้วยกับรัฐบาลลงมาสนับสนุนร่างกฎหมายฉบับนี้เป็นกรณีพิเศษ โดยมีเหตุผล 2 ประการคือ ประการแรก การตั้งกรมประชาสงเคราะห์เป็นโครงการที่สอดคล้องกับความคิดต่างๆ ที่เขาได้เสนอต่อรัฐบาลอยู่แล้ว สิ่งที่เตี้ยง "เฝ้าร่ำร้องและร้องเรียน" ต่อนายกรัฐมนตรีในโอกาสต่างๆ ได้แก่ การขอให้รัฐบาลช่วยสนับสนุนการครองชีพในด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และการหาอาชีพให้ราษฎรในท้องที่ทุรกันดารตามชนบทต่างๆ ได้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประการที่ 2 ร่างกฎหมายฉบับนี้เท่ากับเป็นนโยบายการสร้างชาติของรัฐบาลที่ปรากฏเป็นโครงการที่ชัดเจนและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ซึ่งในทัศนะของเตี้ยง ร่างกฎหมายฉบับนี้ยังมีความหมายถึงการร่วมมือกันเพื่อการดำเนินการสร้างชาติระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายสมาชิก

ด้วย กล่าวคือ "เวลานี้เรากำลังหมั่นความสนใจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารให้ไปสู่จุดความตั้งใจอันจริงจังของประชาชน" (รงส.9/2483 สามีญ: 524) ดังนั้นเตียงจึงเสนอความเห็นเตือนเพื่อนสมาชิกว่ายังไม่ควรจะด่วนลงความเห็นเช่นที่กล่าวข้างต้น แต่ควรรอดูไปว่ารัฐบาลจะบริหารงานไปได้มากน้อยเพียงไรก่อนดีกว่า

อนึ่ง ในการอภิปรายสนับสนุนร่างกฎหมายฉบับนี้ ยังได้สะท้อนให้เห็นแนวคิดของเตียงเกี่ยวกับการสร้างชาติด้วย ซึ่งได้แบ่งออกเป็นการสร้างชาติทางวัตถุกับทางจิตใจ การสร้างชาติให้เจริญทางวัตถุได้แก่ การสร้างความเจริญแก่บ้านเมือง เช่น ดึงสูงๆ ถนน ส่วนการสร้างชาติให้เจริญในทางจิตใจก็คือการทำให้ประชาชนเป็นผู้ที่มีวัฒนธรรมสูง แต่การสร้างชาติทั้งสองอย่างนั้นจะเป็นทางใดก็ตาม "เราจะต้องอาศัยสร้างไปจากหลักอันหนึ่งคือ การปรับปรุงคนให้ดีขึ้นเอง" (: 519) การสร้างชาติที่ผ่านมา ในทัศนะของเตียงเห็นว่า "มีหลายสิบเปอร์เซ็นต์และอาจถึงเก้าสิบเปอร์เซ็นต์ของประชาชนไทยที่ไม่ได้รับสนับสนุนการสร้างชาติในด้านวัตถุเลย" (: 518-519) ขอบเขตของประชาชนที่เตียงกล่าวถึงได้แก่ประชาชนที่อยู่ตามชนบทรอบนอกที่มีไข่มแห่งชุมชน ส่วนการสร้างชาติทางจิตใจ เตียงเห็นว่าสิ่งที่เพิ่มจะเริ่มต้นปรากฏให้เห็นในการจัดตั้งกรมประชาสงเคราะห์นี้เองซึ่ง "แม้เรายังไม่ก้าวไปถึงจุดยอดปรารถนาทีเดียว เราก็อาจจะก้าวไปได้สองก้าวหรือสามก้าว" (: 519)

การอภิปรายสนับสนุนรัฐบาลในครั้งนี้นองเตียง นอกจากจะสะท้อนให้เห็นแนวคิดเรื่องการสร้างชาติที่สอดคล้องกันระหว่างฝ่ายรัฐบาลและผู้ที่เคยเป็นฝ่ายค้านแล้ว การตอบข้อโต้แย้งของฝ่ายรัฐบาลยังคล้ายกับว่าทั้งสองฝ่ายต่างยอมรับในแนวคิดและบทบาทซึ่งกันและกันด้วย ดังปรากฏในคำอภิปรายของ น.อ.หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมที่กล่าวว่า

. . . รัฐบาลได้เห็นชอบด้วยกับท่านสมาชิกผู้แทนจังหวัดสกลนครที่ได้อภิปราย และถ้าจะมีข้อข้องใจอันใดของท่านสมาชิกแล้ว รัฐบาลก็ขอให้ถือเอาคำอภิปราย ของท่านผู้แทนสกลนคร เป็นข้อสนับสนุนของพระราชบัญญัตินี้ด้วย นอกจากนี้รัฐบาล ยังเห็นว่าท่านผู้แทนสกลนครนั้นเป็นผู้ที่เข้าใจความมุ่งหมายในบันทึกของรัฐบาล นอกจากนั้นก็สมควรจะกล่าวอีกว่า ท่านผู้นั้นได้แสดงว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมา ท่าน ได้ดำรงพระราชบัญญัติของรัฐบาล ก็เมื่อท่านได้มาสนับสนุนในร่างพระราช- บัญญัตินี้แล้วยังจะมีปัญหาอะไรอีกเล่าที่พระราชบัญญัตินี้จะไม่เป็นของดีที่สภาฯ ควร จะผ่านให้ออกใช้เป็นพระราชบัญญัติต่อไป เพราะแม้แต่ผู้ที่เคยคัดค้านรัฐบาลเสมอ ก็ยังเห็นพ้องด้วยในพระราชบัญญัตินี้ (รงส.9/2483 สามัญ: 536)

ในที่สุดสภาฯ ลงมติผ่านร่างกฎหมายฉบับนี้ไปด้วยคะแนนเสียงสูงถึง 108 ต่อ 3 และพิจารณารวดเดียว

นอกจากการอภิปรายสนับสนุนร่างกฎหมายของรัฐบาลแล้ว ทองอินทร์และเพื่อน สมาชิกฝ่ายค้านยังเสนอกฎหมายด้วยตนเองอีก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลเหล่านี้ยังคงทำ หน้าที่ในการเป็น "ตัวแทน" ของราษฎรทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เฉพาะทองอินทร์ ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติควบคุมการขายยา (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2481 เพื่อขอให้มีการ ขายยานอกสถานที่ซึ่งไม่ปรากฏในใบอนุญาตได้ เนื่องจากในกฎหมายเดิมกำหนดว่าให้ขาย ยาได้ในเฉพาะสถานที่ที่ปรากฏไว้ในใบอนุญาตเท่านั้น ซึ่งเหมาะสมแต่เฉพาะในย่านชุมชน ชน แต่ตามหัวเมือง ตำบลรอบนอกจะหาผู้ที่ได้รับใบอนุญาตมีน้อย ทำให้ราษฎรได้รับความ เดือดร้อน ที่มาของการเสนอกฎหมายปรากฏในคำอภิปรายของเขาที่ว่า

. . . ในการที่เสนอพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้น ขอเรียนต่อที่ประชุมไว้ก่อนว่า ปัญหาข้อนี้เกี่ยวแก่ปัญหาข้อเท็จจริงในท้องที่ เมื่อผู้แทนราษฎรได้รับคำร้อง หรือ ปรากฏข้อเท็จจริงในท้องที่ ก็ได้้นำข้อเดือดร้อนหรือข้อเท็จจริงนั้นมาเสนอสภาฯ นี้ให้รับรู้ไว้เพื่อพิจารณา ไม่ใช่เป็นแต่เพียงว่าในฝ่ายผู้แทนราษฎร ถ้าแม้ว่าได้

ปรากฏข้อเท็จจริงอย่างใดแล้ว ได้มาเสนอให้สภาฯ ทราบแล้ว ถ้าแม้ว่ารัฐบาลไม่เห็นด้วย การที่เราจะพูดเรื่องนั้นก็ไม่มีปัญหาแน่นอนข้าพเจ้าคิดว่า การที่ตั้งสภานี้ขึ้นก็น่าจะไม่ได้รับประโยชน์อะไร... เมื่อออกพระราชบัญญัติควบคุมการขายยาไปแล้ว ผู้ประกอบการขายยาที่ไปประกอบการขายยาต่าง ๆ นั้นได้รับความเดือดร้อน จึงได้ยื่นคำร้องต่อผู้แทนราษฎร เพื่อที่จะขอให้แก้ไขเพื่อให้ได้ยานั้นไปขายยังท้องที่ได้ ข้าพเจ้าได้พิจารณาแล้วเห็นว่า การที่จะอนุญาตให้มีการขายยานอกสถานที่ได้โดยให้ผู้ได้รับอนุญาตนั้นมิใช่ใบอนุญาตติดตัวไป การควบคุมก็จะรัดกุมและเหมาะสมยิ่งขึ้น... (รงส. 18/2481 สามีญ: 1064-1065)

แต่ทางรัฐบาลโดย พ.ต. ช่วง ช่วงศักดิ์สงคราม รัฐมนตรีและนายนิช ปาณนนท์ (สมาชิกประเภทที่ 2) กลับมีความคิดเห็นไปทำนองตรงข้ามว่าถ้าสภาฯ รับหลักการนี้ก็เท่ากับเป็นการถอยหลังเข้าคลอง เพราะเดิมการออกกฎหมายฉบับนี้มีจุดประสงค์ต้องการจะจัดระเบียบการขายยาให้อยู่ในความควบคุมของรัฐบาล คำแถลงดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้ได้รับการคัดค้านในทันทีจากฝ่ายสมาชิกฯ โดย ร.ต. ลมัย กฤษณักติ (ปทุมธานี) เห็นว่า "ทีนี้เมื่อฝ่ายรัฐบาลคำนึงถึงว่าเราจะเอาระเบียบ คือว่าจะควบคุมอยู่กับที่ ดังนี้จึงเห็นว่าสิ่งที่ต้องการของราษฎรชาวชนบทจะเพาะทุ่งนาป่าเขาต่าง ๆ ก็ไม่มีโอกาสที่จะเข้ามาในที่ระเบียบตามที่รัฐบาลได้กำหนดวางไว้เลย" (: 1071) และเนื่องจาก พ.ต. ช่วง ได้กล่าวหาว่าถึงแม้ว่า ในการประชุมเรื่องนี้ในคราวก่อนก็ได้มีการพูดกันถึงเรื่องที่ทองอินทร์มาเสนอ แต่รัฐบาลมิได้ใส่ใจไว้ในกฎหมาย ดังนั้นเมื่อทองอินทร์มาเสนออีกในร่างกฎหมายฉบับนี้จึงเห็นว่า

. . . แต่ที่จริงนั้นไม่ว่าพระราชบัญญัติใดที่ได้ออกไปแล้ว ใ้ว่ารัฐบาลจะได้ละเลยและไม่ติดต่อเหตุผลในทางปฏิบัติและเหตุผลในทางที่ควบคุมการกระทบกระเทือนถึงราษฎรอย่างไร ปฏิบัติได้ไม่ได้อย่างไรนั้นหาไม่ได้ และรัฐบาลก็ไม่ใช้ว่าจะตัดความคิดเห็นของท่านสมาชิกฯ ส่วนมากอ้างกันว่าเป็นผู้รู้ข้อเท็จจริง และบางคนก็ว่าดีกว่ารัฐบาล ที่จริงรัฐบาลไม่ได้มุ่งหมายเช่นนั้นเลย พยายามฟังทุก ๆ ท่าน

หมด ถ้ามีเหตุผลในทางที่พอจะรับไปได้แล้ว รัฐบาลก็รับไปเสมอ ไม่ใช่ต้องตั้ง หรือจะเอาชนะคะคานเสมอไปหาไม่ได้... (: 1068)

คำกล่าวข้างต้นจึงได้รับการคัดค้านทันทีจากสมาชิก โดยนายเจลา เतालานนท์ (ตราด) ซึ่งได้กล่าวว่า

. . . ที่ท่านรัฐมนตรีแถลงว่าสมาชิก ได้เป็นผู้วอดอ้างข้อเท็จจริงต่าง ๆ นั้น สมาชิกเป็นผู้ที่เห็นดี ข้าพเจ้าคิดว่าบางสิ่งบางอย่าง และบางกรณีอาจจะเป็นอย่างนั้นจริง ด้วยเหตุว่ารัฐบาลนั้น แม้จะมีเครื่องมือ มีข้าหลวงประจำจังหวัด มีกรมการอำเภอและกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ที่กระทำการตามหน้าที่นั้นไม่ค่อยจะมีความรู้ความสามารถก็ทำชู้ ๆ ส่งมายังกระทรวง กระทรวงก็หาได้ทราบข้อเท็จจริงนั้นได้ไม่ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงขอยืนยันว่าสมาชิกในสภาฯนี้อาจจะรู้ในข้อเท็จจริงในบางสิ่งบางอย่างดีกว่ารัฐบาลก็เป็นได้เหมือนกัน (: 1078)

ถึงแม้ว่าร่างกฎหมายฉบับนี้จะไม่ผ่าน แต่น่าสังเกตว่าทองอินทร์ได้รับเสียงสนับสนุนถึง 60 เสียง และมีผู้คัดค้านเพียง 86 เสียงเท่านั้น (รงส. 18/2481 สามัญ)

ต่อมาในปี พ.ศ.2484 ทองอินทร์ได้เสนอร่างกฎหมายอีกฉบับหนึ่งคือ ร่างพระราชบัญญัติยาสูบ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2484 เนื่องจากกฎหมายฉบับเดิมที่ใช้อยู่ (คือพระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ.2481) ได้มีข้อกำหนดตายตัวว่า ผู้ปลูกยาสูบจะขายยาเส้นซึ่งตนหันแล้วให้แก่ใครไม่ได้ทั้งสิ้น นอกจากกรมสรรพสามิตหรือบุคคลที่กรมสรรพสามิตอนุมัติ ผลก็คือในระดับจังหวัด กรมได้อนุญาตให้บริษัทจังหวัดเป็นผู้ซื้อ ซึ่งบริษัทก็จะตั้งคณะกรรมการขึ้นกำหนดราคาและเงื่อนไขต่าง ๆ ตามที่เห็นสมควร ภายใต้ระบบผูกขาดเช่นนี้ ทำให้ผู้ปลูกยาสูบได้รับความเดือดร้อนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ปลูกเพียงเล็กน้อยเพื่อบริโภคและแลกเปลี่ยนเฉพาะท้องถิ่นที่ตามประเพณีเดิม ทองอินทร์จึงเสนอร่างกฎหมายฉบับนี้ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการขยายการปลูกยาสูบเพื่อใช้ประโยชน์เฉพาะครัวเรือนสามารถทำได้โดยไม่ต้องขอ

รับอนุญาตจากเจ้านักงาน

อนึ่ง ภาวะความเดือดร้อนของผู้ปลูกและขายยาสูบอันเนื่องมาจากระบบการค้า เช่นนี้คงจะมีอยู่มาก เพราะในช่วงที่ทองอินทร์เสนอร่างกฎหมาย นายพืง ศรีจันทร์ (อุตรดิตถ์) ก็เสนอเช่นกันอีกฉบับหนึ่ง นอกจากนี้สมาชิกจำนวนหนึ่งได้แก่ นายทอ กันทา-ธรรม(แพร่) ร.ท.อู๊ด นิตยสุทธิ(นครราชสีมา) นายแก้ว สิงหะคเชนทร์(พิจิตร) หลวง ราษฎร์วิรุฬกิจ(ศรีสะเกษ), ศิริ บำเพ็ญอยู่(ชัยนาท) ชุนคุปตพงษ์ประพันธ์(พิษณุโลก) ได้ มีหนังสือไปถึงหลวงประดิษฐมนูธรรม รมต.ว่าการกระทรวงการคลัง ดั่งนั้นเพื่อให้ข้อข้อง ใจของสมาชิกหมดสิ้นไป หลวงประดิษฐจึงเชิญบุคคลเหล่านี้ทั้งหมดไปปรึกษากันที่กระทรวง การคลังในตอนเช้า ก่อนที่จะมีการประชุมสภาฯ ในที่สุดได้มีการตกลงกันว่า รัฐบาลไม่ขัด ข้องที่จะรับหลักการแห่งร่างกฎหมายทั้ง 2 ฉบับ เพื่อให้ทุกฝ่ายได้ปรับปรุงแก้ไขพระราช- บัญญัติยาสูบในชั้นกรรมาธิการ เหตุนี้เมื่อเข้าสู่วาระการประชุม การพิจารณาจึงเป็นไป อย่างรวดเร็วมาก ไม่มีแม้กระทั่งการอภิปรายของสมาชิก และบุคคลที่เกี่ยวข้อง อาทิ ทอง กันทาธรรม, ทองอินทร์ พืง และจำลอง ดาวเรือง ต่างก็ได้เข้าเป็นกรรมาธิการ วิสามัญ ร่วมกับฝ่ายรัฐบาล(ซึ่งมี พ.ต.ท.ขุนศรีศรารากร, น.อ.พระประณีตเพนญุทธ ร.น. และสงวน ตุลารักษ์ (รงส. 17/2484 สามัญ)

การที่ทองอินทร์ได้รับเลือกเข้าเป็นกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างกฎหมายทาง ด้านเศรษฐกิจการคลัง นับเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่แสดงให้เห็นการทำหน้าที่ของทองอินทร์ ทั้งในฐานะที่เป็นตัวแทนของราษฎรระดับท้องถิ่นและการเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ เนื่องจากใน ระยะก่อนการเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่สอง การตั้งกรรมาธิการวิสามัญในสภาฯ ดำเนิน ไปในลักษณะให้รัฐบาลและสมาชิกเสนอรายชื่อได้อย่างเสรี 1 คนต่อ 1 ชื่อ แล้วให้สภาฯ ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้ที่ได้รับเลือกด้วยคะแนนสูงสุดเรียงตามลำดับ คือผู้ที่ได้รับเลือกตาม จำนวนที่ตกลงกันแต่ละครั้ง ภายใต้ระบบแบบนี้ ปรากฏว่าทองอินทร์เป็นสมาชิกที่ได้รับการ เสนอชื่อและมักได้รับเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงสูงสุดโดยเฉพาะในการพิจารณากฎหมาย เกี่ยวกับการภาษีอากรและกฎหมายงบประมาณ(ดังได้กล่าวแล้ว) แต่ต่อมาเมื่อประเทศไทย

เข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว การตั้งกรมการวิสามัญเปลี่ยนแปลงไป โดยเหลือเพียงให้ทั้งรัฐบาลและสมาชิกฯ เสนอรายชื่อตามจำนวนที่ต้องการแล้วเป็นอันเรียบร้อย ซึ่งในช่วงหลังนี้ผู้ที่ถูกเสนอชื่อส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สนับสนุนรัฐบาลมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายค้าน ทำให้ไม่เห็นบทบาทของทองอินทร์ชัดเจนเท่าในยุคแรก ๆ

ร่างกฎหมายที่ทองอินทร์ได้เข้าไปร่วมพิจารณากร่างด้วยในฐานะกรมการวิสามัญได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติจัดหางานให้ผู้ใช้ราชีน พ.ศ.2484 ร่างพระราชบัญญัติกู้เงินภายในประเทศ พ.ศ.2485 และร่างพระราชบัญญัติการพนัน (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2485 ในจำนวนนี้ปรากฏว่าร่างพระราชบัญญัติกู้เงินภายในประเทศ พ.ศ.2485 เป็นกฎหมายที่ทองอินทร์ไม่เห็นด้วยมาตั้งแต่ต้น เนื่องจากเดิมในสมัยหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังนั้นการออกกฎหมายให้รัฐบาลกู้เงินภายในประเทศ รัฐบาลจะเสนอกฎหมายแยกมาเป็น 3 ฉบับคือ พระราชบัญญัติจัดการกู้เงินภายในประเทศเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2481 พระราชบัญญัติจัดการกู้เงินภายในประเทศเพื่อการอุตสาหกรรม พ.ศ.2481 และ พระราชบัญญัติจัดการกู้เงินภายในประเทศเพื่อเทศบาลและการบำรุงท้องที่ พ.ศ.2481 วิธีการพิจารณาร่างกฎหมายแต่ละฉบับก็แตกต่างกัน กฎหมาย 2 ฉบับแรกเป็นกฎหมายที่ทำให้ประเทศไม่ต้องรับภาระในเรื่องดอกเบี้ยเงินกู้มากนัก เพราะรัฐบาลทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลางหาเงินให้ราษฎรกู้เพื่อจ่ายเป็นลงทุนในด้านการเกษตร สหกรณ์และการอุตสาหกรรม จึงเป็นกฎหมายที่ผู้ให้กู้และรัฐบาลมีหลักประกันแน่นอน ส่วนร่าง พระราชบัญญัติที่รัฐบาลเสนอมาใหม่กลับเป็นกฎหมายที่รวมเอาการกู้เงินเพื่อการสหกรณ์ การอุตสาหกรรมและ "เงินกู้เพื่อชาติ" ไว้ในฉบับเดียวกัน ทองอินทร์จึงเห็นว่านอกจากรัฐบาลจะเสนอมาริผิดแบบแผนที่ปฏิบัติมาดีแล้ว จุดประสงค์แท้จริงของ "เงินกู้เพื่อชาติ" ยังเป็นการกู้เงินมาจ่ายเพื่อให้งบประมาณสมดุลด้วย เนื่องจากที่ผ่านมารัฐบาลประสบปัญหาดุลภาพของงบประมาณและได้มีการนำเงินคงคลังมาจ่ายอยู่เรื่อย ๆ จนรัฐบาลไม่มีการประกาศเงินคงคลังอีก ถ้าปล่อยให้เป็นเช่นนี้เรื่อยไปประเทศชาติ "ย่อมเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว เป็นภาระแก่ผู้ที่จะบริหารประเทศในภายหลัง" (น.476) ทองอินทร์จึงเสนอทางออกว่า รัฐบาลควรจะเสนอมาริใหม่เป็นร่างกฎหมาย 3 ฉบับแยกกันอย่างที่เคยปฏิบัติมา แต่ถึงแม้รัฐบาลจะปรับปรุงมาริใหม่ เขาก็ยืนยัน

เสียแต่วาระนี้เลยว่าจะไม่รับหลักการในร่างกฎหมายฉบับสุดท้ายที่ว่าด้วย "เงินกู้เพื่อชาติ" อย่างเด็ดขาด

สมาชิกโดยทั่วไปก็ไม่ได้เห็นด้วยกับวิธีเสนอกฎหมายของรัฐบาล ซึ่งอาจแสดงได้จากการลงมติรับหลักการแห่งร่างกฎหมายทั้ง 4 ฉบับ กฎหมาย 3 ฉบับแรกออกในยุคสมัยที่บรรยากาศเต็มไปด้วยความหวังว่ารัฐบาลกำลังเร่งดำเนินการสร้างชาติทางเศรษฐกิจแล้ว ทำให้กฎหมายต่างๆ ที่เสนอต่อสภาฯ ในช่วงนั้นได้รับคะแนนเสียงจากสภาฯ อย่างท่วมท้น เป็นต้นว่า ร่างพระราชบัญญัติจัดการกู้เงินภายในประเทศเพื่อการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2481 ก็ได้รับการลงมติรับหลักการด้วยคะแนน 101 ต่อ 1 ทั้ง ๆ ที่ในตอนนั้นรัฐบาลยังมิได้มีนโยบายที่แน่ชัด หลวงประดิษฐมนูธรรมเพียงแต่เสนอแนวกว้าง ๆ ว่า อุตสาหกรรมบางอย่างที่รัฐบาลทำได้เองก็จะทำ บางอย่างช่วยให้มีขึ้นได้ก็จะช่วยโดยจะพิจารณาเป็นเรื่องๆ ไป แต่พอมาถึงช่วงสงครามโลก การลงมติรับหลักการในระยะนี้คะแนนลดลงจากเดิมมาก เฉพาะร่างกฎหมายฉบับนี้เหลือเพียง 53 ต่อ 7 ซึ่งน่าจะมีสาเหตุสำคัญเนื่องมาจากปัญหาการใช้จ่ายเงินของรัฐบาลที่สมาชิกต่างเห็นตรงกันว่า รัฐบาลใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือยจนอาจมีผลร้ายต่อคนรุ่นหลัง ดังคำกล่าวของทองอินทร์ที่ว่า "ไป ๆ มา ๆ ก็เป็นอันว่า กู้เงินมาใช้จ่ายทดแทนรายจ่ายที่สูงกว่ารายได้นั่นเอง ประเทศก็ย่อมจะรับภาระโดยไม่สมควร" (รงส. 12/2485 สำนักระบุ: 477) หรือที่พิน สุพรรณสาร (พระนครศรีอยุธยา) เปรียบเทียบการใช้จ่ายเงินของประเทศว่าเป็นเช่นเดียวกับการใช้เงินของครอบครัวหนึ่ง แต่ถ้า "ครอบครัวหนึ่งก็ตาม หรือประเทศก็ตามที่มีหนี้สินมากเช่นนี้ ฐานะของครอบครัวหรือของประเทศจะเป็นอย่างไรบ้าง... อีกประการหนึ่งการกู้เงินโดยชำระหนี้คือส่งต้นคืนโดยเวลายาว ๆ เช่นนี้ย่อมจะกระทบกระเทือนถึงบุคคลรุ่นหลัง" (: 472)

อย่างไรก็ดีถึงแม้โดยทั่วไปเราอาจกล่าวได้ว่าทองอินทร์และรัฐบาลต่างมีจุดมุ่งหมายต้องการสร้างความเป็นเอกราชทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน แต่ถึงที่สุดแล้วทั้งสองฝ่ายมีแนวคิดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการแตกต่างกัน ในขณะที่ทองอินทร์ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชนบทโดยรัฐบาลจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เน้นความร่วมมือ

ระหว่างผู้แทนราษฎรกับรัฐบาลตามระบอบประชาธิปไตย แต่สำหรับการดำเนินนโยบายของ รัฐบาล จะให้ความสำคัญกับปัญหาการครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวต่างประเทศ โดย เฉพาะชาวจีนและนายทุนตะวันตก เนื่องจากรัฐบาลเห็นว่าอิทธิพลของชาวจีนที่มีอยู่ทั่วทุก ภูมิภาคของประเทศเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สังคมไทยมีปัญหา ยิ่งกว่านั้น ปัญหาการขยายตัว ของชาวจีนในช่วงปี พ.ศ. 2481 ยังทำให้รัฐบาลเกิดความหวาดกลัวว่าชาวจีน อาจจะเข้า มาครอบงำกิจกรรมทางการเมืองในอนาคตด้วย ดังนั้นนโยบายหลักทางด้านเศรษฐกิจจึง ออกมาในรูปของการเป็นปรปักษ์ต่อชาวต่างประเทศ โดยมีชาวจีนเป็นเป้าหมายแห่งการ โจมตีรัฐบาลใช้ลัทธิชาตินิยม ระบบราชการและการโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อดำเนินการผลักดัน ชักชวน บินบังคับทั้งโดยตรงและโดยอ้อมให้ประชาชนเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจแทนชาว ต่างชาติที่รัฐบาลดำเนินการทุกวิถีทางให้ต้องถอนตัวออกไป (ดู ภูวดล ทรงประเสริฐ 2519) แต่มาตรการที่รัฐบาลใช้บางครั้งเป็นการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารที่เข้าไปใน ฝ่ายตุลาการ และฝ่ายนิติบัญญัติ และยังเป็นการใช้ ลัทธิชาตินิยมไปในทางก้าวร้าวในลักษณะ เดียวกับประเทศที่ปกครองโดยระบอบเผด็จการ ดังนั้นถึงแม้ว่าโครงการและการดำเนิน มาตรการต่าง ๆ จะได้รับการยอมรับจากทงอินทร์และกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านว่า เป็นแนวคิดที่ ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพของประเทศในเวลานั้น แต่วิธีการที่รัฐบาลใช้เน้นไปในลักษณะ ก้าวร้าวและเป็นเผด็จการจึงทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่พอใจ

5.2.2 ด้านสังคม

โดยทั่วไปเมื่อก้าวถึงการสร้างชาติทางสังคมในสมัยรัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม มักจะมอง ไปที่นโยบายวัฒนธรรมและการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ของรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่ เพราะ เป็นยุคสมัยที่มีการ เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมืองใน หลายด้าน อาทิ การแต่งกาย การกินอยู่ มารยาทในสังคม เป็นต้น ผลการศึกษาที่ผ่านมา ให้ข้อสรุปว่า เป็นนโยบายที่มีความต่อเนื่องจากการพัฒนาชาติหลังการเปลี่ยนแปลงการ ปกครอง และที่มาเด่นชัดในสมัยนี้เพราะรัฐบาลได้มีการนำเอาแนวคิดเรื่อง เชื้อผู้นำ ลัทธินิยม ทหารและความรู้สึกชาตินิยมมาใช้เป็นเครื่องปลุกเร้าให้พลเมืองเห็นชอบและปฏิบัติตาม

นโยบาย โดยมีเป้าหมายต้องการสร้างพลเมืองให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพและสามารถนำชาติไทยให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศ (ดู บุปผา ทิพย์สภายนกุล 2529 และ ปรีคณีย์ เกศะบุตร (2529)

ถึงแม้ผลการศึกษาข้างต้นเป็นที่น่าพึงพอใจ แต่ยังมีอีกประเด็นหนึ่งที่น่าจะทำให้การศึกษาในเรื่องนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้น กล่าวคือ เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของสภาผู้แทนราษฎร เราจะเห็นได้ว่าสภาฯ ในช่วงที่ผ่านมาและสภาฯ ในสมัยที่จะกล่าวถึง เป็นพลังสนับสนุนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาล เป็นต้นว่า การประกาศรัฐนิยมฉบับที่ 1 และ 3 ให้เรียกชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติว่า "ไทย" โดยไม่แบ่งแยกเป็น ไทยเหนือ ไทยใต้ ในปี พ.ศ.2482 (ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ 2517 : 302) ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญาของคนรุ่นใหม่ในแต่ละภูมิภาคที่ปรากฏมาก่อนหน้าทั้งในสภาฯ และนอกสภาฯ หรือการที่รัฐบาลเน้นการสร้างคุณภาพของพลเมืองเป็นหลักการสำคัญของการสร้างชาติ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากข้อเท็จจริงที่สมาชิกฯ เสนอให้รัฐบาลทราบ และอีกส่วนหนึ่งเป็นประสบการณ์จริงที่รัฐบาลได้พบเห็นจากการเดินทางตรวจราชการ จนอาจกล่าวได้อีกประการหนึ่งว่า สมาชิกสภาฯ เป็นพลังผลักดันที่สำคัญต่อการดำเนินนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลด้วย แต่เนื่องจากเป็นเพียงสถาบันนิติบัญญัติ บทบาทของสมาชิกที่ปรากฏจึงมีเพียงการทำหน้าที่ในการร่วมพิจารณาออกกฎหมายและให้ความเห็นชอบกับรัฐบาลในเรื่องต่างๆ เท่านั้น

เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นอาจแสดงได้ด้วยแนวคิดและบทบาทของทองอินทร์ที่เข้าไปมีส่วนร่วมผลักดันในด้านนี้ เริ่มจากบทบาทของทองอินทร์ในด้านการศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งที่เขาให้ความสนใจมาโดยตลอดจากนโยบายทางด้านการศึกษาของรัฐบาลที่เน้นการขยายการศึกษาระดับมัธยมบริบูรณ์ออกไปให้ทั่วทุกจังหวัด โดยสนับสนุนโรงเรียนราษฎรให้มีมากขึ้นทั้งจำนวนและคุณภาพ ทองอินทร์ซึ่งเป็นสมาชิกรุ่นแรกที่ก่อตั้งโรงเรียนราษฎรเพื่อสนับสนุนการขยายการประถมศึกษาให้แพร่หลายในท้องถิ่นมาตั้งแต่ พ.ศ.2478 ก็ได้ขยายกิจการตั้งเป็นโรงเรียนระดับมัธยมบริบูรณ์ในปี พ.ศ.2481 และอีก 2 ปีต่อมาเมื่อทางกระทรวง

มีนโยบายให้แยกโรงเรียนชาย หญิง โรงเรียนศรีทองจึงแยกออกเป็นโรงเรียนราษฎร์วิไล
วัฒนา สำหรับเป็นโรงเรียนเอกชนสตรีอีกแห่งหนึ่ง โดยโรงเรียนนี้ทองอินทร์ร่วมลงทุนกับ
เจ้าวิไลพรรณ ญาติฝ่ายภรรยาซึ่งภายหลังได้โอนกิจการให้เป็นของทองอินทร์ (สัมภาษณ์
บึงอร อรอินทร์ ภูริพัฒน์)

นอกจากทองอินทร์ สมาชิกอื่น ๆ อาทิ ฟอง สิทธิธรรมได้จัดตั้งโรงเรียน
ราษฎร์ของตนเองขึ้นด้วย (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ชินภูมิปตโก โภกขุ 2525:)
ซึ่งในที่สุดจะเป็นเหตุที่ทำให้ทั้งทองอินทร์และฟอง เกิดความบาดหมางใจกันอันเนื่องมาจาก
การขัดผลประโยชน์ในเรื่องที่ดิน กล่าวคือเมื่อเจ้าอาวาสวัดศรีทองที่ทองอินทร์อาศัยตั้งโรง
เรียนอยู่ถึงแก่กรรม รองเจ้าอาวาสซึ่งต้องการให้ฟองใช้สถานที่ได้ขอร้องให้ทองอินทร์ย้าย
โรงเรียนออกจากที่ดินของวัด โดยอ้างเหตุผลว่าการเรียนการสอนของโรงเรียนสร้างความ
ความวุ่นวายให้กับทางวัด ทองอินทร์จึงต้องย้ายโรงเรียนมาตั้งอยู่ชั่วคราวที่โรงเรียนเจียะ
หม่อง ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนจีนที่ถูกปิดไป จนเมื่อการสร้างโรงเรียนเสร็จ โรงเรียน
ศรีทองจึงมีที่ตั้งอย่างถาวร และผลก็ปรากฏว่าโรงเรียนของฟอง สิทธิธรรมได้ย้ายเข้าไปตั้ง
ในวัดศรีทองแทนที่ทองอินทร์ (สัมภาษณ์ บึงอร ภูริพัฒน์) และส่วนเลียง ไชยกาลซึ่งเป็นผู้
แทนราษฎรจังหวัดอุบลฯอีกคนหนึ่ง แม้จะมีได้มีบทบาทจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์แบบเดียวกับ
ฟอง และทองอินทร์ แต่เนื่องจากเวลานั้นภรรยาของเลียงคืออรพิน ไชยกาล รับราชการ
เป็นครูใหญ่โรงเรียนสตรีนารีนุกูล ซึ่งเป็นโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด บทบาทของเลียงจึง
ปรากฏในลักษณะการผลักดันให้จังหวัดอุบลฯมีที่ตั้งของโรงเรียนประจำจังหวัด คือโรงเรียน
เบญจมมหาราชและโรงเรียนนารีนุกูล ตั้งเคียงคู่กันเพื่อเป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง โดย
เลียงได้เสนอให้มีการตัดถนนผ่านบริเวณทุ่งศรีเมืองแล้วย้ายโรงเรียนนารีนุกูลจากถนนพรหม-
เทพมาตั้งที่ขอบทุ่งศรีเมืองด้านตะวันออก ให้คู่กับโรงเรียนเบญจมมหาราช แต่ข้อเสนอ
ของเลียงถูกคัดค้านจากทองอินทร์ซึ่งไม่เห็นด้วย ทั้งยังเสนอให้มีการย้ายสนามบินซึ่งตั้งอยู่
มุมด้านหนึ่งของทุ่งศรีเมืองนั้นให้ออกไปอยู่นอกเมืองอีกประมาณ 20 กิโลเมตร และให้ทุ่ง
ศรีเมืองเป็นที่สาธารณะประจำเมืองในลักษณะเช่นเดียวกัน ทุ่งสนามหลวงในกรุงเทพฯ ข้อเสนอ
ของทองอินทร์ได้รับการสนับสนุนจากชาวเมืองโดยเฉพาะพ่อค้าชาวจีน แต่ผู้ที่เป็น

"หลักบ้านหลักเมือง" ไม่เห็นด้วย ซึ่งได้แก่ พระปฐมเทวาทิบาล ข้าหลวงประจำจังหวัด ตีสโลอ้วน และกลุ่มของเสียงซึ่งได้เคลื่อนไหวจัดสร้างอนุเสาวรีย์เจ้าพระวรฯ ที่บริเวณทุ่งศรีเมืองอยู่ก่อนแล้ว

สาเหตุอันแท้จริงของการขัดผลประโยชน์ระหว่างทองอินทร์-ฟอง-เสียง ดังกล่าวข้างต้น น่าจะเนื่องมาจากการแข่งขันเพื่อสร้างความเป็น "ปัญญาชน" หรือเป็น "ผู้นำท้องถิ่น" เพราะถ้าพิจารณาถึงพฤติกรรมของแต่ละคนแล้วจะเห็นว่า ทองอินทร์เน้นบทบาทของการเป็นผู้นำทางด้านการศึกษาในท้องถิ่น โดยเฉพาะการศึกษาสายสามัญ คือการประถมและมัธยม ขณะที่ฟองเน้นการตั้งโรงเรียนสายอาชีวศึกษาและขยายการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์มัธยมของตนเองออกไปตามอำเภอรอบนอก ซึ่งเป็นเขตเลือกตั้งและถิ่นเดิมของตนเองมากกว่า เสียงจะเน้นทางด้านส่งเสริมการลงทุนทางเศรษฐกิจด้วยการชักชวน มังกร สามเสน มาสำรวจและช่วยวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจให้ควบคู่ไปกับการสร้างความเจริญทางวัตถุที่เป็นสัญลักษณ์ของความก้าวหน้าของบ้านเมือง เช่นการสร้างอนุเสาวรีย์เจ้าพระวรฯ เพื่อให้เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวเมืองในลักษณะเดียวกับที่ในต่างประเทศและในประเทศ เช่น นครราชสีมาอนุเสาวรีย์คุณหญิงโม ธนบุรีมีอนุเสาวรีย์พระเจ้ากรุงธนบุรี

ในด้านสถาบันครอบครัว ทองอินทร์ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2481 เพื่อแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการสมรสให้เหมาะสมแก่ภาวะความเป็นอยู่ของราษฎรเนื่องจาก กฎหมายดังกล่าวรัฐบาลและสภาฯ ได้กระทำกันอย่างรีบเร่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นส่วนประกอบหนึ่งในการเจรจาแก้ไขสนธิสัญญากับต่างประเทศ เพื่อนำมาซึ่งเอกราชทางการศาลของไทย กฎหมายนี้จึงเป็นกฎหมายที่สร้างประเพณีการสมรสขึ้นใหม่ โดยเลียนแบบสังคมนตะวันตก ได้แก่ การจดทะเบียนสมรสและการกำหนดให้มีผู้เดียวเมียเดียว เมื่อมีประกาศใช้ใน พ.ศ. 2478 ปรากฏว่าราษฎรไม่นิยม และคงมีคู่สมรสที่ผิดกฎหมายอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้บุตรที่เกิดขึ้นมาไม่ใช่บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของบิดามารดาเท่านั้น และประการสำคัญ ชายยังถือ

โอกาสมีการรยาได้หลายคน เพราะฉะนั้น ทองอินทร์จึงเห็นว่า "นักนิติศาสตร์" จะสะสางปัญหานี้ได้อย่างไร เป็นการสมควรที่สภาฯ นี้จะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอันนี้ โดยถ่วงแท้" (รงส.18/2481 สามีญะ 1091) ทองอินทร์ได้เสนอแนวทางแก้ไขมา 3 ทาง คือ การสมรสที่มีได้จดทะเบียนจะมีผลสมบูรณ์ ก็ต่อเมื่อมีการประกอบพิธีการโดยเปิดเผย หรือมีพยานอย่างน้อย 2 คน ลงนามรับรองหรือชายหญิงอยู่กินฉันสามีภรรยาโดยเปิดเผย ต่อมาเมื่อจดทะเบียนสมรสแล้ว ให้ถือว่าการสมรสมีผลตั้งแต่วันแรกที่อยู่กินด้วยกัน

ข้อเสนอของทองอินทร์ไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐบาล ซึ่งเห็นว่ากฎหมายฉบับนี้ ... เป็นนโยบายที่สร้างประเพณีให้แก่บ้านเมืองอย่างใหญ่โต ควรที่สภาฯ จะพยายามส่งเสริมประเพณีให้คงไว้ ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเป็นปัญหารีการจดทะเบียนมากกว่า ถ้าจะแก้ไขควรแก้ที่พระราชบัญญัติจดทะเบียนเพื่อให้การสมรสสะดวกขึ้น แต่คำคัดค้านของรัฐบาลถูกฝ่ายค้านโต้แย้ง โดยเฉพาะในเจตนาของการเสนอกฎหมายฉบับนี้ของทองอินทร์ ที่พวกเขาเห็นว่า "ตามที่ผู้เสนอได้เสนอมานี้ก็มีความมุ่งหวังเพื่อต้องการให้ประชาชนของเราได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายจริงๆ ไม่ต้องการให้กฎหมายที่ออกมาแล้ว จะไม่มีประโยชน์อะไรสำหรับราษฎร" (: 1104-1105)

เนื่องจากบรรยากาศการประชุมแตกออกเป็น 2 กลุ่มอย่างชัดเจน ฝ่ายรัฐบาลยืนยันว่าจะรับไปพิจารณาแก้ไขที่พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว แทนการแก้ไขประมวลกฎหมายฯ เพราะฝ่ายนี้กลัวว่าถ้าปล่อยให้มีการรับร่างกฎหมายแบบนี้เข้ามาบ่อยๆ แล้วประมวลกฎหมายแพ่งทั้งฉบับก็จะถูกส่งเข้ามาแก้ไข ซึ่งอาจจะทำให้ต่างประเทศมองว่าประเทศไทย ดำเนินการทางกฎหมายไม่มีความแน่นอน แต่ฝ่ายสมาชิก ซึ่งได้แก่ ทองม้วน อรรถากร, นิ้ม เรืองเกษตร, บุญเท่ง ทองสวัสดิ์, ฟอง สิทธิธรรม, จำลอง ดาวเรือง และ เตียง ศิริจันทร์ ต่างสนับสนุนการแก้ไขหลักการนี้ สภาฯ จึงได้มีการลงมติและผลปรากฏว่าร่างฯ ของทองอินทร์ตกไปด้วยคะแนน 79 ต่อ 29 (รงส. 18-19/2481 สามีญะ ชุด 3)

การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 เป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งที่ทองอินทร์ เข้าไปมีบทบาทสนับสนุนตั้งแต่ต้น เดิมทีในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2481 รัฐบาลได้เสนอขอความเห็นเกี่ยวกับนโยบายคณะสงฆ์ ซึ่งมี 2 นิกาย คือ ธรรมยุติก มหานิกาย โดยให้ส่วนกลางรวมกัน และส่วนภูมิภาคแยกกันปกครอง (รงส. 13/2484 สามัญ) เมื่อรัฐบาลได้นโยบายจากสภาฯ ไปแล้ว ได้มีการตั้งกรรมการขึ้นติดต่อกับคณะสงฆ์ เพื่อร่างกฎหมายเสนอสภาฯ ซึ่งกว่าจะเสนอเข้าสู่สภาฯ ได้ก็ล่วงเข้าปี พ.ศ.2484 ทองอินทร์ได้สนับสนุนการออกกฎหมายฉบับนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่า ศาสนาเป็นหลักการหนึ่งประเทศ เป็นชีวิตจิตใจของประเทศชาติ พระมหากษัตริย์และรัฐบาลผู้มีหน้าที่ควบคุมและให้ดำเนินไปด้วยดี

เข้าใจว่ากฎหมายฉบับนี้ เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิกสภาฯ กับรัฐบาล โดยสมาชิกฯ จะเป็นผู้ติดต่อ ประสานงานระหว่างรัฐบาลกับสงฆ์ ในทุกภูมิภาค และสงฆ์ในส่วนกลาง (เช่น ปรีดี ให้วุฒิ สุวรรณรักษ์-สุราษฎร์ธานี ไปติดต่อกับพุทธทาสที่ไชยา) ผลการลงมติสภาฯ รับหลักการ 98 ต่อ 9 และ ทองอินทร์ได้เข้าเป็นสมาชิกวิสามัญด้วย)

5.2.3 ด้านการเมือง

ในขณะที่รัฐบาลดำเนินการสร้างชาติทางด้านเศรษฐกิจและสังคมไปในการทำงานตอบสนองข้อเรียกร้องของสมาชิกฯ การดำเนินนโยบายทางการเมืองกลับเป็นไปทำงานองตรงกันข้าม กล่าวคือ รัฐบาลได้ใช้มาตรการขึ้นเด็ดยาจัดจัดการกับฝ่ายปักษ์ทางการเมือง ควบคุมสมาชิกสภาฯ เพื่อมิให้มีการคัดค้านรัฐบาล ทั้งโดยเปิดเผย เช่น การดึงเข้าร่วมรัฐบาล การสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับสมาชิกฯ และโดยลับ (ดู มท.1/59 เล่ม 2 (2) สร. 0201.35/20, 21 เล่ม 4 ; ร.ต.เนตร อนุวิวัฒน์ 2523 : 219 และเสน่ห์ จามริก 2531 : 149-150) เพื่อมิให้มีการคัดค้านรัฐบาลได้อีก มีการแก้ไขบทเฉพาะการของรัฐธรรมนูญเพื่อให้คณะราษฎรสามารถกุมอำนาจต่อไปได้อีก 10 ปี ริตรอนสิทธิเสรีภาพทางด้านนิมน์และในที่สุดเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองขยายตัวเข้าสู่ประเทศไทยในเดือนธันวาคม พ.ศ.2484 รัฐบาลได้เปลี่ยนนโยบายต่างประเทศจากการประกาศความ

เป็นกลาง มาเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายอักษะ ซึ่งเป็นผลทำให้การพัฒนาประเทศที่ดำเนินมาด้วยดีนั้นต้องหยุดชะงักลงจนเกือบสิ้นเชิง ภายใต้สภาวะดังกล่าว ถึงแม้ว่าทองอินทร์จะสนับสนุนการสร้างชาติของรัฐบาล แต่การที่รัฐบาลบริหารประเทศไปในลักษณะเดียวกันกับประเทศที่มีการปกครองระบบเผด็จการ ทำให้บทบาทในด้านการเมืองของทองอินทร์ เป็นผู้คัดค้านการใช้อำนาจเผด็จการของรัฐบาลมาตั้งแต่ต้น ยิ่งกว่านั้น เมื่อรัฐบาลหลวงพิบูลสงครามนำประเทศเข้าสู่สงคราม ทองอินทร์ไม่เพียงแต่จะเป็นสมาชิกผู้มึนบทบาทสำคัญในการโค่นล้มรัฐบาลโดยวิธีทางสภาเท่านั้น หากยังเข้าไปมึนบทบาทในการจัดตั้งกองกำลังเสรีไทยในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นด้วย

อาจกล่าวได้ว่า บทบาททางการเมืองของทองอินทร์ในสภา ชุดนี้ ระยะแรกเป็นความพยายามผลักดันให้ระบบรัฐธรรมนูญมีความก้าวหน้า ซึ่งได้แก่ การส่งเสริมเสรีภาพทางด้านการพิมพ์ การจัดตั้งพรรคการเมือง การคัดค้านการยึดบทเฉพาะกาล และการแก้ไขกฎหมายการเลือกตั้ง ทั้งหมดเป็นความเคลื่อนไหวที่ทองอินทร์และกลุ่มฝ่ายค้านดำเนินการสืบเนื่องต่อจากสภา สมัยที่ผ่านมา ขณะเดียวกันหน้าที่ของการเป็นสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร ทองอินทร์ก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานและพัฒนาให้สภานิติบัญญัติเป็นสภาที่ปฏิบัติอย่างแท้จริง แม้ว่าความพยายามทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นไม่ประสบความสำเร็จเท่าไรนัก แต่จะเห็นต่อไปว่า กลับมิได้ทำให้อำนาจของทองอินทร์ในสภา ลดลงแต่อย่างใด

ก. การส่งเสริมความก้าวหน้าของระบอบรัฐธรรมนูญ

ส่งเสริมเสรีภาพทางด้านการพิมพ์

เพื่อเป็นการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของบุคคลในด้านการเขียน การพิมพ์และการโฆษณา ทองอินทร์ได้เสนอร่าง พระราชบัญญัติการพิมพ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2481 เข้าสู่สภา (รงส. 18/2481 สามัญ ชุด 3) เหตุผลที่ทองอินทร์อภิปรายสะท้อนให้เห็นแนว

คิดที่มีต่อสิทธิ เสรีภาพของบุคคลในด้านนี้ ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิดเชิงอุดมคติและแนวคิดตามสภาพความเป็นจริง ดังคำอภิปรายที่ว่า

. . . การเขียนและการโฆษณา นั้นไม่ควรจะต้องมีการควบคุมเลย แต่เหตุที่ในระหว่างนี้เสรีภาพนั้นจะต้องถูกจำกัดโดยบทบัญญัติของกฎหมาย และเพื่อที่จะให้ราษฎรใช้เสรีภาพไม่ให้เลยทางเกินสมควรไป การที่จะให้มีพระราชบัญญัติการพิมพ์ไว้ นั้น ก็เป็นสิ่งที่เหมาะสมด้วยกาลเวลาในขณะนี้ แต่ก็หวังว่าในเวลาต่อไปพระราชบัญญัติการพิมพ์คงไว้ นั้น ก็เป็นสิ่งที่เหมาะสมด้วยกาลเวลาในขณะนี้ แต่ก็หวังว่าในเวลาต่อไปพระราชบัญญัติการพิมพ์ควรจะยกเลิกเสียได้

ดังนั้น เพื่อให้สิทธิ เสรีภาพของบุคคลในด้านนี้ขยายตัวกว้างขึ้น ทงอินทร์จึงเสนอว่า ควรจะเปลี่ยนแปลงวิธีการบางอย่าง โดยมอบอำนาจการถอนใบอนุญาตการเป็นผู้พิมพ์โฆษณา บรรณาธิการหรือเจ้าของจากเดิมที่เป็นอำนาจของเจ้าพนักงานการพิมพ์ ให้เป็นอำนาจของศาล เพื่อให้เป็นการแยกอำนาจตุลาการออกจากอำนาจบริหาร เป็นการเปิดโอกาสให้มีการเขียนบทประพันธ์ต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะเท่ากับเป็นการให้ความรู้แก่พลเมืองได้ในอีกทางหนึ่ง รวมทั้งทางด้านหนังสือพิมพ์เองก็สามารถทำหน้าที่ของตนได้ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอของทงอินทร์ดังกล่าวไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เพราะทางรัฐบาลเองได้มีการดำเนินการแก้ไขกฎหมายที่ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในฝ่ายบริหาร เป็นอำนาจในทางธุรการที่จะดำเนินการควบคุมและป้องกันขอบเขตเสรีภาพของการโฆษณามากกว่าที่จะเป็นอำนาจของฝ่ายตุลาการ ร่างกฎหมายดังกล่าวจึงตกไปด้วยคะแนน 48 ต่อ 70

กฎหมายการพิมพ์ที่รัฐบาลแก้ไขใหม่ได้เสนอให้สภาฯ พิจารณาอีกครั้งใน พ.ศ. 2483 (รงส. 5/2483 วิสามัญ) ร่างกฎหมายฉบับนี้เป็นการปรับปรุงแก้ไขเพียงรายละเอียดปลีกย่อย แต่หลักการต่าง ๆ ยังคงเดิม กล่าวคือ แก้ไขเฉพาะ 1. การขออนุญาตเป็นผู้พิมพ์โฆษณาลดเหลือแจ้งความ 2. ลดอำนาจเจ้าพนักงานการพิมพ์ จากเดิมที่มีอำนาจสั่งดเปลี่ยนแปลงเป็นให้มีการตัดเตือน แล้วจึงถอนใบอนุญาต เว้นแต่กรณีฉุกเฉิน

3. คนไทยหรือชาวต่างชาติต่างมีอำนาจที่จะออกหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับภาษาของตนในประเทศไทยได้โดยไม่ต้องขอรับอนุญาต เพียงแต่มาแจ้งความไว้ที่พอและวิเทศฐานะของบรรณาธิการ ลดต่ำลงจากเดิมกำหนดชั้นมัธยมบริบูรณ์ชาย ลดลงเป็นชั้นประโยคประถมสามัญ 4. อำนาจของเจ้าพนักงานการพิมพ์ที่จะจัดการกับหนังสือพิมพ์ คือ การสั่งถอนใบอนุญาตนั้นลดหย่อนลง ครั้งแรกให้ตัดเดือนก่อน แล้วจึงให้นำข้อเขียนมาตรวจเป็นคราว ๆ และท้ายสุดจึงสั่งถอนใบอนุญาต 5. ลดหย่อนกำหนดโทษปรับต่าง ๆ ให้น้อยลง 6. อำนาจของบุคคลในการฟ้องร้องผู้พิมพ์โฆษณาไม่สามารถกระทำได้อีกต่อไป เว้นแต่อธิบดีกรมตำรวจหรือผู้แทนจะฟ้องร้องให้ฟ้อง ด้วยเหตุนี้ สมาชิกสภาฯ จึงไม่เพียงแต่จะมีความคิดเห็นว่า ร่างกฎหมายฉบับใหม่ ไม่ได้แก้ไขให้ดีขึ้นจากเดิมเท่าใดนัก เป็นแต่ยกเอาวิธีปฏิบัติที่ผ่อนคลายเป็นอยู่แล้วมาบัญญัติไว้ในกฎหมายเท่านั้น พวกเขาเห็นว่า เป็นผลเสียต่อกิจการราชของหนังสือพิมพ์ด้วย โดยเฉพาะการลดวิเทศฐานะของบรรณาธิการ เพราะร่างกฎหมายนี้จะเป็นการกระทำหนังสือมีจำนวนมากมีจำนวนมากขึ้น แต่สมรรถภาพ ความรู้ของผู้ทำหนังสือพิมพ์จะต่ำลง นอกจากนี้ฝ่ายค้านสำคัญ ๆ อย่างเช่น เตียง ฟั้น ก็ยังคงสืบทอดความคิดของทองอินทร์ในเรื่องควรมอบอำนาจการวินิจฉัยชี้ขาดของพนักงาน การพิมพ์ให้เป็นอำนาจของศาล ฉะนั้นถึงแม้ว่าสภาฯ จะลงมติรับหลักการแห่งร่าง ฯ หนึ่งด้วยคะแนน 78 ต่อ 29 เขาก็ยังคงได้รับการเลือกตั้งจากเพื่อนสมาชิก เป็นกรรมการก็ยังได้รับการเลือกตั้งจาก

ปรากฏว่าพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับนี้จะเสนอกลับเข้าสู่สภาฯ เป็นวาระที่ 2-3 ก็เข้าสู่การประชุมสภาฯ ในปีต่อมา (รวส. 11/2484 สามัญ) และออกเป็นพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในภาวะฉุกเฉิน มีการมอบอำนาจให้อธิบดีกรมตำรวจและเจ้าพนักงานการพิมพ์เพิ่มขึ้น (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม 252๒: 62) ยิ่งไปกว่านั้นเห็นได้ว่า นับแต่ พ.ศ. 2484 เป็นต้นมา รัฐบาลมีความประสงค์จะควบคุมหนังสือพิมพ์ให้อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาล มิให้มีการวิพากษ์วิจารณ์จนเกินขอบเขตมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเมื่อภายหลังการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาให้เดือนมกราคม พ.ศ. 2485 แล้ว รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2485 เข้าสู่สภาฯ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจแก่รัฐมนตรี

ในการกำหนดเงินทุนขึ้นต่ำสำหรับการทำหนังสือพิมพ์ข่าวสารและการเมือง กับกำหนดจำนวนหนังสือพิมพ์ที่จะออกเป็นภาษาใดก็ฉบับก็ได้ (รงส. 11-12/2484-2485 วิสามัญครั้งที่ 3) เจตนาของรัฐบาลในการออกกฎหมายฉบับนี้ ต้องการให้มีกรรมรวมหนังสือพิมพ์ที่มีอยู่จำนวนมากมาหลายฉบับเข้าอยู่ด้วยกันในรูปบริษัท แล้วดำเนินการออกหนังสือพิมพ์กันน้อยฉบับตามที่รัฐบาลต้องการ ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการประหยัดกระดาษ และอีกด้านหนึ่งทำให้รัฐบาลสามารถควบคุมแทรกแซงหนังสือพิมพ์ได้ง่ายขึ้น ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้แม้จะได้รับการคัดค้านจากสมาชิก โดยเฉพาะนายช้อน อำนวย (สมุทรปราการ) ซึ่งเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ด้วยก็ตาม แต่ก็เช่นเคยที่สามารถผ่านสภาไปได้ แต่ก็น่าสังเกตว่าร่างฯ ดังกล่าวสภาฯ รับหลักการด้วยคะแนนที่มาก คือ 35 ต่อ 21 และทองอินทร์กับเพื่อนฝ่ายค้านก็ได้เข้าเป็นกรรมการวิสามัญอีกครั้งหนึ่ง (กรรมการวิสามัญ มี ไพโรจน์ ชัยนาม, หลวงสารานุกรม, พ.ต.อ.จำเนียร วาสนะสมสิทธิ์ ฝ่ายสมาชิกมี ช้อน อำนวย, ทองอินทร์, เลื่อน พงษ์โสภณ และนิม เรืองเกษตร)

ควบคู่ไปกับการดำเนินการให้สภาฯ ร่วมออกกฎหมายควบคุมเสรีภาพการพิมพ์ รัฐบาลได้อาศัยอำนาจตามกฎหมายดังกล่าว ออกกฎกระทรวงมหาดไทย กำหนดทุนสำหรับผู้ที่ต้องการออกหนังสือพิมพ์ ประเภทข่าวสารการเมืองว่าต้องมีทุนไม่ต่ำกว่า 4 หมื่นบาท โดยไม่นับรวมราคาที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของสถานที่พิมพ์ อีกทั้งทุนนี้ส่วนหนึ่งต้องเป็นเงินสดสำรองจำนวนไม่ต่ำกว่า 10,000 บาท และตามประกาศกฎอัยการศึกยังกำหนดอีกว่าการอนุญาตดำเนินการใด ๆ ของหนังสือพิมพ์ต้องได้รับการวินิจฉัยจากผู้บัญชาการทหารสูงสุด (กฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 2 อ้างถึงในพรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม 2520: 61) ผลจากความเอาใจใส่หนังสือพิมพ์ในช่วงนี้เป็นผลทำให้จำนวนหนังสือพิมพ์ประเทศข่าวสารการเมือง ที่เคยมีอยู่เกือบ 20 ฉบับ ในเขตกรุงเทพฯ ยุบเลิกไปคงเหลือภาษาไทย 10 ฉบับ ภาษาจีน 4 หรือ 5 ฉบับ และภาษาอังกฤษฉบับเดียว (สนิท เจริญรัฐ 2507: 248-249)

อนึ่ง ความไม่พอใจของกลุ่มสื่อมวลชนที่มีต่อกฎหมายการพิมพ์ฉบับนี้ จะเห็นได้ว่า ตัวแทนของพวกเขา คือ ช่ออน อ่ำพล ได้เสนอให้รัฐบาลยกเลิกกฎหมายดังกล่าวอีกครั้งหนึ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใน พ.ศ. 2487 แล้ว

เรื่องพรรคการเมือง

กลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านได้ปรากฏความพยายามผลักดันให้มีการออกกฎหมายจัดตั้งพรรคการเมืองมาตั้งแต่สภา ชุดที่แล้ว และเมื่อรัฐบาลชุดใหม่ภายใต้การนำของพันเอก หลวงพิบูลสงคราม เข้าแถลงนโยบายต่อสภา นโยบายในเรื่องพรรคการเมืองของรัฐบาลที่ได้ตอบคำถามเตียง คิริซันท์ ก็ไม่ชัดเจนทีเดียวว่ารัฐบาลจะเปิดให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองหรือไม่ กล่าวคือ หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้ชี้แจงเรื่องนี้ว่า

ในเรื่องพรรคการเมือง ข้าพเจ้าเคยพูดไว้แล้วว่า ยินดีจะให้ตั้งพรรคการเมือง แต่การที่จะทำอะไรสำหรับคนหมู่มากถึง 14 ล้านคน ถ้าหากว่าทำไปแล้วมันผิดพลาด คนที่เขาไม่รู้ ไม่ชอบก็จะได้รับภัยด้วย เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้ารับว่าพรรคการเมืองนั้น ถ้าหากว่ามีจริงเพียงที่แสดงให้เห็นว่าเราจะมีได้อย่างต่างประเทศที่เขาเรียบร้อยแล้ว ถ้าอย่างนั้น ข้าพเจ้าจะริบสนับสนุนให้มีพรรคการเมือง (รงส. 3/2481 สามีญ ชุด 3: 65)

กล่าวเฉพาะกลุ่มสมาชิก ฝ่ายค้านกลุ่มนี้มีความปรารถนาอย่างแน่วแน่ที่จะมีพรรคการเมือง (ดู 4.5) ส่วนความเคลื่อนไหวทางความคิดของสื่อมวลชนและบุคคลภายนอกสภา ได้ปรากฏมีการเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งดำเนินการอนุญาตให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นเช่นเดียวกัน แต่ในด้านรัฐบาลยังตกลงกันไม่ได้ว่าควรจะให้มีได้หรือไม่ เพราะหลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและหลวงอดุลย์เดชจรัส (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย) ยังมีความรู้สึกว่ารบอบใหม่ยังไม่มีความมั่นคงมากพอ และถึงแม้ว่าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ยังไม่มีมติเกี่ยวกับเรื่องนี้ออกมา แต่จากความคิดของหลวงพิบูล

สงครามที่ชี้แจงต่อที่ประชุมว่า "ความจริงแล้วอยากจะให้มีพรรคการเมือง ใครจะทำอะไร ก็ทำไป ขออย่างเดียวขออย่าได้จ้างคนมาyingกันเท่านั้น การตั้งพรรคการเมืองก็เพื่อ จะได้รับช่วงระบอบประชาธิปไตย แต่ถ้าตั้งไม่ได้ก็เพราะความไม่มั่นคงของประเทศชาติ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นยึดบทเฉพาะกาลไป" (รงส.4/2482 สามัญ: 186) ก็แสดงให้เห็นว่า ผู้นำรัฐบาลมีความเห็นไปในทางไม่อยากจะให้มีพรรคการเมืองในเวลานั้น ด้วยเหตุผลที่ เกี่ยวกับความมั่นคงของระบอบใหม่ (เทียมจันทร์ อ้าหวาว 2521: 149-151) อย่างไรก็ตาม ได้ปรากฏมีการเสนอร่างฯ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2482 เข้าสู่สภา ในอีก 2 เดือนถัดมา โดยการเสนอของเตียง ศิริขันธ์ แกนนำสำคัญคนหนึ่งของกลุ่ม ฝ่ายค้าน ซึ่งมุ่งหมายให้สภา พิจารณาเฉพาะหลักการเท่านั้นว่า "เพื่อให้มีพรรคการเมือง ขึ้นในประเทศไทย" (รงส. 4/2482 สามัญ: 115) เข้าใจว่า เหตุผลสำคัญของการ เสนอร่างฯ กฎหมายนี้น่าจะอยู่ที่การเตรียมตัวของฝ่ายสมาชิกฯ เพื่อพัฒนาไปสู่การเมืองใน ระบบพรรคทั้งช่วงก่อนและหลังการยกเลิกบทเฉพาะกาล เพราะจากเหตุผล 6 ประการที่เตียง อภิปรายประกอบร่างฯ นอกจากจะต้องการให้ระบอบการเมืองมีความเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ ขึ้น และเป็นการตอบสนองเจตนารมณ์ของคณะราษฎรเช่นเดียวกับความเห็นทั่วไปในเวลานั้นแล้ว เหตุผลอีก 4 ประการที่เหลือ รวมทั้งเงื่อนไขการถอนร่างฯ กฎหมาย ล้วนเกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการเมืองของกลุ่มฝ่ายค้านทั้งสิ้น กล่าวคือ เตียงได้เสนอถึงประโยชน์ ของพรรคการเมืองว่า พรรคการเมืองจะเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ใช้อำนาจอธิปไตยกับราษฎรได้เป็นอย่างดี ประการแรกพรรคการเมืองจะทำให้ ราษฎรสามารถเสนอความเห็นให้ความช่วยเหลือและแนะนำให้ผู้แทนราษฎรได้ทำหน้าที่ อย่างจริงจัง ขณะเดียวกันพรรคการเมืองก็จะเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้ราษฎรมี ความตื่นตัวทางการเมืองด้วยประการต่อมา ความเห็นต่าง ๆ ที่ผู้แทนราษฎรได้รับจะถูก นำไปกลั่นกรองอีกครั้งภายในพรรคก่อนที่จะเสนอเข้าสู่ที่ประชุมสภา (ซึ่งข้อนี้มีนัยสำคัญ เกี่ยวข้องทั้งในระบบสภาฯ และนโยบายรัฐบาล) เตียง เห็นว่า

. . . ในเวลาต่อไป นโยบายที่เราจะทำนั้น จะต้องแอฟปรูฟ (approve) กับที่พรรคการเมืองเสนอขึ้นมา ซึ่งมีสมาชิกฯ เข้ามาสู่สภาฯ มากที่สุด นโยบาย

ของพรรคการเมืองในสภา ที่มีสมาชิกมากที่สุดนั้น น่าจะเป็นนโยบายของรัฐบาล
ข้าพเจ้าคิดว่าพรรคการเมืองนี้แหละจะเป็นผู้ช่วยกลั่นกรองนโยบายรัฐบาลให้
เหมาะสมกับสาธารณสมบัติของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

. . . ข้าพเจ้าเข้าใจว่าพรรคการเมืองนี้จะเป็นเครื่องมือกลั่นกรองความคิด
หรือนโยบายและทำยสุดกลั่นกรองความคิดเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและ
เป็นการถนอมเวลาของสภาผู้แทนราษฎรเป็นอย่างดี

อีกประการหนึ่ง กลุ่มฝ่ายค้านถือว่าบทเฉพาะกาลมิได้เป็นเงื่อนไขผูกมัดการ
มีพรรคการเมือง พวกเขาเห็นว่าควรมีพรรคการเมืองเสียตั้งแต่ยังไม่หมดบทเฉพาะกาล
ด้วยซ้ำ เพื่อให้การทำงานในสภามีทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายที่คัดค้าน แต่อย่างไรก็ดีเพียง
กล่าวอย่างชัดเจนว่า การเสนอกฎหมายครั้งนี้มิได้มุ่งหมายจะต้องออกเป็นกฎหมายการเมือง
แต่เขากล่าวว่า จะขอถอนร่างกฎหมายฉบับนี้ทันที ถ้าหากว่ารัฐบาลรับรองว่า "เราจะ
มีพรรคการเมืองเมื่อหมดบทเฉพาะกาลแล้วและ รัฐบาลให้ความมั่นใจว่า บทเฉพาะ
กาลของเราจะไม่ยืดต่อไป คืออีก 3 ปี เราจะหมดบทเฉพาะกาล" (: 125-128, 131)

เพราะฉะนั้น จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า จุดประสงค์สำคัญของกลุ่มสมาชิก
ฝ่ายค้านมิได้ต้องการให้มีกฎหมายพรรคการเมืองขึ้นจริง หากเป็นเพียงการ "หยั่งท่าที"
รัฐบาลเท่านั้น และผลก็ปรากฏว่า ถึงแม้ร่างกฎหมายฉบับนี้จะตกไปด้วยคะแนน 82 ต่อ
21 จากผู้เข้าประชุม 128 คน แต่ก็ทำให้ทราบนโยบายของรัฐบาลและความคิดของสมาชิก
เกี่ยวกับเรื่องพรรคการเมืองได้ว่าในด้านรัฐบาลยังไม่ปรารถนาจะให้มีการมีพรรคการเมือง
เกิดขึ้นในระหว่างบทเฉพาะกาลและมีแนวคิดที่ "พรรคการเมืองนั้นย่อมเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ
และเกิดขึ้นโดยขอบเขตต์ของรัฐบาล" (น. 188) ทางด้านสมาชิก นอกจากฝ่ายคัดค้านด้วย
เหตุผลเดียวกับสภาความพร้อมของประเทศ อาทิ การศึกษา สถานการณ์ทั่วไปทั้งภายใน
และภายนอกประเทศแล้ว แม้แต่ผู้สนับสนุนว่าควรมีพรรคการเมือง ก็ยังเห็นว่า กฎหมาย
เกี่ยวกับพรรคการเมืองควรจะเข้าสู่สภา โดยรัฐบาลเป็นผู้เสนอ ด้วยเหตุนี้ ความเคลื่อนไหว
ทางด้านพรรคการเมืองในรูปแบบการเสนอกฎหมาย จึงยุติไปจนปรากฏขึ้นอีกครั้งเมื่อมีการ

เปลี่ยนรัฐบาลจากหลวงพิบูลสงคราม มาเป็น ควง อกัยวงศ์ ในปีพ.ศ. 2487 (รงส. 7/2487 วิสามัญ)

อนึ่ง จากการศึกษาของเทียมจันทร์ อ่ำแหวน (2521:150-155) ได้ระบุว่า รัฐบาลนำเรื่องพรรคการเมืองเข้าปรึกษากันอีกครั้งในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2483 ครั้งแรกมีมติว่ายอมให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น เพื่อเป็นการฝึกหัดให้คนไทยรู้จักการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อประเทศญี่ปุ่นประกาศยุบพรรคการเมืองในวันที่ 3 พฤษภาคม ปรากฏว่าในวันรุ่งขึ้นหลวงพิบูลสงคราม ได้นำเรื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุมคณะนายกรัฐมนตรีใหม่อีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับแสดงความรู้สึกแท้จริงว่ายังไม่อยากให้มีพรรคการเมืองที่ประชุมจึงมีมติให้ปฏิบัติสายกลางคือ เตรียมไว้ก่อน ขณะเดียวกันการดำเนินนโยบายเรียกร้องสมาดินที่เสียไปในราชการที่ 5 ซึ่งเริ่มประทุขึ้นในเวลาเดียวกันจึงเป็นเหตุทำให้รัฐบาลสามารถหันเหความสนใจของประชาชนไปสู่การเมืองภายนอก เรื่องพรรคการเมืองจึงยุติลงอย่างแท้จริง

การยึดบทเฉพาะกาล

ในขอบเขตที่กว้างกว่าเรื่องของพรรคการเมือง กำหนดเวลาการใช้บทเฉพาะกาลตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 ใกล้จะสิ้นสุดลงเป็นประเด็นสำคัญที่ทุกฝ่ายให้ความสนใจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับทองอินทร์แล้วยังเป็นมูลเหตุสำคัญส่วนหนึ่งของความพยายามผลักดันให้รัฐบาลเร่งรัดการจัดการศึกษาออกไปให้ทั่วถึงด้วย ความเคลื่อนไหวของสมาชิก เกี่ยวกับเรื่องนี้ ปรากฏมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่รัฐบาลเข้าแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาฯ แล้ว โดย ร.ท. อู๊ด นิตยสุทธิ (นครราชสีมา) ได้ซักถามนโยบายรัฐบาลว่าจะขยายบทเฉพาะกาลบ้างหรือไม่ แต่ไม่ปรากฏคำตอบของรัฐบาลในเรื่องนี้ (รงส. 3/2481 สามัญ ชุด 3) ถัดมาได้แก่ กระทู้ถามของ พล.ต. พระยาอมรวิสัยสรเดช (ลำปาง) แต่ครั้งนี้นายกรัฐมนตรีตอบคำถามเขียนเบนไปว่า "การบริหารราชการให้เป็นไปตามกฎหมายย่อมเป็นหลักสำคัญในการปกครองบ้านเมือง ต่อเมื่อความจำเป็นอันแท้จริงปรากฏขึ้น

จึงจะมีการพิจารณาการแก้ไขกฎหมายได้ ตามมูลกรณีที่ตั้งกระทู้ถามมานี้ ยังไม่ปรากฏว่ามี เหตุผลอันใดที่ควรพิจารณา แต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลนี้มีนโยบายที่จะฟังเสียงมหาชนเป็นหลัก สำคัญ เพื่อความสงบสุขของชาติเป็นเบื้องต้น" (รงส.8/2481 สามัญ) ซึ่งจากคำตอบ สรุปได้ว่า รัฐบาลยังไม่ตัดสินใจนั่นเอง

อย่างไรก็ดี ราวกลางเดือน กรกฎาคม พ.ศ.2483 ได้มีความเคลื่อนไหว ของสมาชิก กลุ่มหนึ่ง ซึ่งได้มีการตกลงที่จะเสนอญัตติขอแก้ไขรัฐธรรมนูญ มาตรา 65 โดยมี วัตถุประสงค์มุ่งไปในทางที่จะให้ขยายบทเฉพาะกาลออกไป แต่ยังไม่เป็นที่ตกลงกันว่า จะ ขยายออกไปเป็นเวลากี่ปี ระหว่าง 10 กับ 5 ปี เหตุผลของการเสนอญัตติสรุปได้ว่าราษฎร ยังไม่มีความเข้าใจทางการเมืองอย่างเพียงพอและฐานะของประเทศยังต้องการรับการ บริหารจากคณะราษฎรอยู่ แกนนำของกลุ่มนี้ได้แก่ สุวิชัย พันธเศรษฐ (เชียงใหม่) ซึ่งเป็นผู้ลงนามในญัตตินี้เป็นคนแรก ต่อจาก ขุนประเสริฐการกิตติคดี (อุบลราชธานี) เจ้าของญัตติ (ประชามิตร 16 กรกฎาคม 2483) ร.ต.ถัด รัตนพันธ์ (พัทลุง), ทองดี ณ กานลินธุ์ (มหาสารคาม) ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นผู้มีตำแหน่งอยู่ในราชการคือ เป็น ผู้ช่วยเลขานุการ กระทรวงกลาโหม ผู้ช่วยเลขานุการกระทรวงมหาดไทย และเลขานุการกระทรวงธรรม- การตามลำดับ (สุภาพบุรุษ 20 กรกฎาคม 2483)

ท่าทีของฝ่ายต่าง ๆ ต่อการเคลื่อนไหวข้างต้น รัฐบาลโดยเฉพาะที่เป็นผู้ก่อการ ขึ้นหัวหน้าได้มีการหารือกันถึงเรื่องนี้อย่างไม่เป็นทางการ มีหลายคนที่ต้องการจะวาง มือคือไม่ต้องการให้ยืดเวลาบทเฉพาะกาลออกไปอีก (สุภาพบุรุษ 18 กรกฎาคม 2488) และบ้างก็เสนอให้ใช้ระบบสองสภาแทนหลังจากหมดบทเฉพาะกาลแล้ว แต่จากการพบปะ สนทนาระหว่างนายกรัฐมนตรี และคณะหนังสือพิมพ์ที่จัดให้มีขึ้นเป็นประจำ ณ ทำเนียบวังสวน- กุหลาบ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2483 หลวงนิบลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้ตอบคำถาม ในเรื่องบทเฉพาะกาล สรุปได้ว่า รัฐบาลมองในแง่ความปลอดภัยของระบอบใหม่และคณะ ราษฎรเองมากกว่าคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้แก่ประชาชน แต่รัฐบาลยังไม่กล้าตัดสินใจในเรื่องนี้ โดยยกให้เป็นมติของประชาชนและสภา เป็นผู้ตัดสินใจแทน (ประชาชาติ 3 สิงหาคม

2483: ศรีกรุง 6 สิงหาคม 2483 และประชามิตร 14 สิงหาคม 2483)

สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ทั้งในส่วนที่เป็นกรรายงานความเคลื่อนไหวของทุกฝ่าย และขณะเดียวกันก็แสดงความคิดเห็นร่วมเข้ามาด้วย นสพ.ประชามิตร (18 กรกฎาคม 2483) ได้ทบทวนความจำว่าในราวปลายปีที่ผ่านมานี้ นายกรัฐมนตรีได้เคยปรารภในที่ประชุมของผู้แทน หนังสือพิมพ์ มาครั้งหนึ่งแล้วถึงเรื่องการส่งมอบอำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์ให้แก่ราษฎร ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลเองก็ได้ตั้งนอใจในเรื่องนี้ และถือว่าคณะราษฎรควรต้องเป็นฝ่ายริเริ่มก่อน ดังนั้น ตามความเห็นของประชามิตร จึงมีความรู้สึกว่าการที่สมาชิกประเภทที่ 1 เป็นผู้เคลื่อนไหวขอยึดบทเฉพาะกาลนั้น เป็นการก้าวก่ายหน้าที่ ขณะเดียวกัน ทางด้าน หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ (18 กรกฎาคม 2483) ได้แสดงความไม่เห็นด้วยกับการยึดบทเฉพาะกาลอย่างชัดเจนเลย และเสนอว่า

. . . เราเห็นว่า คณะราษฎรชุดนี้จะมีโอกาสเข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน ได้อีกเป็นแน่แท้ถ้าหากว่าสมาชิกรัฐบาลนี้และผู้สนับสนุนต่างพากันไปสมัครรับเลือกตั้งตามเขตเลือกตั้งต่าง ๆ เมื่อบทเฉพาะกาลได้สิ้นสุดแล้ว ราษฎรทั้งหลายที่นิยมชมชื่น ในคณะรัฐบาลนี้ ก็จะเลือกรัฐบาลนี้กลับเข้ามาใหม่พร้อมทั้งผู้สนับสนุนจนมีเสียงสวนมากในสภาผู้แทนราษฎร และดำเนินรัฐประศาสน์นโยบายของประเทศสืบไป เช่นนี้รัฐบาลปัจจุบันทั้งหลายจะได้ปกครองประเทศต่อไป และทั้งจะได้มีชื่อว่า ได้ปฏิบัติตามคำสัตย์ปฏิญาณซึ่งได้ลั่นไว้แล้วด้วย ข้อสำคัญก็คือว่า เมื่อนั้นแหละรัฐบาลชุดนี้จะเป็นผู้แทนราษฎรส่วนมากอย่างแท้จริง และเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งปวงชนชาวไทยได้มอบให้ไว้ตามรัฐธรรมนูญของเรา เช่นนี้จะมิตีไปกว่าการยึดบทเฉพาะกาลหรือ?... (สุภาพบุรุษ 18 กรกฎาคม 2483)

ทางด้านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พระยามานวราชเสวี ประธานสภาฯ ได้วางตนเป็นกลางไม่ยอมออกความเห็นในเรื่องนี้ ส่วนสมาชิกประเภท 2 ที่มีอาวุโส อาทิ

พระสุธรรมวิจิตร ได้ออกมาคัดค้านการยึดบทเฉพาะกาล พร้อมกับแสดงความคาดหวังว่า คณะราษฎรจะปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้แก่ประชาชน และปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ (ประมวลวัน 20 กรกฎาคม 2483) ทางด้านความคิดเห็นของสมาชิกประเภทที่ 1 โดยเฉพาะกลุ่มฝ่ายค้าน ได้แก่ เลื่อน พงษ์โสภณ (พระนคร) , จำลอง ดาวเรือง (มหาสารคาม) , เลียง ไชยกาล, เตียง คิริขันธ์ , ปรีกษ์ แก้วปลั่ง (สุรินทร์) , ชุมนสร โกรพิษฐ (อุดรธานี) , นิม เรืองเกษตร (ฉะเชิงเทรา) , ร.ต.ลมัย กฤษณักดิ์ (ปทุมธานี) และทองอินทร์ ต่างก็ไม่เห็นด้วยและไม่พอใจในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่เห็นว่า ไม่ใช่หน้าที่ของสมาชิก ที่จะออกมาเคลื่อนไหวในเรื่องนี้ และถ้ามีเหตุจำเป็นที่ต้องยึดบทเฉพาะกาลจริง ๆ แล้ว ควรเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องเป็นผู้เสนอญัตติดังกล่าวมาให้สมาชิกพิจารณา การที่สมาชิก เคลื่อนไหวข้างต้น ยังมีผลทำให้บุคคลภายนอกเห็นว่าสมาชิกพยายามประจบรัฐบาลเกินไป บางคนเชื่อว่า มีผู้อยู่เบื้องหลังการกระทำดังกล่าว ดังนั้น ทางที่ดีบุคคลเหล่านี้ต่างก็เสนอให้รัฐบาลรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญเอาไว้ (ประชา-มิตร 18 กรกฎาคม 2483 และสุภาพบุรุษ 19-20 กรกฎาคม 2483)

อย่างไรก็ดี ก่อนที่ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมบทเฉพาะกาล พ.ศ.2483 ของกลุ่มสมาชิกผู้เสนอจะเข้าสู่วาระประชุมสภาฯ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ความเห็นชอบกับการยึดบทเฉพาะกาลเรียบร้อยแล้วตั้งแต่วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2483 โดยอ้างถึงความจำเป็นที่คณะราษฎรจะต้องผูกขาดอำนาจการปกครองต่อไปว่า

ถ้าไม่ดำเนินการเกี่ยวกับบทเฉพาะกาลแล้ว สิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือ

1. พวกที่ถูกเนรเทศออกไปก็อยากกลับเข้ามา ทั้งนี้อาจใช้เงินหว่านโปรยเข้ามาสมัครรับเลือกตั้ง
2. พวกชาวต่างประเทศ เช่น จีน ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ถ้าได้รับเลือกตั้งเข้ามารัฐบาลก็เป็นรัฐบาลจีนปกครองประเทศไทย ญี่ปุ่นก็จะเอาบ้าง

. . . เพราะฉะนั้นตราบิตที่เราไม่สามารถปกครองได้ เราก็อยู่เมืองไทยไม่ได้ เราต้องมีอำนาจอยู่เสมอ ถ้าไม่มีอำนาจก็แปลว่าเราต้องตาย จึงเห็นว่าเฉพาะส่วนตัวรวมทั้งผู้ก่อการต้องอยู่ไปตลอดชีวิต ถ้าไม่อยู่ก็ต้องอยู่นอกประเทศ... (ประชัน รักพงษ์ 2520: 154)

ความจำเป็นข้างต้นจึงกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ต้องยึดบทเฉพาะกาลออกไปเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของคณะราษฎร และป้องกันการขยายอิทธิพลของชาวต่างชาติในตนเอง

เพราะฉะนั้นเมื่อร่างรัฐธรรมนูญฯ เข้าสู่ระเบียบวาระการประชุมในวันที่ 15 สิงหาคม บรรยากาศของการอภิปรายจึงกลายเป็นการถกเถียงกันระหว่างสมาชิกฯ ประเภท 1 ผู้เสนอฯ โดย ขุนบุรีสารกิตติคดี เจ้าของร่างฯ มีแก้ว สิงหะคเชนทร์ (นิจิตร), บุญเท่ง ทองสวัสดิ์ (แม่ฮ่องสอน) เป็นผู้สนับสนุนคนสำคัญ กับฝ่ายคัดค้าน นำโดยทองอินทร์, เตียง และปรีกษ์ - แก้วปลั่ง (สุรินทร์) ส่วนทางรัฐบาล หลวงนิบลสงคราม นายกรัฐมนตรี ขุนสมาหารหิตะคดี และหลวงวิจิตรวาทการได้อภิปรายสนับสนุนฝ่ายเสนอฯ ทางอ้อม (รงส.8/2483 สามัญ)

ในการพิจารณาครั้งนี้ ทองอินทร์ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ดังจะเห็นได้จากการเป็นผู้เสนอญัตติขอเปลี่ยนแปลงระเบียบวาระการประชุมจากเดิมที่บรรจุเรื่องนี้ไว้ในวาระที่ 11 ให้เลื่อนขึ้นมาพิจารณาก่อนเป็นรายแรก และเมื่อขุนบุรีสารกิตติคดี ชี้แจงหลักการและเหตุผลของการยึดบทเฉพาะกาลจบลง ทองอินทร์ได้เริ่มต้นเปิดการอภิปรายด้วยการตั้งประเด็นถามที่ประชุมว่า

ในการเสนอญัตตินี้ เราจะต้องคำนึงเสียก่อนว่า ความรับผิดชอบอันยิ่งใหญ่ของสภาผู้แทนราษฎรนั้นควรมีเพียงใดในการที่คณะราษฎรได้สละเลือดเนื้อแลกเอารัฐธรรมนูญมานั้น เราได้รัฐธรรมนูญมา ประเทศไทยในระบอบรัฐธรรมนูญนี้ได้ก้าวหน้ายิ่งกว่าสมัยใด ๆ ในการที่ประเทศไทยได้ก้าวหน้ามาด้วยดีและเป็นที่ที่เรา

ทั้งหลายรู้สึกพอใจเป็นอันมากเช่นนี้ เราก็ต้องไม่ลืมบุญคุณอันยิ่งใหญ่ของรัฐธรรมนูญ การที่เราจะทำรัฐธรรมนูญให้ผันแปรไปในรูปใดนั้น ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้าแม้ว่าเรา ทำไปในทางที่ดีก็จะเป็นที่เสื่อมเสียแก่รัฐธรรมนูญอันเป็นมิ่งขวัญของประชาชน ชาวไทยที่ได้นำความเจริญให้แก่บ้านเมือง แต่ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้าแม้เรากระทำไป ในทางที่จะทำให้รัฐธรรมนูญต่างหรือ ความมัวหมองนั้นจะตกแก่พวกเราเอง... (รงส.8/2483 สามีญ: 374-375)

เพื่อรักษาประโยชน์ของฝ่ายนิติบัญญัติ ทองอินทร์จึงเห็นด้วยที่สมาชิกสภาฯ เป็น ฝ่ายเสนอญัตตินี้ขึ้นมา เพราะเขาถือว่ารัฐบาลคณะราษฎรซึ่งเป็นผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง มีหน้าที่โดยตรงในการสร้างความก้าวหน้าของชาติและระบอบรัฐธรรมนูญ สมาชิกสภาผู้แทน- ราษฎรมีหน้าที่เพียงการควบคุมรัฐบาลให้บริหารราชการให้ถูกต้องตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ ดังนั้น เจื่อนไซต่าง ๆ ที่คณะราษฎรได้กำหนดไว้ในบทเฉพาะกาลจึง "เป็นคำปฏิญาณอัน มั่นคงของคณะราษฎรที่ให้ไว้ต่อประชาชนชาติไทย" (: 375) ซึ่งมีความหมายว่า เมื่อพ้นกำหนด 10 ปี แล้ว คณะราษฎรจะมอบอำนาจอธิปไตยให้อยู่ในมือของประชาชนทั้งหมด โดยมีผู้แทน ราษฎรประเภทที่ 1 เป็นผู้ใช้อำนาจแทนนั่นเอง

สถานที่สมาชิกสภาฯ เป็นฝ่ายริเริ่มเสนอขึ้นก่อนนั้น ทองอินทร์จึงมีความรู้สึก ว่า "ก็เมื่อเราซึ่งไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงเช่นรัฐบาล เรามาว่านปฏิเสหเสย ก็ดูเป็นอัน ว่าเราไม่รู้คุณค่าของรัฐธรรมนูญนั้น" (: 376) อีกประการหนึ่งเหตุผลที่ยกมาอ้างกันว่า ประชาชนยังไม่เคยชินต่อการปกครองระบอบใหม่ ทองอินทร์ก็กลับมีความเห็นไปในอีกทาง หนึ่งว่า การที่เอาประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งมีการศึกษาต่ำและสนใจแต่เฉพาะด้าน เศรษฐกิจมาเป็นมาตรฐานวัดความเจริญของประเทศนั้น ไม่เป็นการสมควร เพราะยังมี ประชาชนอีกพวกหนึ่งที่มีการศึกษาและต้องการเข้ามามีบทบาททางการเมือง แทนประชาชน พวกแรกอยู่ ข้ออ้างดังกล่าวจึงเป็นการกระทำที่" ผู้เสนออุหมีนตัวเอง และอุหมีนประชา- ราษฎร และโดยเฉพาะเป็นการอุหมีนคณะรัฐบาลซึ่งได้บริหารงานด้วยความเรียบร้อย มี สมรรถภาพอันดี" (: 377) ที่ว่าอุหมีนก็เพราะตามความคิดของทองอินทร์ การสร้างความ

ก้าวหน้าของชาติและระบอบรัฐธรรมนูญ จะสำเร็จได้ก็ด้วยการวางรากฐานความเป็นประชาธิปไตยลงไปในการคิดจิตใจของราษฎร ซึ่งที่ผ่านมามีประเทศภายใต้ระบอบใหม่ได้เจริญ

ก้าวหน้ามาด้วยดีแล้ว

แต่ทว่า เมื่อกำหนดเวลาบทเฉพาะกาลใกล้จะสิ้นสุดลง และมีสมาชิกสภาฯ มาเป็นผู้เริ่มเสนอเช่นนี้ นอกจากทองอินทร์จะเห็นว่า เป็นการทำให้สภานิติบัญญัติเป็นผู้รับผิดชอบแทนคณะราษฎรแล้ว ยังเป็นการกระทำที่สร้างความเสื่อมเสียหรือเป็นจุดด่างพร้อยให้แก่รัฐธรรมนูญและเป็นการทำให้ระบอบรัฐธรรมนูญที่กำลังก้าวหน้าอยู่ด้วยดีนั้นหยุดชะงักไป ซึ่งสรุปได้ว่า ทองอินทร์ไม่เห็นด้วยกับวิธีการนั่นเอง แต่หลักการที่ว่า คณะราษฎรและสมาชิกประเภทที่ 2 ควรมิบทบาทการเมืองต่อไปนั้นไม่คัดค้าน

เมื่อไม่เห็นด้วยกับวิธีการแก้ไขแบบยึดบทเฉพาะกาล ทองอินทร์ได้เสนอทางออกในเรื่องนี้ไว้ 2 วิธี โดยเห็นว่าจะจะเป็นวิธีการแก้ไขที่ทำให้ระบอบรัฐธรรมนูญก้าวหน้ามีความปลอดภัย และคณะราษฎรก็สามารถมีอำนาจทางการเมืองต่อไปได้โดยที่ไม่จำเป็นต้องยึดบทเฉพาะกาลเลย กล่าวคือ วิธีแรก จัดการปรับปรุงกฎหมายเลือกตั้งให้เหมาะสมเพื่อให้ได้ผู้แทนราษฎรที่มีสมรรถภาพ พร้อมกับปรับปรุงกำลังทหารและตำรวจให้เข้มแข็งสามารถป้องกันชาติได้ และคอยคุ้มกันภัยของรัฐธรรมนูญ ขณะเดียวกันในระบบราชการควรจัดให้ผู้ที่มิ "เลือดในระบบประชาธิปไตย" เข้าอยู่ในตำแหน่งบริหารระดับสูง เช่น ปลัดกระทรวง อธิบดี หัวหน้ากอง เป็นต้น หรือวิธีที่สอง อาจปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญภายหลังจากยกเลิกบทเฉพาะกาลแล้ว โดยให้มีระบบ 2 สภาฯ คือ สภาสูง กับ สภาต่ำ ใช้บรรดาผู้ก่อการกับสมาชิกประเภทที่ 2 เข้าเป็นสมาชิกในสภาสูง และดำรงตำแหน่งได้ตลอดชีวิต ให้สภาสูงเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่บังคับดูแลมิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำของสภาต่ำ และเพื่อป้องกันกรณีพิพาทที่อาจเกิดขึ้นระหว่างสภาทั้งสอง ก็ควรจะมี "สฎปริมคอร์ท (Supreme Court) อย่างอเมริกาหรือ สภามติแบบอังกฤษที่

ได้ เพื่อที่จะตัดสินข้อพิพาทระหว่างสภาสูงและสภาต่ำ" (: 383) ซึ่งมีความหมายว่า เป็นการร่วมมือกันระหว่างคณะราษฎรกับผู้แทนราษฎรนั่นเอง

การแสดงความคิดเห็นคัดค้านและข้อเสนอของทองอินทร์ได้รับการอภิปรายอย่างกว้างขวางโดยฝ่ายผู้เสนอต่างเห็นว่า ไม่ควรจะมาแบ่งแยกว่าต้องให้ฝ่ายใดเป็นผู้เสนอ แต่ควรดูที่สภาพความเป็นจริงของประเทศ อันได้แก่ ความรู้หนังสือของประชาชน ความพร้อมของสมาชิกประเภทที่ 1 ที่จะเข้ารับภาระการเป็นรัฐบาลแทนคณะราษฎร ซึ่งประเด็นนี้ถูกเน้นความสำคัญทางด้านความปลอดภัยด้วยว่า "เราจะไว้ใจกันได้เพียงใด" ยิ่งกว่านั้น การคัดค้านของทองอินทร์ก็เป็นความไม่เห็นด้วยที่วิธีการ ดังนั้นในเมื่อหลักการเห็นตรงกันแล้วจะต้องไปเกี่ยวข้องกับวิธีการอื่นอีกทำไม ส่วนฝ่ายค้านเช่น ปรีกษ์ แก้วปลั่ง แม้จะชี้ให้ทุกฝ่ายเห็นแก่ความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญว่า "เราควรที่จะปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญโดยเคร่งครัด พยายามปรับตัวเราเข้าหารัฐธรรมนูญ ไม่ควรพยายามเอารัฐธรรมนูญมาปรับเข้ากับตัวเรา" (น.401) หรือแม้เพียง ศิริจันทร์ ย้ำความเข้าใจว่า ข้อเสนอของทองอินทร์นั้นเป็นการเสนอ "ให้ท่านผู้มีเกียรติแห่งวันที่ 24 มิถุนายน ได้เข้าร่วมงานในสภาฯนี้อย่างถาวร คือหมายความว่า ให้ท่านอยู่ในสภาสูงบ้างและมาร่วมงานในสภาต่ำบ้าง เพราะฉะนั้นวิธีการที่เราเสนอต่อสภาฯนี้จึงเป็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยวิธีการถาวร ไม่ใช่วิธีชั่วคราว" (น.411) แต่การถกเถียงของทั้งสองฝ่ายต้องยุติลงโดยสิ้นเชิง เมื่อพล.ต.หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีชี้แจงถึงนโยบายของรัฐบาลในเรื่องนี้ ซึ่งให้ความสำคัญกับบุคคลที่จะมาเป็นสมาชิกเมื่อพ้นบทเฉพาะกาลแล้ว เนื่องจากรัฐบาลกลัวว่าถ้าคณะราษฎรยุติบทบาทจริง ๆ กลุ่มผู้นำหรือพวกกระบอบเก่า และชาวจีน อาจจะทำร้ายสังหารและบารมีทางการเมืองที่มีอยู่มาก เข้ามามีอำนาจแทนที่คณะราษฎร พวกกระบอบเก่าเป็นกลุ่มที่รัฐบาลกลัวมากที่สุด เพราะ

. . .เท่าที่เจ้าหน้าที่สอบสวนได้ว่าความปลอดภัยในระบอบเก่ายังไม่สิ้นเชื้อ
บัดนี้ที่ระบอบเก่าจะไม่มีนั้นเป็นไปไม่ได้ ถ้าหากเราปล่อยไปแล้วเป็นของแน่ต้อง
กลับมาอีก นี้ไม่ใช่เขียนเสียให้ว้าวกลัว แต่ก็เป็นเรื่องจริงที่ผมทราบและ เป็นห่วงอยู่

. . .เท่าที่ตำรวจสอบสวนคือเรื่องระบอบเก่ากับระบอบใหม่นี้จะต้องรบกันไปอีก นายจนกว่าระบอบใดจะชนะ และผมขอยืนยันว่าในช่วงชีวิตเรา บางทีลูกเราด้วย จะต้องรบกันไปอีกและแย่งกันในเรื่องระบอบเก่ากับระบอบใหม่นี้ . . . ในที่สุดผมเห็นว่า ถ้าเราไม่ยึดบทเฉพาะกาลก็เท่ากับปฏิวัติ(น. 442-445)

ด้วยเหตุนี้ผลการลงมติโดยวิธี เรียกชื่อจึงเป็นไปตามความคาดหมายคือจากจำนวน ผู้เข้าประชุม 174 คน ให้ความเห็นชอบต่อการยึดบทเฉพาะกาล 164 คน ไม่เห็นชอบ 3 คน คือ เตียง คิริขันธ์ , ทอง กันทารธรรม , ทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ของดไม่ออกความเห็น 2 คน คือ จำลอง ดาวเรือง และ ฟอง สิทธิธรรม อนึ่ง ถึงแม้ทองอินทร์จะคัดค้าน แต่เขาก็ยังคงได้รับเลือกเข้าทำหน้าที่กรรมการวิสามัญพิจารณาการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในครั้งนี้ด้วย แต่ในด้านความปลอดภัยสมาชิกทั้งสามก็ได้ถูกสันติบาลติดตามควบคุมอยู่ระยะหนึ่ง (รงส.8/2489 สามัญ)

การแก้ไขกฎหมายเลือกตั้ง

การผลักดันให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายการเลือกตั้งในสภาชุด 3 ปราภฏ ครั้งแรกโดยการเสนอของนายดาบสงวน พะยุงวงศ์ (ปราจีนบุรี) มีจุดมุ่งหมายต้องการ เขยิบอายุและคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งให้สูงขึ้นจาก 23 ปี จบประถมศึกษา เป็น 25 ปี จบชั้นมัธยมบริบูรณ์ ร่างกฎหมายฉบับนี้แม้ว่ารัฐบาลจะรับไปพิจารณา แต่ก็มีได้รับปากว่าจะ เสนอกลับเข้าสู่สภาฯ ภายในกำหนดเวลาใด (รงส.5/2482 สามัญ) ต่อมาไม่นาน พัน สุพรรณसार (พระนครศรีอยุธยา) ได้เสนอร่างกฎหมายอีก โดยขอให้ยกเลิกการเพิกถอน สิทธิผู้เลือกตั้งในคราวต่อไป แต่สภาฯ ไม่เห็นด้วย ร่างฯ ดังกล่าวจึงตกไป (รงส.12/2482 สามัญ) ในปี พ.ศ. 2484 ได้เกิดการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกครั้ง เนื่องจากใกล้จะ ถึงเวลาที่จะต้องมีการเลือกตั้งขึ้นอีกครั้งหนึ่งแล้ว ที่แรกทองอินทร์ และเอี่ยม สุภาพกุล ต่างจะเสนอร่างกฎหมายเข้าสู่สภาฯ ทั้งสองจึงปรึกษาและตกลงกันว่าให้เอี่ยม เป็นผู้เสนอ ร่างกฎหมาย แล้วทองอินทร์จะเป็นผู้ทำการติดต่อสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกในเรื่องนี้

เพราะร่างกฎหมายดังกล่าวมีหลักการสำคัญอยู่ที่การกำหนดแนวเลือกตั้งว่าควรจะเป็นการรวมเขตเรียงเบอร์ หรือแบ่งเขตตามแบบเดิม และเรื่องวิทยฐานะของผู้สมัครว่าควรจะกำหนดได้หรือไม่ต้องกำหนดเลย (รงส.6/2484 วิสามัญ ครั้งที่ 2)

ผลการชาวเสียง ซึ่งทองอินทร์ เน้นการสอบถามสมาชิกจากจังหวัดที่มีการแบ่งเขตพบว่าจากจำนวนสมาชิก 36 คน (15 จังหวัด) มีผู้เห็นชอบกับหลักการรวมเขต 18 คน ไม่เห็นชอบ 12 คน และอีก 4 คน ติดต่องานไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ทั้ง ๆ ที่มีการเตรียมการมีการชาวเสียงและนำความคิดเห็นของสมาชิกโดยทั่วไปมารวบรวมไว้ในร่างกฎหมายฉบับนี้ แต่เมื่อเข้าสู่ที่ประชุมสภา กลับปรากฏว่าได้มีการคัดค้านไปในประเด็นปลีกย่อยมากกว่าที่จะคัดค้านหลักการว่าไม่ควรมีการแก้ไขกฎหมาย เป็นต้นว่า ไม่เห็นด้วยกับการกำหนดเงินค่าประกันซึ่งเดิมกำหนดไว้ 300 บาท เพิ่มเป็น 1000 บาท วิทยฐานะมีทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายค้านนี้ยังมีการเสนอประเด็นปลีกย่อยเพิ่มเติมอีกเช่น ควรจัดอิทธิพลของข้าราชการในการเลือกตั้งโดยเฉพาะครูประชาบาล ข้าราชการประจำ พนักงานเทศบาล เป็นต้น ทองอินทร์ ซึ่งสนับสนุนการแก้ไขกฎหมายมาแต่ต้น ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องเหล่านี้ออกมาด้วย โดยมีจุดประสงค์ต้องการชี้ให้เห็นว่า ความจริงแล้วทั้งผู้เสนอและผู้คัดค้านต่างต้องการให้มีการปรับปรุงกฎหมายการเลือกตั้ง แต่ที่มีการคัดค้านก็เพราะไม่เห็นด้วยในประเด็นปลีกย่อยมากกว่า ซึ่งส่วนนี้สามารถตกลงในชั้นกรรมาธิการได้

ในเรื่องการกำหนดวิทยฐานะของผู้สมัคร ทองอินทร์มีความคิดเห็นเป็น 2 แนวว่า ถ้ามีการกำหนดก็ควรกำหนดไว้อย่างสูง แต่ถ้ากำหนดเพียงระดับประถมสามัญอย่างที่ใช้อยู่ก็ไม่ควรกำหนดเสียเลยดีกว่า เพราะทองอินทร์เห็นว่า การเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรนั้น เป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับความรู้ แต่เป็นเรื่องที่ "ใครดีใครได้ แม้ว่าคนที่ไม่มีความรู้เทียบชั้นประถมเลยก็อาจจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรได้ผลดีเช่นเดียวกัน" (รงส.6: 2484 วิสามัญ ครั้งที่ 2: 256) อิทธิพลของข้าราชการก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้ทองอินทร์จะยอมรับว่าอิทธิพลของข้าราชการมีจริง แต่ปัญหาไม่ได้อยู่ที่จุดนี้ เพราะ "ความดีที่เรากระทำไว้ย่อมเป็นเครื่องนำให้เราชนะการเลือกตั้งอยู่ นี่เป็นหลักธรรมดา เว้นแต่จะ

มีการพิเศษเป็นบางครั้งบางคราว" (: 257)

สำหรับปัญหาการรวมเขต - แบ่งเขต ทองอินทร์ได้อภิปรายถึงข้อดีข้อเสียของระบบทั้งสอง โดยกล่าวว่า การแบ่งเขตทำให้ผู้สมัครสามารถโฆษณาและติดต่อราษฎรได้อย่างทั่วถึง ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากนัก แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าผู้แทนในเขต ขาดการติดต่อกับราษฎรนอกเขตเลือกตั้งของตนเอง ส่วนการรวมเขตจะทำให้ผู้สมัครต้องเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น ซึ่งทำให้ผู้มีฐานะดีมีโอกาสชนะการเลือกตั้ง ทองอินทร์สรุปความว่า ในเขตผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะชอบแบบการรวมเขต และสมาชิกที่มาจากจังหวัดที่มีหลายเขตก็ชอบแบบรวมเขตกันเป็นส่วนมาก แต่สำหรับเขาเองไม่ตั้งใจว่าจะต้องเป็นแบบใด เพราะมีความเชื่อว่า "ในการสมัครรับเลือกตั้งนั้น อำนาจเงินไม่สูงกว่าคุณความดีกับความสนิทสนมและความรักใคร่ของราษฎรนัก" (: 259)

ทำทีของรัฐบาลหลังจากที่รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกฯ ทั้ง 2 ฝ่ายแล้ว ได้ขอประนีประนอมด้วยการขอรับร่างฯพระราชบัญญัติพร้อมกับความคิดเห็นของฝ่ายค้านไปพิจารณา ทว่า บรรยากาศการประชุมที่กำลังลงเอยด้วยดี ได้ปะทุขึ้นมาอีกครั้งด้วยคำอภิปรายแสดงความคิดเห็นของสมาชิก บุนนาค (ร้อยเอ็ด) สมาชิกฝ่ายรัฐบาลซึ่งไม่เห็นด้วยมาแต่ต้น โดยเห็นว่า เรื่องที่กลุ่มสมาชิกเสนอมาน่าจะเป็นการแก้ไขได้ทางกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากสมาชิกได้กล่าวถึงประเด็นสิทธิของสมาชิก ในการเสนอกฎหมาย ซึ่งเขาเห็นว่า

. . . ข้าพเจ้าเข้าใจว่า เราเป็นผู้ออกกฎหมายฉบับนี้ เราจะมาฟังเสียงในหมู่พวกเราเองหาได้ไม่ จริงอยู่เรามีสิทธิออกกฎหมาย แต่ถ้าถือเสียงข้างมากของเรา ไม่ถือเสียงที่รัฐบาลเห็นชอบด้วยแล้วก็เท่ากับเราทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของเราเอง ข้าพเจ้ามีความเห็นว่าเมื่อเช่นนั้นแล้วเราไม่ต้องเสนออะไรเลยให้รัฐบาลจัดทำมาตามความเห็นชอบ เราถือว่ารัฐบาลเป็นคนกลางที่จะเสนอแล้วเราก็พิจารณาว่าเห็นชอบหรือไม่

ข้อเสนอที่รัฐบาลขอรับหลักการไปพิจารณาและความคิดของสมาชิกข้างต้น ทำให้ทองอินทร์ไม่เห็นด้วย ทั้ง ๆ ที่เอี่ยม สุภาพกุล เจ้าของร่างกฎหมายตกลง โดยทองอินทร์ให้เหตุผล 2 ประการว่า การแก้ไขกฎหมายเลือกตั้งจำเป็นต้องกระทำในสมัยประชุมนี้ เพราะเมื่อเข้าสู่สมัยถัดไปก็จะเป็นเวลาที่ทุกฝ่ายต้องแข่งขันหาเสียงเลือกตั้งแล้ว ถ้าปล่อยให้ยืดเยื้อก็ย่อมจะกระทบต่อผู้มีสิทธิรับเลือกตั้ง อีกประการหนึ่งที่สมาชิกกล่าวว่าเป็นทำนองว่าสมาชิกไม่ควรเสนอกฎหมายนั้น เขาไม่เห็นด้วยโดยกล่าวว่า (น.271)

. . . เมื่อรัฐบาลเสนอมาอย่างไร เราคอยรับเป็นที่ปรึกษานั้น ข้าพเจ้าไม่เห็นชอบด้วย เรามีความคิดเห็นอย่างไรในฐานะที่เราเป็นผู้แทนราษฎร ข้อเท็จจริงในท้องที่ย่อมต่างกัน เรามีข้อขัดข้องอย่างหนึ่งอย่างใด เราก็ต้องเสนอมาให้สภาฯ นี้ทราบ... (รงส.6/2484 วิสามัญ: 271)

เพื่อให้เรื่องยุติ ทองอินทร์เสนอให้เป็นการลงมติของสภาฯ ว่าต้องการอย่างไร ซึ่งปรากฏผลว่าสภาฯ ลงมติไม่รับหลักการแห่งร่างฯ ด้วยคะแนน 44 ต่อ 19

ข. คัดค้านการใช้อำนาจ "เผด็จการ" ของรัฐบาล

บทบาทของทองอินทร์ในด้านนี้ได้แก่ การคัดค้านการใช้อำนาจบริหารของรัฐบาลที่แทรกแซงเข้าไปในฝ่ายนิติบัญญัติและตุลาการ การส่งเสริมการดำเนินนโยบายประกาศภาคความเป็นกลาง บทบาททั้งสองประการ ปรากฏทั้งส่วนที่เป็นกรกระทำของทองอินทร์เอง และบางส่วนอาจแสดงได้จากการกระทำของบุคคลสำคัญที่เป็นแกนนำในกลุ่มฝ่ายค้าน อาทิ เติง คิริพันธ์ จำลอง ดาวเรือง หรือถวิล อุดล การคัดค้านการใช้อำนาจ "เผด็จการ" ของรัฐบาล ของบุคคลเหล่านี้เห็นได้จาก

1. การคัดค้านการออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ.2481

ช่วงแรกที่รัฐบาลชุดใหม่โดยการนำของหลวงพิบูลสงครามเข้าบริหารประเทศนั้น รัฐบาลได้ใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดปราบปรามฝ่ายปรปักษ์ทางการเมือง ได้แก่ กลุ่มผู้นำระบอบเก่า และกลุ่มพระยาทรงสุรเดช การจัดการกับกลุ่มบุคคลเหล่านี้ดำเนินสืบเนื่องต่อจากรัฐบาลชุดก่อน แต่กระทำ "หนักกว่า" ด้วยการปราบปรามอย่างชุกครากถอนโคน นำสังเกตว่าในฐานะที่ทองอินทร์และกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านเป็นกลุ่มการเมืองหนึ่งนั้น พวกเขาได้เข้าไปมีความสัมพันธ์กับกลุ่มที่รัฐบาลเห็นว่าเป็นภัยต่อระบอบใหม่ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมอยู่ด้วย กล่าวคือเพื่อป้องกันสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของบุคคลตามมาตรา 14 แห่งรัฐธรรมนูญ ทองอินทร์ ร่วมมือกับหลวงวรนิติปรีชา เสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายอาญา พ.ศ.2477 เพื่อให้แก้ไขมาตรา 104 ซึ่งว่าด้วยความผิดฐานกบฏ เนื่องจากทั้งสองเห็นว่า การคำนวณความผิดช้อหากบฏนั้นกว้างขวางเกินไป (รงส.17/2477 สามีญ ต่อมาในสภาฯ สมัยที่ 2 (2480-2481) กลุ่มทองอินทร์ยิ่งปรากฏชัดเจนถึงการมีความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอย่าง พล.ท.พระยาเทพหัสดิน (ผาด เทพหัสดิน) และพระยาทรงสุรเดช สำหรับพระยาเทพหัสดินนั้น นอกจากจะเข้าร่วมจัดทำหนังสือรายงานชื่อ "สยามอุโฆษ" กับกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านแล้ว (สยามอุโฆษ 1,1(21 สิงหาคม 2481) ฝ่ายค้านยังได้มีการหยิบยกเอาการเคลื่อนไหวขอให้รัฐบาลยกเลิกพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ.2476 ซึ่งพระยาเทพหัสดินเคยเริ่มดำเนินการมาแล้วตั้งแต่ปลายสมัยประชุมสภาฯ ครั้งแรก แต่ไม่เป็นผลเพราะหาผู้รับรองญัตติไม่ครบตามจำนวนที่ข้อบังคับการประชุมฯ กำหนด ((2) สร.๒201.35.1/14) ความสำเร็จของฝ่ายค้านในการเสนอร่างพระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ.2480 (รงส. 8/2481 สามีญ ชุด 2) ทำให้ฝ่ายค้านได้รับคำชมเชยจากทั้งฝ่ายพระยาเทพหัสดินและพระยาทรงสุรเดช โดยพระยาเทพหัสดินนั้นมีจดหมายมาถึงเตียง ศิริขันธ์ แสดงความยินดีและขอบคุณในฐานะที่ "...ผมจึงเห็นว่าคุณได้เป็นผู้ช่วยให้สยามได้ก้าวหน้าไปสู่ระบอบประชาธิปไตยอันแท้จริงได้ก้าวหนึ่ง ผมจึงขอขอบคุณในฐานะที่ผมเป็นพลเมืองผู้รักประชาธิปไตย รักสิทธิ และเสรีภาพที่ประชาชนควรมีควรได้จากระบอบประชาธิปไตย..." ((2) สร๒201.35.

1/14 เล่ม 4) ส่วนพระยาทรงสุรเดช ได้ให้สัมภาษณ์ผ่านทางหนังสือพิมพ์ประชาชาติ (13 สิงหาคม 2481) ว่า "ชอบใจ" กับการกระทำครั้งนี้ อีกทั้งหลังจากเมื่อรัฐบาลออกพระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ.2481 แล้ว ฝ่ายค้านยังมีบทบาทในการยื่นกระทู้ซักถามเร่งรัดการปฏิบัติงานของรัฐบาลในเรื่องเกี่ยวกับคดีการเมืองต่าง ๆ อีกด้วย (รงส. 19/2481 สามีญ ชุด 2)

อนึ่ง น่าสังเกตว่า หลักฐานฝ่ายหลวงพิบูลสงครามเองได้ชี้ถึงร่องรอยของความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายค้านกับความเคลื่อนไหวของกลุ่มพระยาทรงสุรเดช นับตั้งแต่พระยาทรงสุรเดชได้รับการแต่งตั้งเข้าเป็นสมาชิกสภาประเภท 2 ในวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2480 จนกระทั่งถึงการตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ หลังการเลือกตั้งครั้งที่ 3 ด้วย (อ. พิบูลสงคราม เล่ม 2 : 16-18)

เหตุนี้เมื่อหลวงพิบูลสงครามเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้เพียงเดือนเศษ ทางตำรวจได้เริ่มทำการจับกุมผู้กระทำความผิดฐานกบฏครั้งใหญ่ ตั้งแต่วันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2481 ไปจนถึงเดือนเมษายน พ.ศ.2482 มีผู้ถูกตรวจค้นสอบสวนและจับกุมนับร้อยคน จากทั้งที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการทหาร พลเรือนสมาชิกสภา ประเภท 1 และ 2 หรือแม้แต่สมาชิก ของคณะราษฎรบางคน ซึ่งเห็นได้ชัดว่า ฝ่ายรัฐบาลหลวงพิบูลสงครามต้องการที่จะถอนรากถอนโคนกลุ่มพระยาทรงสุรเดชเป็นหลัก โดยมีฝ่ายนิยมเจ้า (หรือกลุ่มผู้นำระบอบเก่า) เป็นเป้าหมายรองลงมา (สุราษฎร์ ยิ้มประเสริฐ 2532 : 21) อย่างไรก็ตาม คดีในคดีการเมืองอันครึกโครมดังกล่าว ทองอินทร์หรือกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านแม้จะไม่ถูกจับกุมไปด้วย แต่จะเห็นว่าบทบาทของทองอินทร์ที่มีต่อการนิจารณาร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ.2481 ไม่ปรากฏเลย แต่ฝ่ายค้านคนอื่น ๆ ยังคงทำหน้าที่ในการเป็นฝ่ายนิติบัญญัติอยู่อย่างแข็งขัน กล่าวคือ ภายหลังจากจับกุมครั้งใหญ่ 3 วันต่อมารัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ.2481 เข้าสู่สภา ผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ (รงส.8/2481 สามีญ ชุด 3) การเสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษครั้งนี้มี

ความแตกต่างจาก 2 ครั้งที่ผ่านมา เนื่องจากการจัดตั้งศาลพิเศษเมื่อ พ.ศ.2476 และ 2478 นั้น เป็นการจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีของจำเลยที่ปรากฏว่ามีความผิดอย่างเด่นชัด ซึ่งได้แก่การกบฏบวรเดช และกบฏนายสิบ อีกทั้งสภาชุดที่พิจารณานอญัตติกฎหมายดังกล่าว ครั้งแรกก็เป็นสภาที่มาจากการแต่งตั้ง ส่วนครั้งที่สอง ถึงแม้จะมีสมาชิก 2 ประเภท แต่การกบฏที่เกิดขึ้นต่างมีความเห็นกันว่า เป็นเรื่องภายในวงการทหาร การแสดงความคิดเห็นจึงมีไม่มากนักและไม่มียุทธวิธีใด แต่ทว่าในการพิจารณาร่างกฎหมายฉบับนี้มาอยู่ในระยะที่สมาชิกประเภทที่ 1 มีการรวมตัวกันเป็นฝ่ายค้านแล้ว ด้วยเหตุนี้สมาชิกสภา จึงมีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายฉบับนี้หลายคนด้วยกัน (กฎกระทรวง 2520: 46-47) เสียงของฝ่ายค้านส่วนใหญ่มุ่งไปในทางที่เห็นว่า การดำเนินคดีแบบศาลพิเศษเป็นการตัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เป็นจำเลยและเสนอแนะว่าควรจะให้ศาลสถิตยุติธรรมพิจารณาพิพากษาจะเป็นวิธีที่ยุติธรรมและเป็นประชาธิปไตยดีกว่า ดังคำอภิปรายของจำลอง ดาวเรืองที่กล่าวว่า

. . .ยังไม่เคยเห็นความจำเป็นที่จะต้องใช้พระราชบัญญัตินี้ เพราะอำนาจของกรรมการมีน้ำหนักมาก ศาลธรรมดาที่มีอยู่แล้ว ซึ่งปรึกษาคณะพิจารณาลงโทษได้ทุกอย่าง ศาลควรให้จำเลยมีทางต่อสู้อย่างสอาด เพราะจำเลยอาจเป็นผู้ก็ได้ แต่ด้วยความอิจฉาริษยา หรือความมุ่งร้ายเสียดลใจของผู้อื่น ทำให้ต้องถูกกล่าวหาเป็นจำเลย... ในแง่ของความยุติธรรมและประชาธิปไตยไม่จำเป็นต้องมีศาลพิเศษ... (รงส.2/2478 สามัญ: 90)

อย่างไรก็ดี แนวคิดที่ให้การสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศาลพิเศษก็ยังคงเป็นอีกกระแสหนึ่งที่มีพลังมากกว่า ดังคำอภิปรายของสุวิชัย พันธุ์เศรษฐ์ ที่กล่าวว่าควรจัดตั้งศาลพิเศษเพราะผู้ก่อการกบฏมีเจตนาทำลายล้มล้างรัฐบาล ผู้ไม่เคยกระทำกิจการอันใดซึ่งเป็นประโยชน์แท้จริงต่อประชาชน เหตุนี้เมื่อสภาฯ จะลงมติ จำลองได้เสนอญัตติขอให้ประชุมลงคะแนนลับ ผลปรากฏว่าที่ประชุมเห็นสมควรรับหลักการด้วยคะแนน 101 ต่อ 39 คะแนน หลังจากนั้นรัฐบาลได้ขอให้สภาฯ พิจารณาร่างกฎหมายฉบับนี้รวดเดียวทั้งวาระ 2-3 โดยที่

ทางสมาชิกฝ่ายค้านยังยังคงแสดงความไม่เห็นด้วยทั้งในส่วนที่เป็นบทบาทของสภาฯ ในการพิจารณาร่างกฎหมายฉบับนี้กับส่วนเนื้อหา นิม เรื่องเกษตร (ฉะเชิงเทรา) ได้พยายามคัดค้านคำขอของรัฐบาลที่ให้สภาฯพิจารณากฎหมายดังกล่าวรวดเดียว โดยเห็นว่า ควรให้สมาชิกมีโอกาสแปรญัตติได้บ้าง ซึ่งสำหรับนิมเองนั้นเขาไม่เห็นด้วยกับการตั้งกรรมการศาลพิเศษ เห็นว่ากฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่ากระทรวงกลาโหมมากเกินไป ถ้าปล่อยให้สมาชิกมีโอกาสแปรญัตติ ก็จะได้ขอแปรญัตติให้ผู้ที่เป็ประธานและกรรมการศาลพิเศษมาจากกรรมการศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ และจะขอแปรญัตติให้ใช้วิธีพิจารณาแบบศาลอาญาแทนที่จะเป็นศาลทหาร เพราะศาลทหารไม่ให้ความยุติธรรมแก่จำเลยในการตั้งทนาย ข้อเสนอนี้ดังกล่าวนั้นไม่เป็นที่ยอมรับของฝ่ายรัฐบาล ดังจะเห็นได้จากสภาฯ ลงมติให้พิจารณารวดเดียวตามที่รัฐบาลเสนอด้วยคะแนน 82 ต่อ 3

ถึงแม้ว่า ฝ่ายค้านจะไม่สามารถกีดทานพลังของฝ่ายรัฐบาลได้ แต่พวกเขาก็ยังคงพยายามขอแปรญัตติในร่างฯ นี้ เพื่อให้การจัดตั้งศาลพิเศษมีความยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับของต่างประเทศมากขึ้น เป็นต้นว่า ทอง กันทาธรรม(แพร่) ได้เสนอให้จำกัดขอบเขตของการนำตัวจำเลยที่เกี่ยวข้องกับการกบฏ เฉพาะที่กระทำผิดตามคำสั่งการณ้ของรัฐบาล เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2481 เท่านั้น เพื่อมิให้มีกรนำกฎหมายดังกล่าวไปใช้ได้ตลอดไป และเพื่อให้เป็นการยุติธรรมแก่ผู้ต้องหาทองได้เสนอให้องค์คณะของศาลพิเศษประกอบด้วย อธิบดีศาลฎีกา เป็นประธานกรรมการ กับกรรมการศาลฎีกา เป็นกรรมการอีกอย่างน้อย 4 นาย

ส่วนนายอินทร สิงหนัตร(เชียงใหม่) ซึ่งได้คัดค้านร่างฯนี้มาแต่ต้นแล้ว โดยเห็นว่า การออกพระราชบัญญัติศาลพิเศษนั้น "จะเป็นการตัดสิทธิของผู้ต้องหาอย่างมาก และจะทำให้สิทธิเสรีภาพของราษฎรสูญไปทุกที"(: 102) ก็ได้พยายามขอแปรญัตติในมาตราที่เกี่ยวกับการใช้วิธีพิจารณาของศาล ซึ่งร่างฯ นี้ได้กำหนดให้ใช้วิธีพิจารณาของศาลทหาร เขาจึงไม่เห็นด้วยเพราะผู้กระทำผิดมีทั้งทหารและพลเรือน ผู้ที่เป็นพลเรือนนั้นไม่รู้ล่วงหน้าว่า ตัวเองจะต้องตกอยู่ในอำนาจของศาลทหาร และถ้าใช้วิธีการของศาลทหาร

เขาก็เสนอให้จำเลยสามารถอุทธรณ์ฎีกาได้ทั้ง 3 ศาลดังเช่นเวลาปกติ

คำแปรญัตติของฝ่ายค้านไม่ประสบผลสำเร็จทุกข้อ ในการลงมติวาระที่ 3 ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้จึงผ่านไปด้วยคะแนนเสียงลดลงคือ 95 ต่อ 6 คะแนน

(2) การออกพระราชบัญญัติอนุมัติ "พระราชกำหนด"

เนื่องจากในสมัยประชุมสภาฯ ปี พ.ศ. 2483 ทองอินทร์ได้รับเลือกให้เป็นประธานกรรมาธิการสามัญประจำสภาฯ ชุดที่ 1 ซึ่งต้องทำหน้าที่พิจารณาร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ ตามแต่จะได้รับมอบหมายจากสภาฯ มีกฎหมายฉบับหนึ่งที่รัฐบาลมอบให้คณะกรรมาธิการชุดนี้พิจารณาคือ ร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดควบคุมการติดต่อกับต่างประเทศ พ.ศ. 2483* ร่างฯ ดังกล่าวเป็นการให้รัฐบาลมีกฎหมายเป็นเครื่องมือสำหรับป้องกันการติดต่อกับต่างประเทศ เพื่อให้เหมาะสมกับความผันแปรทางการเมืองในขณะนั้น (รงส. 1/2483 วิสามัญ) กรรมาธิการได้พิจารณาแล้วปรากฏว่าไม่สามารถตกลงกันได้กับรัฐบาล เนื่องจากทั้งสองฝ่ายมีความเห็นเกี่ยวกับหลักปฏิบัติในการอนุมัติพระราชกำหนด ตามความในมาตรา 52 แห่งรัฐธรรมนูญแตกต่างกัน ในขณะที่ทางรัฐบาลเห็นว่า การอนุมัติพระราชกำหนดเป็นแต่เพียงระเบียบการอนุมัติในเรื่องทั่วไปเท่านั้น แต่ทางกรรมาธิการกลับตีความว่า รัฐบาลจะต้องนำพระราชกำหนดมาเสนอต่อสภาฯ เพื่ออนุมัติ การอนุมัติหรือไม่จะต้องกระทำเป็นพระราชบัญญัติ ซึ่งรัฐบาลเสนอมาทั้ง 2 ฉบับในทางเดียวกัน เรื่องทั้งหมดจึงต้องนำมาให้

* เป็นการเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติ พระราชกำหนดฉบับที่ 2 นับแต่รัฐบาลคณะราษฎรเข้าบริหารประเทศ ฉบับแรกคือร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 6 พ.ศ. 2478 ซึ่งครั้งนั้นได้มีผู้ตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้ไว้ว่าวิธีการที่รัฐบาลเสนอผิดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 52 ทองอินทร์จึงนำข้อสังเกตนั้นมาใช้ในการพิจารณาดังกล่าว

สภาฯ เป็นผู้วินิจฉัย สาเหตุแท้จริงอยู่ที่ว่า ถ้าเป็นการเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติ พระราชกำหนดตามแบบที่รัฐบาลเสนอ ถ้าสภาฯรับรองก็เท่ากับผ่านเป็นกฎหมาย โดยสภาฯ ไม่สามารถแก้ไขแปรแก้ขัดข้อความใดๆ ในพระราชกำหนดได้เลย แต่ก่อนที่จะเปิดให้มีการอภิปราย ได้มีการชี้แจงก่อนแล้วว่า กรรมการ ประธานสภาฯ และรัฐบาลตกลงเห็นพ้องกันว่าทำตามแบบรัฐบาลได้ ผลการลงมติแม้จะเป็นไปตามที่รัฐบาลเสนอ แต่ก็ด้วยคะแนนเสียงน้อยมากคือ 53 ต่อ 24

(3) ร่างพระราชบัญญัติจำกัดสิทธิคนไทยผู้กระทำการอันเป็นภัยต่อชาติ
พ.ศ. 2484

เนื่องจากหลักการของร่างกฎหมายฉบับนี้ เป็นการจำกัดสิทธิคนไทยผู้กระทำการอันเป็นภัยต่อชาติ มิให้ได้รับสิทธิ์หรือประโยชน์ในฐานะที่เป็นคนไทย โดยบุคคลประเภทที่อยู่ในข่ายถูกจำกัดสิทธิ มีตั้งแต่ผู้ที่มีความผิดฐานขบถภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ต้องคำพิพากษาให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี ผู้ทำผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวิชาชีวะและอาชีพของคนไทย และผู้ที่มีการกระทำการอันเป็นการแสดงตนเข้าข้างต่างชาติในขณะที่มีการรบระหว่างชาติไทยกับชาตินั้น การตัดสินว่าบุคคลใดควรจะถูกจำกัดสิทธิหรือไม่ เป็นอำนาจของ "คณะกรรมการ" ซึ่งกำหนดว่าจะต้องประกอบด้วย ข้าราชการตุลาการชั้นสูง มีอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ศาลแพ่ง ศาลอาญา อธิบดีกรมอัยการ กับคณะกรรมการอีก 2 คน ที่คณะรัฐมนตรีจะเป็นผู้แต่งตั้ง

ร่างกฎหมายฉบับนี้จึงเป็นการทำให้อำนาจของฝ่ายบริหารเข้าไปก้าวก้าวอำนาจตุลาการอย่างชัดเจน กล่าวคือ เมื่อเกิดคดีขึ้น ทางรัฐบาลอาจจะมีคำขอไปยังคณะกรรมการ ซึ่งการทำงานของคณะกรรมการ ก็จะใช้วิธีการอย่างศาล คือ เปิดโอกาสให้ผู้ถูกจำกัดสิทธิต่อสู้คดีได้ เมื่อคณะกรรมการมีคำสั่งจำกัดสิทธิแล้ว การจำกัดสิทธิจะมีผลและระยะเวลาตามที่คณะกรรมการกำหนด กฎหมายฉบับนี้จึงได้รับความสนใจจากสมาชิกฯ เป็นอย่างมากโดยเฉพาะในประเด็นอำนาจของคณะกรรมการ ซึ่งสมาชิกสภาฯ ต่างเห็นว่า ควร

ให้เป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการจะเป็นการดีกว่า เพราะจะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้โดยการตั้งทนายชก คำน พยาน และมีโอกาสอุทธรณ์ฎีกา เพื่อให้สิ้นสงสัยได้ บุคคลสำคัญในกลุ่มฝ่ายค้าน อาทิ ทองอินทร์ เตียง จำลอง พิน ต่างเห็นว่า กฎหมายนี้เป็นการทำให้ฝ่ายบริหารเข้าไปก้าวท้าวอำนาจทางตุลาการ และต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า "อำนาจอธิปไตยนั้น เราแบ่งไว้ชัดเจนแล้ว ในทางอำนาจบริหารและอำนาจตุลาการนั้น ไม่เข้ามายุ่งกัน เมื่อบุคคลที่ต้องถูกจำกัดสิทธิ เป็นการตัดสิทธิบุคคลนั้น ย่อมเป็นอำนาจฝ่ายตุลาการ" (น.261-262) หรือ "ในระบอบประชาธิปไตยนั้น เราพยายามที่จะให้อำนาจตุลาการกับอำนาจบริหารแยกออกจากกันให้มากที่สุดเท่าที่จะแยกได้" (น.276) แม้แต่สมาชิก ที่มีแนวคิดกลาง ๆ อาทิ ฟอง สิทธิธรรม ยังเห็นว่านโยบายของรัฐบาลในการร่างกฎหมายฉบับนี้ เป็นการยกอำนาจให้แก่ฝ่ายปกครองเป็นอันมาก และเป็นกฎหมายที่ตัดความเสมอภาคระหว่างคนไทยด้วยกัน เมื่อเป็นเช่นนี้รัฐบาลโดยกษัตริสมาหารหิตะคดี (รัฐมนตรี) จึงพยายามประนีประนอม โดยชี้ให้เห็นข้อดีของการให้อำนาจคณะกรรมการว่า คำวินิจฉัยของคณะกรรมการ สามารถออกคำสั่งให้จำเลยมีสิทธิกลับเป็นคนไทยตามเดิมได้ ในขณะที่ถ้าเป็นคำพิพากษาของศาล จะต้องเป็นไปตามนั้น โดยไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ และได้เสนอให้ทุกฝ่ายไปตกลงในชั้นกรรมาธิการ สภาฯ จึงลงมติรับหลักการไปด้วยคะแนน 87 ต่อ 3

ค. การส่งเสริมการรักษาความเป็นกลาง

รัฐบาลได้ประกาศความเป็นกลางเมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ.2482 ภายหลังจากอังกฤษและฝรั่งเศสประกาศสงครามต่อเยอรมนี จากนั้นได้มีการดำเนินการทางการทูต เพื่อให้มีการทำสัญญาไม่รุกรานต่อกันระหว่างไทยกับอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งทั้งสองต่างมีอาณานิคมประชิดกับชายแดนของไทย เฉพาะฝรั่งเศสได้มีการขอให้มีการปรับปรุงเส้นเขตแดนริมแม่น้ำโขงใหม่ให้เป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ขณะเดียวกันเพื่อป้องกันมิให้ญี่ปุ่นหวาดระแวง รัฐบาลก็ได้ทำสัญญาเช่นเดียวกันนี้กับญี่ปุ่นอีกฉบับหนึ่ง โดยสัญญาทั้งสามฉบับต่างลงนามในวันเดียวกัน (กนต์ธีร์ ศุภมงคล 2527 : 10-12) อย่างไรก็ดี สถานการณ์

การรบในทวีปยุโรปที่เยอรมนีกำลังประสบชัยชนะและเข้ารุกรานประเทศที่มีการประกาศความเป็นกลาง เช่น เนเธอร์แลนด์ กับความตระหนักถึงอิทธิพลของมหาอำนาจอังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ที่มีอยู่เหนืออาณาเขตของตนในเขตเอเชีย ทำให้เกิดความหวั่นเกรงในหมู่ผู้นำไทยว่า ญี่ปุ่นซึ่งเป็นพันธมิตรกับเยอรมนีอาจถือเอาโอกาสนี้เข้ามายึดครองบรรดาเมืองขึ้นของตะวันออก ซึ่งย่อมเป็นผลทำให้ภัยของสงครามเข้าใกล้เขตแดนของไทยเข้ามา และยิ่งกว่านั้นเมื่อฝรั่งเศสต้องพ่ายแพ้แก่เยอรมนีในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2482 ญี่ปุ่นได้ขยายอิทธิพลเข้ามาในอินโดจีนมากขึ้นทั้งในด้านการค้า การทหารและกำลังคน จึงเกรงกันว่าต่อไปฝรั่งเศสอาจต้องสูญเสียอินโดจีนให้แก่ญี่ปุ่น ดังนั้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของฝ่ายไทยและทางฝรั่งเศสเองก็ต้องการให้สัญญาไม่รุกรานต่อกันที่ทำไว้มีผลบังคับใช้ ทั้งสองฝ่ายจึงได้มีการเจรจากันโดยรัฐบาลไทยได้ยื่นเงื่อนไขขอให้ฝรั่งเศสปรับปรุงเส้นเขตแดนใหม่ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งจะมีผลทำให้ไทยได้ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงตรงข้ามหลวงพระบางและปากเซคืนกับการขอให้ฝรั่งเศสรับรองว่า ถ้าอินโดจีนเปลี่ยนจากการเป็นของฝรั่งเศสไป ฝรั่งเศสจะคืนลาวและ กัมพูชาให้แก่ไทย แต่การเจรจาไม่ประสบผลเนื่องจากทางฝรั่งเศสไม่ยอมตกลงด้วย ทั้งสองฝ่ายมีการกระทบกระทั่งกันอยู่เสมอ จนในที่สุดถึงกับมีการประกาศสงครามต่อกันในเดือนมกราคม พ.ศ. 2484 เหตุการณ์สู้รบยุติลงด้วยการเสนอเป็นคนกลางเข้าไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติที่กำลังมีอิทธิพลอยู่ในอินโดจีน และผลก็ปรากฏว่าฝรั่งเศสจำเป็นต้องคืนดินแดนให้แก่ไทย (ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ 2517 : 327-344)

ผลสำเร็จของการดำเนินนโยบายเรียกร้องดินแดนคืน ในด้านการเมืองภายใน ทำให้ชื่อเสียงเกียรติภูมิของพันตรี หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและกองทัพลูกเสือในฐานะเป็นผู้นำชาติไปสู่ความเป็นมหาอำนาจ หลวงพิบูลสงครามได้รับการเลื่อนยศขึ้นเป็นจอมพลและดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด จอมพล ป. และกลุ่มทหารนิยมในคณะรัฐบาลได้อาศัยเงื่อนไขของสถานการณ์สงคราม สร้างระบอบเผด็จการทหารด้วยการรวบอำนาจเข้าสู่ตัวจอมพล ป. ทั้งในฐานะนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารสูงสุด มีการณรงค์เพื่อให้ประชาชนเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้นำ หรือปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลอย่าง

เครื่องครัด การกระทำดังกล่าวในด้านหนึ่งได้สร้างความหวาดระแวงให้กับกลุ่มพลเรือนในคณะรัฐบาลจะใช้อำนาจเผด็จการยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษกับสหรัฐอเมริกาได้มองความสัมพันธ์ไทยญี่ปุ่นจากเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า ไทยหันไปเข้าร่วมกับฝ่ายญี่ปุ่นแล้ว ดังนั้นเมื่อรัฐบาลหันกลับมารณรงค์ความเป็นกลางใหม่ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 โดยพยายามขอความสนับสนุนและการค้าประกันจากอังกฤษและสหรัฐอเมริกา นโยบายดังกล่าวจึงไม่ประสบผล อีกทั้งยังทำให้ผู้นำทางทหารไทยรู้สึกว่าการกำลังถูกโดดเดี่ยวจากฝ่ายตะวันตกในการบุกรุกของญี่ปุ่น (สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2531 : 92-93)

สภาพการณ์ที่พกผันดังกล่าว ถึงแม้ว่าทองอินทร์จะถูกกดดันอยู่แล้วจากการกระทำที่ไปคัดค้านการยึดบทเฉพาะกาลแห่งรัฐธรรมนูญ แต่ถ้าพิจารณาจากแกนนำของกลุ่มฝ่ายค้านที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทองอินทร์อีกคนหนึ่งคือ เตียง คิริขันธ์ ซึ่งเป็นฝ่ายค้านเพียงคนเดียวที่ได้รับเลือกเข้าทำหน้าที่เป็นกรรมาธิการวิสามัญ พิจารณาอนุสัญญาสันติภาพระหว่างไทยกับฝรั่งเศสแล้วจะพบว่า เตียงได้พยายามทำหน้าที่ในฝ่ายนิติบัญญัติด้วยการขอร้องให้สภาฯ มีเวลาในการพิจารณาอนุมัติสัญญาดังกล่าวให้ละเอียดรอบคอบอีกครั้งหนึ่ง โดยขอให้สภาฯ ตั้งกรรมาธิการไปพิจารณาในสมัยสามัญ เนื่องจากกรรมาธิการชุดแรกที่ตั้งขึ้นนั้นมีเวลาพิจารณาเพียงแค่ 10 วัน และผลปรากฏว่าข้อเสนอของเตียงได้รับการยอมรับจากที่ประชุมและเขาก็ได้รับการเลือกเป็นกรรมาธิการและมีได้มีบทบาทแสดงความคิดเห็นให้เป็นที่ปรากฏในสภาฯ แต่เราพอจะอนุมานได้ว่า ทองอินทร์อาจมีส่วนได้เสียกับการได้เสียดินแดนคืน เพราะภูมิหลังทางครอบครัวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มผู้ปกครองพื้นเมืองของจำปาศักดิ์ ดังนั้นบทบาทเท่าที่ปรากฏในระดับท้องถิ่นจึงได้แก่ การที่บ้งอร ภูริพันธ์ ภรรยาผู้เป็น "หลานสาว" ของเจ้านครจำปาศักดิ์ เป็นผู้นำนักเรียน ประชาชน เข้าร่วมเดินขบวนเพื่อการเรียกร้องดินแดนคืนร่วมกับทางจังหวัด (สัมภาษณ์ บ้งอร ภูริพันธ์) ในสภาฯ ทองอินทร์ได้ทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์ของราษฎรในท้องถิ่นด้วยการยื่นกระทู้ติดตามการบำเหน็จความชอบตอบแทนราษฎรในกรณีพิพาทอินโดจีน (รงส. 7/2484 สามีญ) และเมื่อรัฐบาลดำเนินการปกครองดินแดนที่ได้มาเป็น 4 จังหวัดคือ ล้านช้าง พระตะบอง พิบูลสงคราม และนครจำปาศักดิ์ ผู้ที่คงดำรงตำแหน่งเทียบเท่าผู้ว่าราชการจังหวัดของนคร

จำปาศักดิ์ก็คือ เจ้าราชذنัย(หยุย) และภายหลังเมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ที่ได้รับเลือกยังได้แก่ นายสอน บุตโรบล ซึ่งต่างเป็นญาติฝ่ายภรรยาของทองอินทร์ทั้งสิ้น อีกทั้งภายหลังสงครามโลกยุติ ทองอินทร์ได้เข้าไปร่วมช่วยเหลือกลุ่มผู้นำเหล่านี้เกือบทุกเอกราชด้วย

อย่างไรก็ตามสัมพันธระหว่ง ไทยกับญี่ปุ่นจากกรณีพิพาทอินโดจีนในทัศนะของกลุ่มฝ่ายค้านเห็นว่ารัฐบาลหันไปสนับสนุนฝ่ายญี่ปุ่นแล้ว (รงส.4/2484-2486 วิสามัญครั้งที่ 3) นอกจากนี้การที่รัฐบาลเสนอร่างกฎหมายที่ให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจมากขึ้นและมีอำนาจก้าวท้าวฝ่ายนิติบัญญัติกับตุลาการ ทำให้บุคคลเหล่านี้ยิ่งประจักษ์ชัดว่ารัฐบาลกำลังเป็นเผด็จการ และเป็นเผด็จการโดยทางสภาผู้แทนราษฎรเสียด้วย ดังปรากฏในคำกล่าวของทองอินทร์ภายหลังสงครามยุติแล้วว่า "ถ้าสภาฯไม่ยอมให้รัฐบาลเผด็จการ ไม่มีรัฐบาลไหนจะเผด็จการไปได้เป็นอันขาด แต่ที่เรายอมให้รัฐบาลเผด็จการไปช่วยขณะหนึ่งนั้น ก็เพราะสภาฯนั่นเองเป็นผู้เผด็จการ" (รงส. 5/2489 สามัญ ชุด 4: 264-265) ฉะนั้นถึงแม้ว่าในภายหลังต่อมาบุคคลเหล่านี้จะสนับสนุนการรักษาความเป็นกลาง แต่พวกเขาที่ยังคงเป็นสมาชิกกลุ่มน้อยผู้กระทำการคัดค้านการออกกฎหมายมอบอำนาจให้รัฐบาลมาตั้งแต่ก่อนการบุกรุกของญี่ปุ่น ซึ่งจะเห็นได้จากกรณีต่อไปนี้ ในเดือนกันยายน พ.ศ.2484 ทองอินทร์ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติห้ามคนต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ.2484 เข้าสู่สภา โดยมีหลักการห้ามคนต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักรไทยระหว่างสถานการณ์โลกอยู่ในภาวะคับขัน ด้วยเหตุผลที่ว่า เพื่อเป็นการป้องกันการแทรกซึมหรือการโฆษณาชวนเชื่อ และรวมถึงการอพยพลี้ภัยอันจะเป็นผลให้การเศรษฐกิจของชาติได้รับความกระทบกระเทือน แนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการเสนอกฎหมายฉบับนี้คงเป็นความคิดเดิมที่ปรากฏชัดเจนมาตั้งแต่ช่วงแรกที่ทองอินทร์เข้าทำหน้าที่ในสภา คือ แนวคิดที่มองว่าไทยเป็นประเทศเล็กอยู่ในฐานะประเทศกันชน ควรที่จะยึดมั่นในนโยบายรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด

ที่มาของการเสนอกฎหมาย เนื่องจากสถานการณ์โลกอยู่ในภาวะสงคราม ได้มีบางประเทศเช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา ต่างประกาศห้ามคนต่างด้าวมิให้เข้าไปในประเทศ

ของตน หรือบางประเทศแม้จะอนุญาตให้เข้าประเทศได้ แต่ก็มีกีดกันเขต ในขณะที่ประเทศไทยนั้น นโยบายเกี่ยวกับคนต่างด้าวกลับเป็นไปอย่างเสรี ทำให้ในที่สุด การเศรษฐกิจของชาติตกอยู่ในมือของคนต่างด้าว จนกลายเป็นปัญหาหนักใจของรัฐบาล ดังนั้น ในท่ามกลางภาวะคับขันเช่นนี้ ทองอินทร์จึงเห็นว่า การห้ามคนต่างด้าวมิให้เดินทางเข้ามาในประเทศ เป็นการชั่วคราว จะเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยป้องกันเอกราชและภัยอันอาจเกิดกับชาติได้

ถึงแม้ว่าร่างกฎหมายของทองอินทร์จะได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนสมาชิกและแม้แต่รัฐบาลก็ยอมรับในเหตุผล แต่เนื่องจากรัฐบาลเห็นว่า ยังมีวิธีอื่นที่สามารถทำได้ โดยเฉพาะกฎหมายเดิมนั้นใช้ได้ดีแล้ว ร่างกฎหมายของทองอินทร์จึงตกไปด้วยคะแนน 42 ต่อ 24 (รงส. 14/2481 สามัญ)

ร่างกฎหมายที่สำคัญอีก 2 ฉบับ เป็นอีกกรณีที่ควรกล่าวถึง ฉบับแรกคือ ร่างพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ พ.ศ. 2484 รัฐบาลเสนอร่างกฎหมายฉบับนี้เข้าสู่สภาฯ ในปลายเดือนสิงหาคม เป็นกฎหมายที่กำหนดหน้าที่ของคนไทยในเวลาที่ประเทศไทยต้องอยู่ในภาวะสงครามว่า คนไทยทุกคนต้องมีหน้าที่ช่วยเหลือบ้านเมืองทุก ๆ ทาง ตั้งแต่การต่อต้านมิให้ต่างประเทศรุกร้าเข้ามา และการป้องกันมิให้ต่างประเทศเข้าใช้ประโยชน์จากประเทศไทย ร่างกฎหมายฉบับนี้ถึงแม้จะผ่านสภาฯ ออกไปได้ตามปกติ แต่จำลอง ดาวเรือง ผู้นำฝ่ายค้านอีกผู้หนึ่ง ได้พยายามตั้งข้อสังเกตให้ที่ประชุมระลึกว่ากฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายที่ออกในเวลาประเทศไทยได้ประกาศตนเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และรัฐบาลไม่มีความจำเป็นใด ๆ ถึงกับต้องออกกฎหมายฉบับนี้ เพราะรัฐธรรมนูญมาตรา 15 ได้กำหนดหน้าที่ของคนไทยเอาไว้อย่างสมบูรณ์แล้ว (รงส. 9/2484 วิสามัญ)

ต่อมา ก่อนหน้าการบุกรุกของกองทัพญี่ปุ่นเพียง 3 วัน รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติมอบอำนาจให้รัฐบาลในภาวะคับขัน พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เป็นการ

มอบอำนาจให้รัฐบาลประกาศใช้พระราชกฤษฎีกา เพื่อปฏิบัติในภาวะคับขันเป็นการชั่วคราว ตามโครงการของรัฐบาลมีกฎหมาย 3 ฉบับที่เกี่ยวข้องกันคือ พระราชบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ของคนไทยในเวลารบ พ.ศ.2484 พระราชบัญญัติเตรียมการเพื่อป้องกันประเทศ พ.ศ. 2484 และร่างกฎหมายที่เสนอมานี้ กฎหมายฉบับแรกเป็นกฎหมายที่ออกมาสำหรับใช้ในกรณีเมื่อเกิดที่การรบขึ้น กฎหมายฉบับที่สองเป็นการให้อำนาจแก่รัฐบาลเมื่อได้มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินคือ ขึ้นใกล้จะมีการรบ และร่างกฎหมายฉบับที่จะกล่าวถึงต่อไป เป็นกฎหมายให้อำนาจรัฐบาลประกาศใช้กฎหมายเมื่ออยู่ใน "ภาวะคับขัน" แล้ว เนื่องจากเหตุผลที่รัฐบาลชี้แจงประกอบร่างฯ ได้เสนอถึงความจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องมีอำนาจประเภทนี้ว่า รัฐบาลได้มองสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เป็นอยู่แล้วทำให้เชื่อได้ว่าต่อไปอาจจะมี ความคับขันเกิดขึ้น ซึ่งในภาวะเช่นนี้ การที่จะเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎร "น่าจะชักช้า ในการดำเนินการ" (น.283) และการจะอาศัยมาตรา 52 แห่งรัฐธรรมนูญซึ่งให้อำนาจ รัฐบาลในการออกพระราชกำหนด รัฐบาลกลับมีความคิดว่า "ถ้าได้มาขออำนาจจากสภานี้และระบุนอำนาจลงไปว่า อำนาจจะไบบ้างที่รัฐบาลจะผิงออก แล้วก็คิดว่า สภานี้จะ ผิงพอใจ และนอกจากนั้นความกลมเกลียวกับท่านสมาชิกที่ดีและความกลมเกลียวระหว่าง รัฐบาลกับราษฎรโดยมีท่านสมาชิกเป็นผู้แทนพวกราษฎรทั้งหมายอยู่ที่ดี ก็จะเป็นการสมควร ยิ่งกว่า" (น.283)

โดยที่สาระสำคัญอีกประการหนึ่งของร่างกฎหมายฉบับนี้ระบุว่า ผู้ทำหน้าที่ รักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ ได้แก่ นายกรัฐมนตรี หรือ รัฐมนตรีผู้ได้รับมอบหมาย จำลอง ดาวเรือง ซึ่งเป็นผู้คัดค้านร่างกฎหมายทั้ง 2 ฉบับมาแต่ต้น จึงคัดค้านกฎหมาย ฉบับนี้อีก โดยเฉพาะในประเด็นสำคัญว่าด้วยการตีความในมาตรา 52 แห่งรัฐธรรมนูญ เนื่องจากจำลอง เห็นว่า ตามมาตรา 52 ที่กำหนดว่า เมื่อมีเหตุฉุกเฉินซึ่งจะเรียกประชุม สภาฯ มิได้ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้ ความจริงอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่ว่าเป็นเพียงอำนาจในนามเท่านั้น "แต่วิธีการ เป็นอำนาจของฝ่ายบริหารโดยเฉพาะ" ฉะนั้นก็ไม่จำเป็นที่สภาฯ จะต้องให้อำนาจรัฐบาลใน การประกาศพระราชกฤษฎีกาอีก "เมื่อแบบมีอยู่อย่างนั้นก็ควรกระทำตามพระราชกำหนด

เพราะว่าการกระทำตามพระราชกำหนด ความรับผิดชอบก็ตกอยู่กับรัฐบาลฝ่ายเดียว แต่หากว่าเป็นพระราชกฤษฎีกา ความรับผิดชอบจะตกอยู่กับสภาผู้แทนราษฎรด้วย" (น.287)

อย่างไรก็ดี คำคัดค้านดังกล่าวมิได้มุ่งให้เกิดผลอย่างจริงจังนัก เป็นการโต้แย้งในเรื่องของแบบแผนการปฏิบัติมากกว่า ดังปรากฏว่าจำลองเองก็ยอมรับว่า ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่มีทางอื่นใดที่สภาฯ จะไม่รับหลักการ และเมื่อสภาฯ รับหลักการแล้วจำลองได้เสนอชื่อบุคคลสำคัญในกลุ่มของพวกเขาชื่อ ทองอินทร์ ไขว่ เป็นกรรมาธิการวิสามัญร่วมพิจารณาร่างกฎหมายฉบับนี้ด้วย

อาจสรุปได้ว่า สภาพการดำเนินนโยบายเป็นกลางของไทยในช่วงก่อนการเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์สำคัญ 2 เหตุการณ์คือกรณีพิพาทอินโดจีน และการบุกรุกของญี่ปุ่น เหตุการณ์แรกทำให้ทองอินทร์และเพื่อนของเขา มองเห็นว่า รัฐบาลโดยเฉพาะกลุ่มจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นเผด็จการและนิยมญี่ปุ่นมากขึ้น เหตุการณ์ที่สอง เมื่อญี่ปุ่นยกกองทัพผ่านประเทศไทยในคืนวันที่ 7 ธันวาคม ซึ่งติดตามมาด้วยการประกาศความร่วมมือทางทหารร่วมรบร่วมกับประเทศญี่ปุ่นใน 3 วันต่อมา และอีก 45 วันต่อมาในถึงกับประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา ("นายฉันทนา" 2507 : 10) การเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจากการรักษาความเป็นกลาง ไปเข้าข้างญี่ปุ่นครั้งนี้ จึงมีผลสำคัญต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกในกลุ่มฝ่ายค้านด้วย กล่าวคือ ทำให้บุคคลเหล่านี้ไปร่วมเป็นพันธมิตรกับฝ่ายพลเรือนภายใต้การนำของปรีดี พนมยงค์ เพื่อโค่นล้มรัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยวิถีทางสภาฯ และการจัดตั้งขบวนการเสรีไทย เพื่อต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่น และการปฏิบัติเพื่อแสดงให้เห็นฝ่ายสัมพันธมิตรรับรองว่า ประเทศไทยมิได้ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม

5.3 การเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่สอง : จุดเปลี่ยนในแนวทางการต่อสู้ทางการเมือง

การบุกรุกเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่นในเดือนธันวาคม พ.ศ.2484 และการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ติดตามมา อันได้แก่ การเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เป็นเหตุการณ์สำคัญที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เฉพาะที่เกี่ยวกับทองอินทร์หรือกลุ่มสมาชิกสภาฝ่ายค้าน แม้ว่าการศึกษาที่ผ่านมาค่อนข้างจะให้คำอธิบายภาพรวมของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ไว้ชัดเจนมากแล้ว ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของสรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ (2532: 64-77, 129-134) ซึ่งสรุปได้ว่า การที่ฝ่ายค้านไม่เห็นด้วยกับการดำเนินนโยบายเข้าร่วมสงครามของรัฐบาลและยังเข้าร่วมเป็นกำลังสำคัญกลุ่มหนึ่งในขบวนการเสรีไทยเป็นเพราะไม่พอใจที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นรัฐบาลที่ "เผด็จการทางรัฐสภา" และเห็นว่านโยบายการเข้าร่วมสงครามยังเป็นการทำให้รัฐบาลใช้อำนาจเผด็จการได้มากขึ้น

อย่างไรก็ดี จากการติดตามพัฒนาการทางความคิดและบทบาทตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การเปลี่ยนนโยบายจากความเป็นกลางไปเข้าร่วม สงครามกับฝ่ายอักษะ มีความหมายต่อแนวคิดของทองอินทร์ตลอดจนแกนนำสำคัญของฝ่ายค้านโดยเฉพาะเตียง ถวิล และจำลอง ในประการสำคัญคือ นอกจากจะเป็นผลทำให้การสร้างความสำเร็จก้าวหน้าของชาติและระบอบรัฐธรรมนูญที่กำลังดำเนินมาด้วยดีต้องหยุดชะงักลงแล้ว นโยบายดังกล่าวและการดำเนินการปกครองประเทศในภาวะสงครามของรัฐบาลยังเป็นการสร้างปัญหาอันจะเป็นภาระอันหนักยิ่งสำหรับชาติในอนาคตด้วย หรือเป็นการดำเนินนโยบายที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งจากที่คณะดังกล่าวทำให้ทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกมิได้เคลื่อนไหวต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นเท่านั้น หากยังมุ่งเป้าหมายไปที่การโค่นล้มรัฐบาลโดยวิถีทางสภาฯ ขณะเดียวกันในหน้าที่การฝายนิติบัญญัติ ทองอินทร์และเพื่อน ๆ ก็ยังคงทำหน้าที่ในการป้องกันหรือคอยทัดทานมิให้รัฐบาลใช้อำนาจได้มากเกินไป รวมทั้งการเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือราษฎรทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติที่ได้รับผลกระทบจากระบอบเผด็จการของรัฐบาล ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้พวกเขาสามารถขยายปริมาณผลของการ

เป็น "ปัญญาชน" จากเขตเลือกตั้งหรือเขตจังหวัดของตนเองออกไปสู่จังหวัดอื่น ๆ ด้วย อันจะเป็นผลทำให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้สามารถถึงเอาปัญญาชนของ "คนรุ่นใหม่" ในท้องถิ่นต่าง ๆ เข้าร่วมจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองได้อย่างรวดเร็วภายหลังสงครามยุติ

เพื่อให้เห็นสิ่งที่ เป็น "ลักษณะเฉพาะ" ของทองอินทร์ ควรเริ่มจากการเข้าใจสภาพการเมืองภายในของไทยภายหลังการบุกกรุกของทหารญี่ปุ่น ในวงการรัฐบาล การรุกรานของญี่ปุ่น, ชาวสยามชนะในการสงครามของฝ่ายอักษะในระยะแรกของสงคราม, แรงกดดันของฝ่ายญี่ปุ่นที่มีต่อรัฐบาล และความตระหนักในปัญหาว่าด้วยเอกราชและความมีเสถียรภาพของรัฐบาล เป็นปัจจัยที่ส่งผลทำให้แกนกลางของกลุ่มที่ประกอบขึ้นเป็นรัฐบาลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 แตกแยกออกเป็น 2 ฝ่ายอย่างชัดเจน โดยเป็นผลมาจากการมีแนวคิดเรื่องปฏิบัติต่อญี่ปุ่นผู้รุกรานและแนวคิดเกี่ยวกับการใช้อำนาจของรัฐบาลในภาวะสงครามแตกต่างกัน¹ กลุ่มแรก ได้แก่ กลุ่มทหารบก มีจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีเป็นแกนนำและมีพลเรือนบางส่วนรวมอยู่ด้วย อาทิ หลวงวิจิตรวาทการ นายวิเศษ ปาณะนนท์ กลุ่มนี้เห็นว่าเพื่อรักษาเอกราช อธิปไตยและเกียรติยศของชาติให้คงอยู่ท่ามกลางกองทหารญี่ปุ่น ควรจะปฏิบัติต่อญี่ปุ่นด้วยการ "เอาใจใส่ญี่ปุ่นเพื่อให้เขาเห็นอกเห็นใจ" ขณะเดียวกันเมื่อต้องประสพกับสถานะสงครามแล้ว ไทยก็ควรจะเลือกเข้าร่วมกับฝ่ายที่จะยังประโยชน์ให้ด้วย รัฐบาลจึงเห็นว่านโยบายการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เป็นวิธีที่ดีที่สุด

กลุ่มพลเรือนภายใต้การนำของปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เป็นกลุ่มแรกที่แตกตัวออกจากรัฐบาล เนื่องจากในทัศนะของปรีดี การที่มีกองทหารญี่ปุ่นบุกกรุกและคงอยู่เป็นจำนวนมากในประเทศไทย เป็นการแสดงให้เห็นว่าไทยสูญเสีย

¹ (ดูสรุปคดี งามขจรกุลกิจ 2531)

เอกราชและอธิปไตยไปแล้ว ฉะนั้นวิธีปฏิบัติต่อญี่ปุ่นจึงควรเป็นไปตามข้อตกลงเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ซึ่งได้แก่การอนุญาตให้กองทหารญี่ปุ่นผ่านดินแดนโดยไทยจะให้ความสะดวกทุกอย่างเท่าที่จำเป็นและญี่ปุ่นจะต้องให้หลักประกันว่า เอกราช อธิปไตย และเกียรติยศของประเทศไทยจะได้รับการเคารพ

จากแนวคิดที่แตกต่างกันทำให้ปรีดีขัดแย้งกับจอมพล ป. ทั้งนี้ในประเด็นการขอความร่วมมือทางเศรษฐกิจของฝ่ายญี่ปุ่น ซึ่งได้ขอกู้เงินจากรัฐบาลไทยงวดแรกจำนวน 10 ล้านบาท เพื่อใช้ในกองทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย ปรีดี ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังคัดค้านโดยให้เหตุผลว่า เป็นสิ่งที่ยอยู่นอกเหนือข้อตกลง และถ้ารัฐบาลยอมให้กู้จะทำให้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศอาจได้รับความกระทบกระเทือนจากปัญหาเงินเฟ้อ (ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ 2517: 380) ความขัดแย้งดังกล่าวทำให้จอมพล ป. เลือกวิธีการตัดปรีดีและรัฐมนตรีผู้มีความคิดเห็นต่อต้านญี่ปุ่น ออกจากคณะรัฐบาล เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาทั้งภายในคณะรัฐบาลเองและปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับญี่ปุ่น ผลการปรับคณะรัฐมนตรีและการดำเนินนโยบายของรัฐบาลในเวลาต่อมา ทำให้ปรีดีเห็นว่ารัฐบาลจอมพล ป. ใช้อำนาจเผด็จการมากขึ้นเรื่อย ๆ และนำประเทศเข้าสู่สงครามโลกในที่สุด

อาศัยเงื่อนไขที่ปรีดีเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงอย่างโดดเด่นเคียงคู่มากับจอมพล ป. แม้จะไม่มีกำลังอำนาจอยู่ในมืออย่างที่จอมพล ป. มี แต่ปรีดีก็เป็นผู้นำฝ่ายพลเรือน ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในหมู่สมาชิกสภาฯ ทั้งประเภทที่ 1 และ 2 โดยเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ในลักษณะศิษย์อาจารย์ที่บุคคลเหล่านี้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการมีงานบ้าง และจากการได้ร่วมกันทำงานในตำแหน่งกรรมาธิการต่าง ๆ ทางสภาฯ บ้าง ทำให้ปรีดีสามารถเป็นศูนย์กลางในการต่อต้านญี่ปุ่น (ดูต่อไปข้างหน้า) โดยสามารถดึงเอากลุ่มพลเรือนในคณะราษฎรที่ยังคงมีอำนาจอยู่ในคณะรัฐบาล สมาชิกประเภทที่ 2 และพวกที่เป็นข้าราชการอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ ที่สำคัญ ปรีดีได้เป็น "ผู้นำ" ที่กลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านซึ่งได้จัดตั้งองค์กรต่อต้านของพวกตนขึ้นแล้ว "เลือก" ที่จะเข้าร่วมด้วยโดยมอบอำนาจให้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของปรีดีโดยเด็ดขาด ("นายฉันทนา" 2507: 71)

ความเป็นศูนย์กลางของปรีดีในการต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นเช่นนี้ จึงน่าสนใจว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีปฏิกิริยาต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายจากประเทศความเป็นกลางเป็นการเข้าสงครามโดยเห็นพันธมิตรกับฝ่ายอักษะอย่างไร

สภาผู้แทนราษฎรได้เปิดประชุมสมัยวิสามัญเป็นการด่วนพิเศษ ในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2484 หลังจากรัฐบาลแจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงการที่ญี่ปุ่นประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา และรัฐบาลได้ยินยอมให้ญี่ปุ่นยกกองทัพผ่านประเทศไทย โดยให้เหตุผลว่า ไทยไม่มีทางจะต่อสู้ต้านทานกับกองทัพญี่ปุ่นได้ จึงยอมตามคำขอ ที่ประชุมได้รับทราบเรื่องด้วยความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เนื่องจากรัฐบาลได้แรงกล้าให้มีความยึดถือนโยบายความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และการปลุกใจให้ทุกคนต่อต้านการรุกรานของศัตรูได้ เมื่อรัฐบาลยินยอมญี่ปุ่นอย่างง่ายดายเช่นนี้ ที่ประชุมจึงมีความรู้สึก "คล้ายกับว่าเด็กถูกผู้ใหญ่ที่มีกำลังมหาศาลรังแก จะสู้ก็สู้ไม่ได้ ทั้งมีความวิตกว่า ประเทศไทยได้สูญเสียเอกราช อธิปไตยไปแล้ว" (ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ 2517 : 379)

แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อาทิ การปรับคณะรัฐมนตรี การลงนามในความตกลงเป็นสัมพันธมิตรกับญี่ปุ่น และทำยุติการประกาศสงคราม จึงทำให้เห็นได้ว่าสมาชิกสภาฯ มีแนวคิดต่อการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 2 กลุ่มหลักคือ กลุ่มสมาชิกฝ่ายค้าน ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนผ่านบทบาทของทองอินทร์ ติ๋ยง จำลอง และถวิล บุคคลเหล่านี้ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นการนำประเทศเข้าสู่สงคราม อีกกลุ่มหนึ่ง แสดงออกโดย วุฒิ สุวรรณรักษ์ ขุนบุรีสการกิตติภักดี กลุ่มนี้เป็นพลังที่สนับสนุนรัฐบาลมาตั้งแต่ช่วงก่อนหน้า และจะยังเป็นฝ่ายสนับสนุนนโยบายการเข้าร่วมสงครามของรัฐบาลด้วย อีกกลุ่มหนึ่งที่อาจนับได้ว่า เป็นกลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มสมาชิกที่ไม่อาจมองข้ามความสำคัญได้ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ "วางเฉย" ไม่แสดงท่าทีอย่างไรออกมา ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการได้อธิบายกลุ่มนี้ว่าเป็นเพราะสมาชิกกลุ่มนี้ "ยังไม่รู้แน่ๆ เรื่องราวเป็นอย่างไร" (รงส. 6/2486 สามัญ) กลุ่มนี้จะ เป็นพลังที่เลื่อนไหลในการสนับสนุนทั้งรัฐบาลในระยะแรก แล้วภายหลังจะหันไปสนับสนุนฝ่ายค้านในการโค่นล้มรัฐบาล โดยมีสาเหตุมาจากสภาพการณ์แต่ละช่วงสมัยเป็น

ตัวแปรสำคัญ

เฉพาะกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้าน ความไม่พอใจต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ปรากฏตั้งแต่ก่อนหน้าความเป็นกลางจะถูกละเมิด (ดู น. 74-78) และเมื่อรัฐบาลยินยอมให้ญี่ปุ่นยกกองทัพผ่านในทันทีที่การต่อต้านของคนไทยตามชายแดนด้านต่าง ๆ ผ่านไปไม่กี่ชั่วโมง บุคคลเหล่านี้จึงไม่เพียงแต่จะคัดค้านการยอมจำนนของรัฐบาลเท่านั้น ในทางสภายุทธราชกุมาร พวกเขาได้ "หยั่งท่าที" ของรัฐบาลมาตั้งแต่ระยะแรก ซึ่งทำให้ทราบชัดเจนมาตั้งแต่กลางเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 แล้วว่า รัฐบาลจะเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายอักษะ และจะเฟื่องเลี้ยงการรบเฉพาะในเขตเอเชีย กล่าวคือ ในขณะที่ความขัดแย้งในวงรัฐบาลกำลังเข้มข้น เมื่อญี่ปุ่นยื่นข้อเสนอใหม่ขอให้ไทยเข้าเป็นพันธมิตรทางทหาร และขอกู้เงินงวดแรก รัฐบาลตัดสินใจลงนามในความตกลงเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่นในวันที่ 11 ธันวาคม รุ่งขึ้นปริตี้ได้เสนอร่างกฎหมายเกี่ยวกับการเงิน 2 ฉบับเข้าสู่สภา ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อป้องกันรักษาค่าเงินบาทให้มั่นคงอยู่เสมอ ฝ่ายค้านซึ่งจะไปปรากฏชัดเจนในภายหลังว่า ไม่พอใจการเข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ได้อาศัยสภาที่เปิดประชุมนี้ทำการหยั่งท่าทีรัฐบาลว่า "จะมีอะไรเกิดขึ้นอีกหรือไม่ สิ่งลึกลับมีอยู่หรือไม่ ข้าพเจ้าของทราบ" (รงส. 2/2484-2485 วิสามัญ ครั้งที่ 3: 37-38) และต่อมาเมื่อความขัดแย้งระหว่างปริตี้กับจอมพล ป. ถึงขั้นแตกหัก โดยปริตี้ได้รับการเสนอชื่อจากรัฐบาลให้สภา ลงมติแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก่อนที่สภา จะมีการลงมติ ฝ่ายค้านได้พยายามให้รัฐบาลแถลงถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนตัวบุคคลในวงการรัฐบาลครั้งนี้ โดยถวิล อุดล เสนอต่อรัฐบาลว่า "ถ้าหากว่าสภา นี้จะได้มีโอกาสทราบถึงความจำเป็นในเรื่องการเปลี่ยนแปลง เช่นนั้นยิ่งกว่าในหนังสือซึ่งท่านประธานอ่านแล้ว ซึ่งจะเป็นที่แจ่มกระจ่างยิ่งขึ้น (รงส. 3/2484-2485 วิสามัญ ครั้งที่ 3: 48) คำขอของถวิลไม่เป็นผล และเมื่อมีการเสนอนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลนับตั้งแต่เกิดกรณีพิพาทอินโดจีนเป็นต้นมา ซึ่งพวกเขาไม่เห็นด้วยถึงคำวิงวอนของถวิลที่กล่าวว่า

. . . เป็นเรื่องซึ่งแสดงให้เห็นนโยบายของรัฐบาล นโยบายเช่นนี้ควรจะ
 เป็นนโยบายอันสุดท้ายที่จะชี้โชคชะตาของประเทศไทยแล้ว ข้าพเจ้าอยากจะ
 ขอกราบไหว้วิงวอนให้รัฐบาลชุดนี้จงได้ยืนหยัดอยู่ในนโยบายอันนี้จนถึงที่สุด
 อย่าได้มีการเปลี่ยนแปลง ถ้าไม่ข้าพเจ้าจึงรำร้องดังนี้ ก็เพราะเหตุว่า นับ
 ตั้งแต่เราได้มีข้อพิพาทกับประเทศอินโดจีนมา นโยบายภายหลังที่ได้เกิดข้อ
 พิพาทกับประเทศอินโดจีนนั้น ข้าพเจ้าและทุก ๆ คนคงเข้าใจว่า รัฐบาลเรา
 ได้สนับสนุนประเทศ ดังที่เรียกกันในขณะนั้นว่า มหามิตร ครั้นต่อมาอีกสักหน่อย
 ถ้าเราจะพยายามสังเกตจะเห็นว่า คำว่ามหามิตรนั้นหายไปเสียแล้ว แต่เมื่อมี
 เรื่องขึ้นมาอีกหลาย ๆ เรื่องซึ่งแสดงให้เห็นว่า เราจะเป็นประเทศที่ถูกบุกรุก
 และพร้อมกันนี้เราก็ตระเตรียมทุก ๆ สิ่งที่จะต้องถูกบุกรุกและประชาชนในขณะนั้นไม่
 สามารถจะเข้าใจไปอย่างอื่นไปได้นอกจากว่า ผู้บุกรุกก็คือ ประเทศญี่ปุ่นนั่นเอง
 ครั้นมาเมื่อเร็ว ๆ นี้ คือเมื่อวันที่ 8 นี้ นโยบายของเราเปลี่ยนใหม่คือ เรายอม
 ให้ญี่ปุ่นผ่านเขตแดน ข้าพเจ้าขอเรียนถามรัฐบาลว่า ทุก ๆ ครั้งทีนโยบายเปลี่ยน
 ไปนั้น ประชาชนต้องหันเหแปรเปลี่ยนไปด้วย รัฐบาลจะต้องอาศัยจิตใจของ
 ประชาชนอยู่ด้วย แต่การหันเหแปรเปลี่ยนไปนั้นอย่างกระทันหัน ประชาชนเตรียม
 ไม่ทัน มาบัดนี้เป็นขั้นสุดท้ายของนโยบายแล้ว เป็นนโยบายซึ่งจะชี้ชะตาของประเทศ
 เราแล้ว (รงส.4/2484-2485 วิสามัญ ครั้งที่ 3: 75)

คำปราศรัยของถวิลข้างต้นรับกับความคิดเห็นของเตียง คิริซันท์ที่กล่าวเมื่อครั้ง
 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้าแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจภายหลังประกาศ
 สงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งเตียงได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นกว่าเดิมว่า
 "นโยบายของรัฐบาลได้เปลี่ยนแล้วตั้งแต่วันที่ 11 คือ ทหารต่างประเทศได้เปลี่ยนความ
 เป็นกลางไปเข้าฝ่ายแกน" (รงส. 13/2484-2485 วิสามัญ ครั้งที่ 3 : 332) เพราะ
 ฉะนั้นในทัศนะของฝ่ายค้าน การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลมีการเปลี่ยนแปลง
 ไปแล้วตั้งแต่มีการลงนามให้ความร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม แต่รัฐบาล
 กลับมิได้นำนโยบายนั้นมาขอรับความเห็นชอบจากสภาฯ ซึ่งพวกเขาเห็นว่า "ถ้าหากว่า

รัฐบาลต่อการเปลี่ยนนโยบายแล้ว ก็ชอบที่จะแถลงให้สภาฯ นี้ทราบ" (: 322)

อย่างไรก็ดี การลงนามในกติกาสัญญานันทรไมตรี 23 ธันวาคม พ.ศ.2484 ก็ยังมีโชปลายทางสุดท้ายของนโยบายต่างประเทศ การตอบข้อซักถามของหลวงวิจิตรวาทการ ในที่ประชุมวันนั้น ซึ่งอยู่ในช่วงปลายเดือนธันวาคม ได้ชี้ให้เห็นแนวทางที่รัฐบาลจะดำเนินต่อไปแล้วว่า ไทยกับญี่ปุ่นจะร่วมมือกันเพื่อเอาดินแดนที่ไทยสูญเสียไปกลับคืนมา และ รัฐบาลกำลังดำริที่จะเข้าร่วมเป็นพันธมิตรใน "เพลาสัมพันธ์" หรือที่รู้จักกันในนาม อักษะ โดยจะทำสงครามเฉพาะในทวีปเอเชีย ทั้งนี้รัฐบาลไทยเฉพาะตัวหลวงวิจิตรวาทการเอง แสดงความเห็นว่ "เมื่อเราได้ก้าวมาถึงขั้นนี้ เราก็ควรจะก้าวต่อไป" (รงส. 4/2484-2485 วิสามัญ ครั้งที่ 3: 68)

อีก 1 เดือนถัดมา ที่สุดของการเปลี่ยนนโยบายของรัฐบาลก็ปรากฏผลด้วยการ ตัดสินใจประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ซึ่งในการแถลงถึงเรื่องนี้ต่อที่ประชุมสภาฯ นอกจากสมาชิกจะไม่ปรากฏการแสดงความคิดเห็นคัดค้านแล้ว วุฒิสวรรค์ สมาชิก ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลยังแสดงญัตติให้สภาฯ แสดงความขอบคุณและให้ความไว้วางใจในตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้เป็น "ผู้นำเรา ไปสู่ความสวัสดิมิชัย" (รงส. 8/2484-2485 วิสามัญ ครั้งที่ 3: 121-122)

เพื่อให้เหมาะสมกับสถานะของประเทศที่ต้องการเข้าสู่สงคราม รัฐบาลได้รัฐบาล อำนาจตามพระราชบัญญัติมอบอำนาจให้รัฐบาลในภาวะคับขัน พ.ศ.2484 นำพระราชบัญญัติ งบประมาณ พ.ศ.2484 ที่สภาฯ ได้อนุมัติ วาระที่ 3 ผ่านไปตั้งแต่วันที่ 7 ธันวาคม แต่ ยังไม่ได้ถูกนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย กลับคืนมาให้ สภาฯ พิจารณาใหม่ ซึ่งเป็นการผิดต่อพระราชบัญญัติการงบประมาณ และที่สำคัญร่างฯ ที่รัฐบาล เสนอเข้ามาใหม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงเงินงบประมาณ จากบรายจ่ายเพื่อการพัฒนาประเทศ ที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นยอดที่สูงสุดเท่าที่เคยมีมาคือ จาก 165 ล้านบาท ถูกลดลงเหลือเพียง 125 ล้านบาท ทำให้ถูกคัดค้านจากสมาชิกสภาฯ เป็นอันมาก โดยเฉพาะในประเด็นที่สมาชิกเห็นว่า

รัฐบาลทำผิดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 38 คือ การที่รัฐบาลกักกฏหมายที่สภาฯ ผ่านไม่นำขึ้นให้
พระมหากษัตริย์ลงพระนาม (รงส.8/2484-2485 วิสามัญ ครั้งที่ 3: 134-135)

อย่างไรก็ตาม แนวคิดของทองอินทร์ที่ปรากฏจากการแสดงความคิดเห็น
คัดค้านร่างงบประมาณฉบับนี้ได้แสดงให้เห็นว่า ทองอินทร์เป็นสมาชิกอีกผู้หนึ่งที่ไม่เห็นด้วย
กับการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศในเหตุผลสำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก การเข้าสู่
สงคราม ทำให้งบประมาณที่จำเป็นต้องใช้ในการพัฒนาประเทศ ต้องถูกลดจำนวนลงและ
ประการที่สอง การที่รัฐบาลอาศัยการกักกฏหมายที่ผ่านการอนุมัติจากสภาฯ ไปแล้ว ไม่ให้ออก
บังคับใช้ แล้วเสนอมาให้สภาฯ พิจารณาใหม่เป็นการกระทำที่ "ไม่ชอบด้วยแบบที่รัฐธรรมนูญ
กำหนดไว้" (น.134-139, 151) หรือที่เดือน บุนนาค สรุปว่า เป็นการกระทำที่ "ฝ่าย
บริหารจะใช้อำนาจมากเกินไป" (รงส. 8/2484-2485 วิสามัญ ครั้งที่ 3: 145)

ในขณะที่ทองอินทร์และสมาชิกอื่น ๆ อาทิ พัน สุพรรณสาร, แก้ว สิงหะเคนท์
และเจลา เतालานนท์ ต่อข้อเรียกร้องให้รัฐบาลปฏิบัติตาม "วิถีทางตามระบอบรัฐธรรมนูญ"
โดยเสนอทางออกอื่น ๆ ให้สมาชิกฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล คือ เขมชาติ บุณยรัตนพันธ์ ก็ได้
เสนอทำนองตรงกันข้ามว่า

. . . เราต้องทำงบประมาณอันสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์คืองบประมาณทำ
สงคราม เพื่อชัยชนะและยิ่งใหญ่ต่อไป และเดี๋ยวนี้ข้าพเจ้าสบายใจและอยาก
จะให้งบประมาณที่สำคัญที่สุดนี้ได้ผ่านไปโดยลงมติรับหลักการแห่งร่างพระราช-
บัญญัติงบประมาณเสียในวันนี้ และถือเป็นมติของสภาฯ ครั้งหลังสุดเกี่ยวกับงบ
ประมาณในวันนี้ไปใช้จ่ายในการทำให้ประเทศของเราได้เป็นมหาอำนาจ...

(: 150)

ความประจักษ์ชัดเจงถึงการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศและพื้นฐานแนวคิดที่มองว่ารัฐบาลบริหารประเทศไปทำนองเผด็จการมาแต่เดิม ทำให้ทองอินทร์และเพื่อน ๆ ไม่เห็นด้วย แต่ดูเหมือนว่าบุคคลเหล่านี้จะเข้าใจถึงอำนาจของพวกเขาในสภาฯ ว่า มีอยู่ไม่มากนัก ดังจะเห็นได้จากเสียงสนับสนุนของเพื่อนสมาชิกเวลาที่บุคคลเหล่านี้ขอให้มีการเปิดอภิปรายต่อ มีอยู่น้อยมาก เป็นต้นว่า 9 ต่อ 31; 32 ต่อ 42 และ 9 ต่อ 54 (รงส. 3, 8, 13/2484-2485 วิสามัญ ครั้งที่ 3) ยิ่งกว่านั้นผลพวงจากการคัดค้านที่พวกเขามีบทบาทมาตั้งแต่การยึดบทเฉพาะกาล ทำให้ถูกสันติบาลจับตาและติดตามความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทำให้ไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก โดยเฉพาะทองอินทร์นั้นแทบจะกล่าวได้ว่า ได้ยุติบทบาทลงเป็นอันมากในช่วงแรกของสงคราม

ปฏิภริยาที่ทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฝ่ายค้านที่ปรากฏในสภาฯ ยังนับว่าเป็นรองกว่าปฏิภริยาที่บุคคลเหล่านี้เคลื่อนไหวภายนอกสภาฯ กล่าวคือจากความคิดที่มองว่ารัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม บริหารประเทศไปทำนองเผด็จการมาตั้งแต่ระยะก่อนสงครามและความคิดที่ต้องการจัดตั้ง "คณะ" เพื่อเข้ามาเคลื่อนไหวทางการเมือง ทำให้กลุ่มฝ่ายค้านได้มีการรวมกลุ่มกับปัญญาชนภายนอกสภาฯ มาตั้งแต่ก่อนที่รัฐบาลจะนำประเทศเข้าสู่สงครามแล้ว โดยมี จำกัด พลงกูร ซึ่งเป็น "เพื่อนสนิท" ของเตียง คิริขันธ์ เป็นผู้ริเริ่มชักชวนสมัครพรรคพวกมาตั้งแต่ช่วงหลังปี พ.ศ. 2481 โดยมีจุดประสงค์เพื่อ "ตั้งคณะต่อสู้กับจอมพลแปลก เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง" ("นายฉันทนา" 2507: 63) กลุ่มที่เข้าร่วมด้วยในระยะแรกได้แก่เพื่อน ๆ สมัยที่จำกัดยังเรียนอยู่ที่อังกฤษกับกลุ่มสมาชิกสภาฯฝ่ายค้าน คือ เตียง ทองอินทร์ ถวิลและจำลอง แต่การจัดตั้ง "คณะ" ดังกล่าวยังเป็นไปอย่างลับๆและสลายไป ระยะหนึ่งเมื่อจำกัดถูกไล่ออกจากราชการ (นายฉันทนา 2507 : 65-69) อย่างไรก็ตามน่าจะเป็นไปได้ที่แกนนำสำคัญของกลุ่มคือ จำกัด - เตียง - จำลอง - ทองอินทร์ และถวิล ยังมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุผลที่จะกล่าวต่อไป

ก่อนที่จะเสนอภาพบทบาทของทองอินทร์ที่มีการเปลี่ยนแนวทางการเคลื่อนไหวทางการเมือง จากการมีบทบาทเฉพาะในสภาผู้แทนราษฎร ขยายออกมาสู่การเข้าร่วมในองค์การใต้ดินในช่วงสงครามโลก มีข้อสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ 3 ประการคือ

ประการแรก จุดกำเนิดขององค์การต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศไทย เริ่มเกิดขึ้นเมื่อใดกันแน่ เนื่องจากการศึกษาที่ผ่านมาได้ให้คำอธิบายไว้ 2 แนวทางคือ แนวทางแรกถือว่า เริ่มตั้งแต่แรกที่ญี่ปุ่นบุกกรุกเข้ามาได้ งานของแถมสุข นุ่มนนท์ (2521) อัญชลี สุขุติ (2525) แนวทางที่สอง อธิบายว่า การต่อต้านญี่ปุ่นในแง่แนวคิดอาจจะเริ่มมีขึ้นจริงนับแต่วันที่กองทหารญี่ปุ่นบุกกรุก แต่ในด้านการจัดตั้งองค์การใต้ดิน น่าจะเป็นไปได้ว่า มีความเคลื่อนไหวหลังจากนั้นอีกระยะหนึ่ง กล่าวคือ เริ่มมีขึ้นเมื่อต้นปี พ.ศ. 2485 โดยอยู่ในระยะที่ปริติ เข้าดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว และเริ่มขึ้นภายหลังการประกาศสงคราม (สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2532: 124-129)

ถึงแม้ว่าแนวการศึกษาของสรศักดิ์จะทำให้เรื่องราวของขบวนการเสรีไทยมีความชัดเจนมากขึ้น แต่ยังมีบางประเด็นที่ข้อเสนอและหลักฐานไม่ลงรอยกัน ซึ่งเป็นผลทำให้คำอธิบายของสรศักดิ์เบี่ยงเบนไปจากการศึกษาที่ผ่านมา กล่าวคือ ข้อเสนอของสรศักดิ์ที่กล่าวถึงข้างต้น เป็นข้อเสนอที่วางอยู่บนเงื่อนไขที่ว่า (2532: 126, 133)

. . . การจัดตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศนั้น ปรากฏเป็นร่างในทางปฏิบัติย่างเข้าสู่ช่วงต้นปี พ.ศ. 2485 แล้วคือเมื่อ "คณะกู้ชาติ" ของนายจำกั๊ด พलगูรและกลุ่มผู้นำอีสานได้เข้าไปเป็นกำลังสนับสนุนสำคัญ (ดูต่อไปข้างหน้า) หรืออีกนัยหนึ่งคือ ช่วงภายหลังจากนายปริติ พนมยงค์ขึ้นไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว...

การจัดตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่นระหว่างกลุ่มผู้นำอีสานกับนายปริติ พนมยงค์นั้น ตามบันทึกของนายจำกั๊ด พलगูร มีร่องรอยปรากฏให้เห็นว่าเริ่มเป็นรูปร่างขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485 คือ เมื่อมีการพบปะและมีข้อตกลง

ระหว่างนายจำกัต์ พลากรกับนายปรีดี พนมยงค์ ในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2485 "การพบกันครั้งนั้นนำมาซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างองค์การใต้ดินของ นายปรีดี พนมยงค์และองค์การ "กู้ชาติ" ของคณะจำกัต์ พลากรและเพื่อน ร่วมใจของเขาเป็นครั้งแรก (อ้างถึงใน ฉันทนา 2522: 59, 65)

ข้อโต้แย้งที่ชัดเจนที่สุดคือ "บันทึกของนายจำกัต์ พลากร" ที่อ้างถึงในงาน ของ "นายฉันทนา" (2507 : 69-83) มิได้มีข้อความใดที่บ่งไว้อย่างชัดเจนว่าปรีดีและ จำกัต์มีการตกลงร่วมกันในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2485 วันที่ที่ปรากฏความจริงเป็น วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2486 อันเป็นช่วงที่มีปัญหาการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ของจอมพล ป.พิบูลสงครามแล้วไม่ยอมออก (ช่วง 12-17 กุมภาพันธ์ 2486) ซึ่งการที่ จอมพล ป. ไม่ยอมลาออกทั้ง ๆ ที่ส่งใบลาแล้ว ทำให้แผนการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. โดยวิถีทางสภาฯ ไม่ประสบความสำเร็จ และคณะต่อต้านฯ จึงหันมาดำเนินการตามแผน 4 คือการส่งตัวแทนออกไปติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรและขบวนการเสรีไทยในต่างประเทศ ซึ่งก็ ปรากฏอย่างชัดเจนว่า ปรีดีเรียกตัวจำกัต์ไปพบในบ่ายวันพุธที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2486 และอีก 11 วันต่อมา (วันที่ 27 กุมภาพันธ์) จำกัต์เข้าพบปรีดีเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะออก เดินทาง

ถ้าเป็นเช่นที่กล่าวมา องค์การต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศที่เป็นการร่วมมือ ระหว่างจำกัต์กับปรีดีจะมีจุดกำเนิดเมื่อใด เนื่องจากบันทึกของนายจำกัต์เองก็มีความขัดแย้ง กับหลักฐานของฝ่ายนายปรีดีในสาระสำคัญคือ ปรีดีได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า "องค์การ ต่อต้านญี่ปุ่น" ของท่านตั้งขึ้นตั้งแต่วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2484 โดยในคืนวันนั้นจำกัต์ และเพื่อนของเขา คือ เตียงและถวิล ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้าร่วมประชุมด้วย (ปรีดี พนมยงค์ ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ : 41, 63-68) ส่วนบันทึกของจำกัต์ได้เล่าถึงการจัดตั้ง "คณะกู้ชาติ" ของกลุ่มว่าเริ่มขึ้นอีกครั้งในตอนบ่ายวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2484 โดยเตียงได้เดินทาง จากสกลนครมาพบจำกัต์เพื่อหารือเรื่องการบุกรุกของญี่ปุ่น . ในตอนแรกคิดหาทางหลบหนีไป ตั้งรัฐบาลต่อต้านภายนอกประเทศที่ชายแดนด้านพม่า แต่แผนการดังกล่าวต้องล้มเหลวใน

เวลาต่อมาเมื่อทราบข่าวการเคลื่อนไหวของญี่ปุ่น ทั้งสองจึงเริ่มชักชวนบุคคลเข้าจัดตั้ง "คณะกู้ชาติ" แต่ประสบปัญหาสำคัญคือ ถึงแม้จะหลบหนีไปจัดตั้งรัฐบาลใหม่ได้ พวกตนก็ไม่มีกำลังพอที่จะต่อต้านทั้งฝ่ายญี่ปุ่นและฝ่ายรัฐบาลจอมพล ป. ได้ ทางออกก็คือ การเริ่มมองหาผู้ที่มีอำนาจและมีความคิดเห็นเหมือนกันเพื่อที่จะได้รวมคณะของตนเข้าไป คณะของจำกัดได้มีการไปติดต่อกับบุคคลสำคัญหลายท่านก่อนที่จะมาตัดสินใจเลือกเข้าอยู่ในการบังคับบัญชาของปรีดี

น่าสังเกตว่า ในตอนปลายของวันที่ 9 ธันวาคมนั้น สภาฯ ได้เปิดประชุมสมัยวิสามัญ เป็นการด่วนพิเศษ เพื่อรับทราบเรื่องการบุกรุกของญี่ปุ่น ฉะนั้นข้อที่นำไปได้ก็คือ เตียง และจำกัด ควรไปพบปรีดีตั้งแต่วันที่ 8 มากกว่า เพราะสองวันหลังจากนั้น แผนการหลบไปตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นของทั้งสองฝ่ายสอดคล้องกันถึงความล้มเหลว ประการต่อมา การจัดตั้งองค์การต่อต้านของปรีดีในระยะแรก (8-11 ธันวาคม 2484) ยังไม่มีปัญหาว่าด้วยการใช้อำนาจเผด็จการของจอมพล ป. เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังจะเห็นได้จากการกำหนดภารกิจในตอนนั้นที่มีเพียงการต่อต้านญี่ปุ่นและการปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรเห็นว่าไทยมิได้มีเจตนาที่จะเป็นศัตรูด้วย แต่สถานการณ์ที่พลิกผันอย่างรวดเร็วในช่วงตั้งแต่วันที่ 10 เป็นต้นไป นำมาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้องค์การต่อต้านเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น เนื่องจากการที่ของรัฐบาลเริ่มแสดงออกอย่างชัดเจนถึงนโยบายการปฏิบัติต่อญี่ปุ่นว่าจะ เป็นไปในทาง "...เราจะต้องแสดงตนเป็นมิตรต่อญี่ปุ่นทุกอย่าง จะโดยจริงหรือไม่ก็ปล่อยให้เขาผ่านไป เขาจะทำอะไรเราบ้างก็ตาม เราสงวนชาติของเราไว้อย่าเพิ่งให้ตายเสีย." (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี 10 ธันวาคม 244 อ้างถึงในกนต์ธีร์ ศุภมงคล 2527 : 46-49) ซึ่งด้วยนโยบายเช่นนี้ เมื่อญี่ปุ่นเริ่มบีบบังคับไทยมากขึ้น ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีจึงไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากจะต้องยอมตกลงทำสัญญาร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่นในวันต่อมา แต่ยังไม่ทันที่รัฐบาลจะเสนอเรื่องเข้าที่ประชุมสภาฯ ทางญี่ปุ่นได้เสนอแผนการใหม่ ขอให้ไทยทำสัญญาเป็นพันธมิตรต่อกันและขอให้ไทยส่งทหารไปร่วมรบกับญี่ปุ่นทางชายแดนด้านประเทศจีน ซึ่งผลที่สุดท้ายรัฐบาลต้องให้ญี่ปุ่นกู้เงิน ต้องส่งทหารไปร่วมรบที่เชียงตุง ต้องลงนามในกติกาสัญญามิตรไมตรีกับญี่ปุ่นอันเป็นการให้ความตกลงร่วมมือระหว่างกัน ทั้งทางด้าน

การเมือง เศรษฐกิจและการทหาร และท้ายสุดคือการประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2484

ผลจากการดำเนินนโยบายดังกล่าว องค์การต่อต้านภายในประเทศคงขยายความเคลื่อนไหวมากขึ้น ถึงแม้ความพยายามรักษานโยบายเป็นกลางในคณะรัฐมนตรีจะไม่ประสบผล และความคิดเรื่องการจัดตั้งรัฐบาลอิสระขึ้นในภาคเหนือจะไม่มีทางเป็นไปได้ก็ตาม แต่ข่าวการจัดตั้งขบวนการเสรีในสหรัฐอเมริกาที่มีเข้ามาทำให้ความคิดที่จะจัดตั้งรัฐบาลซ่อนหมดความจำเป็น และคณะจึงรอดูท่าทีพร้อมกับเตรียมการในด้านอื่นต่อไป โดยมุ่งไปที่การหลบหนีไปจัดตั้งรัฐบาลอิสระภายนอกประเทศ โดยอาศัยความร่วมมือจากเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา และการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. โดยวิถีทางสภาย

เพราะฉะนั้น สำหรับผู้วิจัยเห็นว่า การจัดตั้งคณะต่อต้านญี่ปุ่นที่เป็นการร่วมมือระหว่างกลุ่มของปรีดี พนมยงค์ กับกลุ่มของจำกั๊ด พลาญกูร ซึ่งมีทองอินทร์เป็นผู้หนึ่งที่อยู่ด้วย เป็นประเด็นที่ยังไม่อาจสรุปให้ชัดเจนได้ว่า มีจุดเริ่มต้นขึ้นเมื่อใด สมมติฐานที่น่าเป็นไปได้น่าจะอยู่ในระยะวันที่ 8-23 ธันวาคม เพราะเป็นช่วงที่นโยบายรัฐบาลเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน โดยเฉพาะภายหลังวันที่ 16 ไปแล้ว โดยมีเหตุผลว่า กลุ่มฝ่ายค้านได้แสดงความไม่เห็นด้วยอย่างชัดเจนในการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น กับเป็นช่วงที่ปรีดีเข้าดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแล้ว (หัด ดาวเรือง 2508 : 83) และเมื่อพวกเขาเข้าพบปรีดีเพื่อเข้าร่วมอย่างจริงจังนั้น คณะของจำกั๊ด "เป็นกลุ่มหนึ่งที่มีองค์การจัดตั้งที่ดี" (อ้างใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2532 : 76) และเป็นกลุ่มที่มีแผนการอย่างชัดเจน 4 ประการคือ

1. พยายามโค่นอำนาจรัฐบาลจอมพล
2. พยายามก่อวินาศกรรมต่อญี่ปุ่น

3. พยายามโฆษณาทำลายความเชื่อถือและความนิยมในรัฐบาลจอมพล ป. และก๊วยปุ่น ในขณะเดียวกัน เผยแพร่ให้เกิดครีทธาในชัยชนะและอุดมการณ์ของ พันธมิตร และ
4. พยายามติดต่อกับฝ่ายล้มพันธมิตร ("นายฉันทนา" 2507 : 72)

ประการที่สอง การเข้าใจจุดเริ่มต้นของการร่วมคณะระหว่างกลุ่มของจำกัด กับกลุ่มของปรีดี มีความสำคัญต่อการศึกษาบทบาทของทองอินทร์ นับแต่ช่วงสงครามโลก ครั้งที่ 2 จนถึงการเสียชีวิตของเขตใน พ.ศ.2492 เนื่องจากคำอธิบายที่ผ่านมา มักอ้างว่า ทองอินทร์และกลุ่มเพื่อนฝ่ายค้านของเขา มีบทบาทสำคัญในการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยการคัดค้านร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนด ระเบียบบริหาร ราชการเพชรรูปและร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบุริมณฑลใน พ.ศ. 2487 หรือต่อมาคือ การมีบทบาทโค่นล้มรัฐบาล ควง อภัยวงศ์ ด้วยการเสนอร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน พ.ศ.2489 และแม้กระทั่งการอธิบายว่า บุคคลเหล่านี้เป็นตัวตั้งตัวตีในการจัดตั้งสันนิบาตเอเชียอาคเนย์ (หัด ดาวเรือง 2508: 39) แต่ความเป็นจริงก็คือ ทองอินทร์และเพื่อน ๆ ฝ่ายค้านมีฐานะเป็นแค่ "กองหน้า" ในการล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเท่านั้น (สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2531 : 134) หรือ มีฐานะเป็นเพียงกลุ่มการเมืองกลุ่มหนึ่งที่มีพื้นฐานเป็นพันธมิตรอยู่ใน กลุ่มพลเรือนภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ โดยเป็นกลุ่มที่มีพื้นฐานทางด้านแนวคิด บางประการที่แตกต่างไปจากกลุ่มการเมืองอื่น ๆ ที่ร่วมในขบวนการเดียวกันด้วย เพราะ ฉะนั้นในการศึกษาบทบาทของทองอินทร์ นับแต่การเข้าร่วมเป็นพันธมิตรในขบวนการ เสรีไทย จึงต้องศึกษาทองอินทร์ในฐานะที่เป็นบุคคลหนึ่งของขบวนการ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นย่อมเป็นการกระทำของกลุ่ม ซึ่งย่อมไม่ใช่เป็นการผลักดันของทองอินทร์เพียงคน เดียวหรือของกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านเพียงกลุ่มเดียวอีกต่อไป

จากเงื่อนไขดังกล่าว ในด้านหนึ่งเป็นการแสดงให้เห็นพัฒนาการในการจัดตั้ง "คณะ" ของทองอินทร์และเพื่อนว่า พวกเขาสามารถรวมกลุ่มเคลื่อนไหวในฐานะที่เป็น

"กลุ่มการเมือง" ที่ยังไม่มีอิทธิพลมากพอที่จะก้าวต่อไปสู่การขยายฐานเพื่อเตรียมเข้าจัดตั้งรัฐบาลได้ และในทางกลับกัน การมีบทบาทเป็น "กองหน้า" ที่เข้าไปโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้บุคคลเหล่านี้ขัดแย้งโดยตรงกับฝ่ายจอมพล ป. และต่อมาก็คือการขัดแย้งกันเองภายในกลุ่มพันธมิตรที่เคยร่วมงานกันมา จนกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 ประสบความสำเร็จ

ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นได้ว่า บทบาทของทองอินทร์ที่ร่วมอยู่ในขบวนการเสรีไทยอาจแยกออกได้เป็น 2 ด้านคือ การเคลื่อนไหวในสภาผู้แทนราษฎร และการเข้าร่วมจัดตั้งหน่วยงพลพรรคเสรีไทยในจังหวัดอุบลราชธานี

5.3.1 ทางสภาผู้แทนราษฎร

ความจริงบทบาทของทองอินทร์ รวมทั้งขบวนการเสรีไทยที่เคลื่อนไหวในสภาผู้แทนราษฎรมิได้มีแต่เฉพาะการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยการลงมติไม่รับหลักการของพระราชกำหนด 2 ฉบับ ดังที่ได้มีการอธิบายกันมา จากการศึกษาพบว่า การเคลื่อนไหวโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. มีมาตั้งแต่การเปิดประชุมสมัยสามัญ พ.ศ. 2485 แต่เพิ่งมาปรากฏผลเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2486 อีกทั้งการเคลื่อนไหวมิได้มีเฉพาะการทำให้รัฐบาลต้องลาออกเท่านั้น ภายหลังการลาออก ทองอินทร์และกลุ่มสมาชิกที่ร่วมในขบวนการยังมีบทบาทในการล้มล้างอำนาจเผด็จการของรัฐบาลด้วยการออกกฎหมายต่าง ๆ มากเล็กกฎหมายที่มอบอำนาจให้นายกรัฐมนตรีหรือรัฐบาล และการออกกฎหมายสร้างความชอบธรรมหรือส่งเสริมอำนาจให้แก่รัฐบาลพลเรือนของขบวนการเสรีไทยด้วย

การที่บุคคลเหล่านี้ประสบความสำเร็จในการทำให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามลาออกได้ใน พ.ศ. 2487 มีปัจจัยแวดล้อม 3 ประการช่วยสนับสนุนด้วยคือ ประการแรก ระบบเผด็จการทหารที่รัฐบาลนำมาใช้ในการดึงเอาความมั่นคงและเข้มแข็งกลับคืนมา ในอีกด้านหนึ่งก็กลับเป็นเงื่อนไขสำคัญที่กลุ่มต่อต้านสามารถนำมาใช้ในการ ชักจูงเพื่อน

สมาชิกให้มีความเห็นคล้อยตามได้ ประการที่สอง ชาวการได้รับชัยชนะของฝ่ายสัมพันธมิตร ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2485 ทำให้ฐานะของรัฐบาลเริ่มตกอยู่ใน ภาวะลำบาก ทั้งจากการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายสัมพันธมิตรและจากภาวะความกดดันของ ญี่ปุ่น ซึ่งต้อง ลดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจลงและบีบบังคับให้ไทยยอมให้ญี่ปุ่นกู้เงินมากขึ้น ประการ สำคัญ การที่รัฐบาลจอมพล ป. ได้ปรับท่าทีจากการเป็นพันธมิตรมาเริ่มวางแผนสู้รบกับญี่ปุ่น ทำให้ฝ่ายญี่ปุ่นเริ่มไม่ไว้วางใจ ซึ่งจะเป็นผลทำให้การเปลี่ยนรัฐบาลในปี พ.ศ.2487 ประสบผล

เพราะฉะนั้น การจะเข้าใจการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. ทางสภาพจึงจำเป็นต้องเข้าใจสภาพการประชุมสภาในสมัยสามัญ พ.ศ. 2485 ด้วย เนื่องจากเป็นการประชุมสภา ภายหลังจากประกาศสงครามอันเป็นช่วงที่จอมพล ป. อาศัยอำนาจตาม ประกาศกฎอัยการศึกแทรกแซงสภาและออกกฎหมายสร้างชาติในด้านต่าง ๆ ไปในทาง เดียวกับกลุ่มประเทศแพ้กิจการ แม้ว่าในระยะนี้รัฐบาลจะสามารถควบคุมสภา ได้อย่างเต็มที่ แต่สภา ก็มีปฏิกิริยาโต้ตอบการกระทำของรัฐบาลอย่างเด่นชัดเช่นเดียวกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงในต้นปี พ.ศ.2486 เป็นต้นไป เนื่องจากสมาชิกที่เป็นขบวนการเสรีไทยเริ่ม ขยายฐานสมาชิกได้มากขึ้นแล้ว

สภาพการประชุมสภา ภายหลังจากเปิดประชุมสมัยสามัญประจำปี พ.ศ.2485 (ซึ่งเป็นการประชุมสภา หลังจากที่ย่างเว้นไปประมาณ 2 เดือน คือ ระหว่าง 16 เมษายน - 24 มิถุนายน) ปรากฏว่า รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดเข้า มารวดเดียว 8 ฉบับ คือ

1. ร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457, พ.ศ.2485
2. ร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดวินัยข้าราชการบำนาญ พ.ศ.2485

3. ร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงกรม พ.ศ.2484, พ.ศ.2485
4. ร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดโอนอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกระทรวงหรือกรม ซึ่งได้มีการปรับปรุงขึ้นใหม่ พ.ศ.2485
5. ร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดจัดสร้างนครหลวง พ.ศ.2485
6. ร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดให้อำนาจหน้าที่ในการเข้าครอบครองอสังหาริมทรัพย์ที่เวนคืนและกำหนดเงินค่าทำขวัญ ในภาวะคับขัน (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2485
7. ร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดควบคุมอุตสาหกรรมกระดาษและการค้ากระดาษ พ.ศ.2485

ร่างกฎหมายทั้ง 7 ฉบับนี้ปรากฏว่ามีเพียงฉบับเดียวที่ถูกคัดค้านคือ ร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดจัดสร้างนครหลวง พ.ศ.2485 โดย เตียง ศิริจันทร์ได้แสดงความเห็นคัดค้านในประเด็นที่ว่า รัฐบาลไม่ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญมาตรา 52 ซึ่งเป็นประเด็นเดียวกันกับที่ทองอินทร์ เคยคัดค้านมา โดยเฉพาะข้ออ้างของรัฐบาลที่ว่ากระดาษแคลนจึงไม่อาจนำตัวพระราชกำหนดมาให้สภาฯ อนุมัติด้วย อีกประการหนึ่งการจัดสร้างนครหลวงก็มีใช้เรื่องจำเป็นรีบด่วน อีกทั้งยังเป็นเรื่องที่มีผลผูกมัดสภาฯ ในเวลาอนุมัติงบประมาณด้วย ฉะนั้น "การจัดสร้างนครหลวงนี้ก็สมควรจะฟังเสียงมหาชน เฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่าสมควรจะจัดสร้างนครหลวงใหม่หรือไม่เพียงใด" (รงส. 2/2485 สามีญะ 49-50) ข้อโต้แย้งของเตียงได้รับการสนับสนุนจากพิน สุพรรณสาร ซึ่งเสนอว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ จึงขออนุญาตจากสมาชิกประเภทที่สองให้สภาฯ ได้มีโอกาสอภิปรายบ้าง ส่วนจำลอง เป็นอีกผู้หนึ่งที่คัดค้านในประเด็นสำคัญคือ เรื่องการจัดสร้างนครหลวงไม่มีในนโยบายของรัฐบาลที่แสดงเมื่อคราวขอความไว้วางใจ และวันที่รัฐบาลออกพระราชกำหนดก็เป็นวันที่ใกล้กับวันเปิดประชุมสภาฯ "การกระทำในเวลากระชั้นชิดนี้ รัฐบาลน่าจะคำนึงถึงว่า ถ้าเราเปิดประชุมให้สภาฯ นี้รู้ความขัดแย้งก็เป็นเรื่องที่รัฐบาลได้ทำไปอย่างเรียบร้อยกว่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้ แต่การกระทำเช่นนี้ทำให้สมาชิกข้องใจเป็น

อันมาก" (: 55) ในที่สุดร่างกฎหมายฉบับนี้ก็ผ่านไปด้วยคะแนนที่น้อยที่สุด คือ 61 ต่อ 6
 ทั้ง ๆ ที่ฉบับอื่นนั้น สภาฯอนุมัติโดยพร้อมเพรียงกันและบางฉบับ "โดยพร้อมเพรียงกันเป็น
 เอกฉันท์"

สถานการณ์ขบเคี้ยวระหว่างสมาชิกฝ่ายค้านกับรัฐบาลในสภาฯ สมัยนี้ปรากฏให้
 เห็นในหลายกรณี อาทิเช่น การใช้มาตรการเสนอรายชื่อเข้าเป็นกรรมการงบประมาณ
 แบบเสนอรายชื่อพอครบจำนวนแล้วเอาเลยโดยไม่ต้องมีการเลือกตั้ง ซึ่งทำให้รัฐบาล
 สามารถเพิ่มงบประมาณเกี่ยวกับกองทัพและงบเงินเดือน ค่าใช้สอยได้มากขึ้น เป็นต้นว่า
 เป็นงบเงินเดือน ค่าใช้สอยเป็นจำนวนถึงร้อยละ 50 ของงบประมาณทั้งหมดและคิดเป็นงบ
 ประมาณส่วนที่บำรุงราษฎรเพียง "เศษหนึ่งส่วนร้อยสามสิบ หรือ 1 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น"
 (รงส.10, 19/2485 สามัญ) แต่ฝ่ายค้านก็ยังคงสามารถแสดงความคิดเห็น แม้กระทั่ง
 การแสดงออกอย่างชัดเจนว่า ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลได้ ดังจะเห็นได้จาก การคัดค้านของ
 ทองอินทร์ในการพิจารณาพระราชบัญญัติกู้เงินภายในประเทศ พ.ศ.2485 ซึ่งเขาเห็นว่า
 จุดประสงค์อันแท้จริงของกฎหมายฉบับนี้ เป็นวิธีการที่รัฐบาลกู้เงินมาใช้จ่ายเพื่อให้งบประมาณ
 สมดุล ซึ่งจะเป็นผลทำให้ประชาชนชาติ "ยอมเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว เป็นภาระแก่ผู้ที่จะบริหาร
 ประเทศในภายหลัง" (รงส.12/2485 สามัญ: 476) การแสดงการคัดค้านการแก้ไข
 รัฐธรรมนูญเพื่อการขยายเวลาการอยู่ในตำแหน่งสมาชิกสภาฯ เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ชัดเจน
 ซึ่งในเรื่องนี้รัฐบาลนำร่างฯ มาเสนอบทบาทการอภิปรายคัดค้านจึงไม่ปรากฏ ยกเว้นใน
 การลงมติ จำลอง ดาวเรือง ซึ่งเป็นสมาชิกฝ่ายค้านเพียงผู้เดียวที่เข้าร่วมประชุม ก็เป็น
 เพียงผู้เดียวอีกเช่นกันที่ออกเสียง "ไม่เห็นด้วย" กับการกระทำครั้งนี้ และเมื่อสภาฯ
 พิจารณาในวาระ 2-3 จำลอง เตียง ถวิลและทองอินทร์ก็เป็นสมาชิกที่ไม่เข้าประชุมในวัน
 นั้น (รงส.15,22/2485 สามัญ และดูรายละเอียดที่เทียมจันทร์ อ่ำแห้ว 2521:
 332-338)

ถึงแม้ว่าผลจากการยึดอายุสมาชิกสภาฯผู้แทนราษฎรจะทำให้รัฐบาลมีเสียงสนับสนุน
 ในสภาฯ เป็นจำนวนมาก แต่ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า การใช้อำนาจในลักษณะเผด็จการของ

รัฐบาลในที่สุดจะเป็นผลบั่นทอนเสถียรภาพของรัฐบาลเอง ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนจาก การคัดค้านร่างพระราชบัญญัติวัฒนธรรมทั้ง 4 ฉบับที่รัฐบาลเสนอในสมัยการประชุมครั้งนี้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบนโยบายวัฒนธรรมจากการเรียกร้องเชิญชวนมาเป็นการบังคับ ให้ปฏิบัติตามอย่างจริงจัง ทำให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน โดยที่รัฐบาลเองไม่สนใจ รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก อีกทั้งยังมีการเพิ่มบทลงโทษให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ และใช้มาตรฐาน ทางวัฒนธรรมไปในทางที่ทำให้รัฐบาลมีอำนาจเพิ่มมากขึ้น อาทิ การตั้งสภาวัฒนธรรม โดย ให้สภานี้มีอำนาจในการออกพระราชกฤษฎีกาทางวัฒนธรรมได้ ซึ่งดูคล้ายกับว่า "สภา วัฒนธรรมนี้เป็นสภานิติบัญญัติย่อมสภาหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจนิติบัญญัติรองจากสภาผู้แทนราษฎร" (รงส. 20/2485 สามีญ: 77) ประการสำคัญการโต้แย้งเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติ วัฒนธรรมฉบับสุดท้ายคือ ฉบับที่ 5 รัฐบาลได้ใช้อำนาจขังร่างกฎหมายฉบับนี้เสียเอง ทั้ง ๆ ที่ผ่านการพิจารณาจากสภาฯ ไปแล้ว ซึ่งเป็นการทำผิดข้อบังคับและผิดต่อรัฐธรรมนูญ โดยแจ้งชัด แต่ทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่าการดำเนินนโยบายวัฒนธรรมของรัฐบาลมีจุดอ่อนทำให้สมาชิก ฝ่ายค้านที่ต้องการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. นมาใช้เป็นข้ออ้างในการโจมตีข้อบกพร่องของ รัฐบาล ซึ่งเป็นการขยายฐานอย่างได้ผล แต่ในขณะเดียวกันฝ่ายจอมพล ป. เองก็ตระหนัก ถึงการขยายอิทธิพลของฝ่ายตรงข้ามในสภาฯ ด้วย และในท้ายที่สุดทั้งสองฝ่ายก็ได้ใช้กฎหมาย วัฒนธรรมนี้เองเป็นมาตรการในการโต้ตอบกัน (ดูรายละเอียดทั้งหมดไว้ใน บุปผา ทิพย์- สภาพกุล 2529 บทที่ 2)

เพราะฉะนั้น กล่าวได้ว่า ภาวะความสับสนของสภาฯ ในช่วงปลายสมัยประชุม สามีญ พ.ศ. 2485 มีส่วนทำให้เมื่อมีการเปิดประชุมสมัยวิสามัญในปีต่อมาปรากฏความขัดแย้ง อย่างชัดเจนระหว่างฝ่ายจอมพล ป. และฝ่ายต่อต้าน จอมพล ป. จึงคิดทดสอบเสียงสนับสนุน ตนทั้งในคณะรัฐบาล คณะผู้สำเร็จราชการ และในสภาผู้แทนราษฎร โดยการยื่นใบลาออก ในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2486 ซึ่งปรากฏว่า จอมพล ป. จะต้องพ้นจากตำแหน่งแน่นอน เนื่องจากเรื่องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่คณะผู้สำเร็จราชการลงนาม การประกาศทางวิทยุ กระจายเสียง และการประชุมสภาฯ จอมพล ป. จึงพยายามรักษาตำแหน่งไว้โดยใช้ มาตรการขั้นเด็ดขาด อาทิ การสั่งให้กรมโฆษณาการแก้ข่าวการลาออกว่าไม่เป็นความจริง

การใช้กำลังทหารเข้าคุกคามผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทั้งสองท่านและยังใช้อำนาจในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด สั่งให้ผู้สำเร็จราชการเข้ารายงานตัว ซึ่งเท่ากับเป็นการลดอำนาจพระมหากษัตริย์ ลงโทษผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตั้งแต่นายทวิ บุญเกิด นายควง อภัยวงศ์ หลวงนาวาวิจิตรและหลวงสังวรสุวรรณชีพ ซึ่งในที่สุดจะเป็นผลทำให้บุคคลเหล่านี้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรคนสำคัญของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ สิริรัตน์ เรื่องวงษ์วาร 2521: 62-76)

ส่วนสภาผู้แทนราษฎรซึ่งรู้เรื่องราวมาแต่ต้น เนื่องจากพระยามานวราชเสวี ได้เรียกประชุมเพื่อรับทราบเรื่องและเตรียมข่าวเสียงเลือกนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. จึงเข้าใจว่าพระยามานวราชเสวีเป็นฝ่ายของนายปรีดี พนมยงค์ด้วย ดังนั้นในการประชุมครั้งต่อมาจอมพล ป. จึงอาศัยอำนาจในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดสั่งจตหมายขอความร่วมมือไปยังประธานสภาฯ ว่า

. . .เนื่องด้วยขณะนี้ประเทศไทยกำลังอยู่ในสภานะสงครามและได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก กองทัพของไทยทางเหนือทำการรบอยู่ตลอดเวลาด้วยความยากลำบากแสนสาหัส ฉะนั้นจึงใคร่วิงวอนประธานสภาฯให้ร่วมกับฝ่ายทหารและรัฐบาลอย่าให้เกิดความไม่สงบ หรือระส่ำระสายขึ้นในวงราชการและประชาชนอย่างเต็มที่ และหวังว่าจะไม่มีการประชุมเพื่อกิจการบ้านเมืองจนเกินไป ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งการรวมเร่ในการปกครอง..." (รงส.7/2486 สามัญ:)

จตหมายดังกล่าวจึงเป็นผลทำให้ประธานสภาฯต้องงดการประชุมชั่วคราว และถึงแม้ว่าฝ่ายสมาชิกจะมีความเคลื่อนไหวที่จะต้องการให้มีการเปิดประชุมสภาฯเพื่อตั้งกระทู้ถามเกี่ยวกับการลาออกของรัฐบาลและรัฐมนตรีควงกับทวิ เพื่อให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งและลงมติไม่ไว้วางใจ แต่ประธานสภาฯ หลบเลี่ยง และในที่สุดจอมพล ป. ก็ได้มีคำสั่งให้ปิดประชุมสภาฯสมัยวิสามัญในทันทีในการประชุมครั้งต่อมา (รงส. 7-9/ 2486 วิสามัญ และดูเพิ่มเติมที่ สิริรัตน์ เรื่องวงษ์วาร 2521: 75-76)

การลาออกเพื่อหยั่งท่าทีของฝ่ายตรงข้ามของจอมพล ป. ในครั้งนี้ทำให้จอมพล ป. ทราบว่ามีคณะต่อต้านญี่ปุ่นและต่อต้านรัฐบาลภายในประเทศ แม้ว่าในขณะนั้นญี่ปุ่นจะยังให้การสนับสนุนรัฐบาลจอมพล ป. อยู่ (อ้างใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2532 : 102) แต่เหตุการณ์ครั้งนี้เท่ากับเป็นการแสดงให้เห็นความเสื่อมของรัฐบาลอย่างชัดเจน เหตุการณ์ลาออกแล้วไม่ออกครั้งนี้ทำให้แผนการของฝ่ายปรีดีที่ต้องการให้รัฐบาลลาออกโดยวิธีทางสภาฯ ไม่บรรลุผล คณะต่อต้านของปรีดีจึงเริ่มดำเนินการตามแผนสุดท้ายคือ การส่งตัวแทนออกไปติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรในปลายเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2486 เพื่อเตรียมการหลบหรือออกไปจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นภายนอกประเทศ ซึ่งตามแผนการนี้จะต้องประกอบด้วยผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ รัฐมนตรีอย่างน้อยที่สุด 1 นาย สมาชิกสภาฯ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ("นายฉันทนา" 2507 : 74-83) เหตุนี้เมื่อส่งจำกัดพลางกูรเดินทางออกไปนอกประเทศแล้ว ในทางสภาฯ ผู้แทนราษฎรหลังจากเปิดประชุมสามัญ พ.ศ. 2486 ในเดือนมิถุนายน ฝ่ายปรีดีจึงถือโอกาสที่ทางรัฐบาลติดงานเลี้ยงที่เขาดินทำให้มีสมาชิกฝ่ายรัฐบาลเข้าประชุมน้อย คือ มีสมาชิกเข้าประชุมในวันนั้นเพียง 85 คน และมีรัฐมนตรีมาแค่ 2 คน เสนอบุคคลในคณะต่อต้านคือ นายทวีกับนายดวงให้สภาฯ เลือกตั้งเข้าดำรงตำแหน่งประธานและรองประธานสภาฯ ตามลำดับ ปรากฏว่า จอมพล ป. ไม่ยอมรับมตินี้พร้อมกับแสดงการแสดงความขัดขวางทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เหตุการณ์ครั้งนี้ถึงแม้ว่าในที่สุดจอมพล ป. จะสามารถผลักดันบุคคลในฝ่ายตนเข้าดำรงตำแหน่งประธานสภาฯ ได้ และสลายบุคคลสำคัญในฝ่ายนายปรีดีคือ การออกคำสั่งย้ายนายทองเปลว ชลภูมิ เลขาธิการสภาฯ เข้าประจํากรมประสานงานสัมพันธมิตร และเรียกความเข้มแข็งของรัฐบาลกลับคืนมาได้ (สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2532 : 144-148) แต่แต่้มคูทางการเมืองที่ฝ่ายนายปรีดีวางไว้อันได้แก่ การมอบการตัดสินใจว่าจะถอนตัวหรือคงอยู่ในตำแหน่งของนายทวีที่ "ขอให้เป็นการกระทำของฝ่ายรัฐบาล" จะทำให้ฝ่ายปรีดี สามารถขยายแนวร่วมในสภาฯ ได้มากขึ้น โดยอาศัยเงื่อนไขการที่รัฐบาลใช้อำนาจครอบงำสภาฯ และข้อบกพร่องในการดำเนินนโยบายปกครองประเทศเป็นประเด็นสำคัญ

ถึงแม้รัฐบาลจอมพล ป. จะสามารถดึงเอาความเข้มแข็งในการควบคุมสภา กลับคืนมาได้ระดับหนึ่ง แต่การที่รัฐบาลได้กระทำการหนึ่งว่าสภา เป็นสภาตรายาง ด้วยการเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดมาให้สภา พิจารณารวดเดียว 12 ฉบับ และดำเนินการ "ปราม" สมาชิก มิให้แสดงความคิดเห็นคัดค้าน ทำให้กระแสความไม่พอใจที่มีอยู่แล้วมีมากขึ้น และพระราชกำหนดทั้ง 12 ฉบับแม้จะผ่านสภาฯ ไปได้ แต่ก็ด้วยความทุลักทุเลพอสมควร² ประเด็นที่สมาชิกคัดค้านเป็นอันมากได้แก่ คำอภิปรายของเตียงที่กล่าวว่า

... ฉันเห็นว่าพระราชกำหนดหลายพระราชกำหนดซึ่งไม่มีลักษณะเป็นพระราชกำหนดได้ด้วยเหตุใด ๆ เลย เพราะว่าไม่มีรูปร่างลักษณะที่จะกล่าวว่าเหตุฉุกเฉิน แต่ประการใด ข้อนี้เราได้พูดกันมาแล้วเมื่อครั้งประชุมสภาฯ สมัยปีกลายนี้ แต่ทางฝ่ายรัฐบาลก็ไม่ฟังเอาใจใส่ ฉันอยากจะกราบเรียนอ่อนวอนรัฐบาลว่า จริงอยู่แม้ว่าเวลานี้เป็นเวลาฉุกเฉิน ซึ่งเราจะต้องกระทำความรวดเร็วประการใดก็ตาม แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่นั่งอยู่ ณ ที่นี้ ทุกคนก็ได้ปฏิญาณตนแล้วว่า จะปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญโดยเคร่งครัด ฉันรู้สึกเสียใจในการที่รัฐธรรมนูญมาตรา 23 ไม่ได้ปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด คือว่า ถึงแม้ว่าจะเป็นเหตุฉุกเฉินด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ก็เรียกได้ว่าการกระทำโดยออกพระราชกำหนดเช่น พระราชกำหนดนี้ฉบับหนึ่ง พระราชกำหนดเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษานั้นอีกฉบับหนึ่ง เหล่านี้เป็นเรื่อง ที่ขัดกับสิทธิของรัฐธรรมนูญเป็นอย่างยิ่ง... (รงส. 7/2486 สามัญ: 442-443)

หรือในคำคัดค้านของพिंग ศรีจันทร์ สมาชิกฯ อีกผู้หนึ่งในขบวนการต่อต้าน ซึ่งได้กล่าวแสดงความเห็นว่า การที่รัฐบาลทำเช่นนี้น่าจะมีความมุ่งหมายอยู่ 2 ประการคือ เพื่อเป็นการผูกมัดสภาฯ ให้จำต้องอนุมัติกับเพื่อทำให้สมาชิกฯ ไม่สามารถโต้แย้งคัดค้านในรายละเอียดได้ ซึ่งเป็นการง่ายต่อรัฐบาล จึงได้ฉวยโอกาสทำเช่นนี้อยู่บ่อย ๆ ซึ่ง

"...ถ้าแม้เราจะอนุมัติพระราชกำหนดทุก ๆ ฉบับที่รัฐบาลประกาศใช้ก่อนเปิดประชุมแล้ว ต่อไปสภาก็ไม่ต้องทำงานอะไรอีกแล้ว พอเปิดประชุมไหนก็มีแต่พระราชกำหนดเป็นแถวทีเดียว.... ถ้าหากว่าเราจะอนุมัติเรื่อยไป ต่อไปก็ไม่ต้องทำอะไรกัน พอเปิดประชุมสมัยสามัญก็เก็บ ๆ ไว้ เพราะเสนอขึ้นมาแทนที่ทุกตัว เพราะฉะนั้นพอเปิดประชุมก็ออกพระราชกำหนด ต่อไปสภาก็ไม่ต้องทำงานอะไรนอกจากอนุมัติพระราชกำหนด" (: 539-540)

เสียงสนับสนุนรัฐบาลในสภา ตกลงอย่างเห็นได้ชัดในสภา สมัยนี้ ดังจะเห็นได้จากรัฐบาลต้องใช้เวลาในการพิจารณาเปลี่ยนตัวประธานและรองประธานนานถึง 3 ครั้ง การประชุม (สิริรัตน์ เรื่องวงษ์วาร 2521 : 90) และในการพิจารณาอนุมัติพระราชกำหนดในการประชุมครั้งต่อมา รัฐบาลต้องเสียเวลาในการเสนอต่อที่ประชุมสภา ถึง 5 ครั้งการประชุม อีกทั้งยังมีพระราชกำหนดฉบับหนึ่งที่ไม่ผ่านการอนุมัติจากสภา ด้วยคือ ร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดควบคุมเครดิตในภาวะคับขัน พ.ศ.2586 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อป้องกันเงินเฟ้อด้วยการระดมเงินมาช่วยรัฐบาลที่กำลังมีปัญหางบประมาณรายจ่าย ครั้งนี้วิชิ ปาณนัท เป็นเป้าหมายแห่งการโจมตี (รงส. 8/2486 สามัญ) และแม้ว่าสภา จะไม่อนุมัติพระราชกำหนดฉบับนี้ รัฐบาลจอมพล ป. ก็มีได้แสดงที่ทำว่าจะลาออกตามรัฐธรรมนูญแต่อย่างไร นอกจากนั้นเมื่อรัฐบาลเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2487 เข้าสู่สภา แม้ว่ารัฐบาลจะ "ปราชัย" สมาชิกที่ต้องการจะคัดค้าน แต่ปรากฏว่าสภา รับหลักการแห่งร่างกฎหมายฉบับนี้ด้วยคะแนนเสียงเพียง 12 ต่อ 2 เท่านั้น (รงส. 2/2486 วิสามัญ ครั้งที่ 2)

ตามที่กล่าวมาข้างต้น จะสังเกตเห็นได้ว่า ไม่ปรากฏบทบาทของทองอินทร์อย่างชัดเจน ซึ่งในช่วงที่ผ่านมา แม้ทองอินทร์จะมีใช้ผู้อภิปรายคัดค้านในกรณีต่าง ๆ เช่น จำลอง เตียง พัน หรือบุคคลอื่น ๆ แต่ทองอินทร์จะเป็นผู้ที่เข้าไปทำหน้าที่กรรมาธิการชุดต่าง ๆ ของสภา มากกว่า ได้แก่ กรรมาธิการสามัญประจำสภา สืบเนื่องตั้งแต่ชุด พ.ศ. 2484-2487 กรรมาธิการวิสามัญในร่างกฎหมายอีกหลายฉบับ อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่

สมัยประชุมสภาอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2487 ซึ่งเป็นช่วงที่สถานการณ์สงครามเริ่มเข้าสู่
 ขึ้นแตกหักโดยเฉพาะทางด้านยุโรป อีกทั้งแผนการออกไปจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นภายนอกประเทศ
 ของฝ่ายปรีดีก็ไม่ประสบผล จึงมีทางเดียวที่จะทำได้คือ การล้มรัฐบาลจอมพล ป. เพื่อ
 แสดงให้อังกฤษและสหรัฐอเมริกาเห็นว่ารัฐบาลที่ร่วมมือกับญี่ปุ่นได้หมดวาระไปแล้ว แต่
 การดำเนินการในครั้งนี้มีใช้เรื่องง่าย เพราะสมาชิกสภา ถูกตำรวจสันติบาลจับตาดูอยู่อย่าง
 ใกล้ชิด ปรีดีจึงให้นายดิเรก ชัยนามไปขอความร่วมมือจากหลวงอดุลย์ ให้ระงับการสอด
 ส่องความเคลื่อนไหวของสมาชิกและเร่งดำเนินการหว่านล้อมให้สมาชิกสภา เห็นด้วยกับ
 ฝ่ายตนมากขึ้น โดยอาศัยเงื่อนไขของสถานการณ์สงครามมาเสนอให้สมาชิก เห็นความจำเป็น
 ที่ต้องเปลี่ยนรัฐบาล (สิริรัตน์ เรื่องวงษ์วาร 2521: 94) ผลก็คือ เมื่อสภา เปิดสมัย
 ประชุมในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2487 สมาชิก เคลื่อนไหวอย่างค่อนข้างรุนแรงตั้งแต่ครั้ง
 แรกที่เปิดประชุม ด้วยการพยายามผลักดันให้นายควง อภัยวงศ์เป็นรองประธานสภาได้
 เป็นผลสำเร็จ จากนั้นสมาชิกฝ่ายต่อต้านได้ "ประลองกำลัง" รัฐบาลด้วยการอภิปรายคัดค้าน
 การเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดของรัฐบาลที่เสนอในการประชุมครั้งต่อมา
 3 ฉบับ ซึ่งในตอนนี้นำอย่างชัดเจนว่าพวกเขาสามารถขยายฐานเข้าไปในระดับสมาชิก
 ขึ้นนำที่เคยเป็นอดีตดาวสภาได้มากขึ้น ได้แก่ นายเลียง ไชยกาล นายฟอง สิทธิ
 ธรรม ใหญ่ สวิตชาติ (นครสวรรค์) เขมชาติ บุญรัตน์พันธุ์

สาเหตุที่ทำให้สมาชิกบางส่วนเริ่มหันเหออกจากรัฐบาลเป็นเพราะความไม่พอใจ
 ที่รัฐบาลไม่ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ และเริ่มมองเห็นว่ารัฐบาลกำลังดำเนินนโยบายไปใน
 ทางที่ไม่ถูกต้องทั้งในด้านต่างประเทศและการสร้างชาติภายในประเทศ ความไม่พอใจ
 เหล่านี้เมื่อถูกกระตุ้นและชักจูงจากเพื่อนสมาชิกในฝ่ายปรีดี ทำให้พวกเขาเริ่มกล้าที่จะแสดง
 ความคิดเห็นคัดค้านรัฐบาลด้วย ดังจะเห็นได้จากการเป็นผู้เริ่มนำการอภิปรายคัดค้านรัฐบาล
 ของทองอินทร์ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนด 3 ฉบับ ก่อนจะถึงร่าง
 ที่ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. ต้องลาออก ซึ่งในครั้งนี้นี้ เลียง ฟอง ใหญ่ เริ่มออกมาร่วม
 คัดค้านด้วย (รงส. 3/2487 สามัญ)

พระราชกำหนดฉบับแรกที่เข้าสู่การพิจารณาของสภาฯ คือ ร่างพระราชบัญญัติ
อนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2487 สาระ
สำคัญของกฎหมายฉบับนี้เป็นการรวมราชการบริหารส่วนภูมิภาคของจังหวัดพระนครและธนบุรี
เข้าเป็นราชการบริหารอันเดียวกัน เพื่อเตรียมย้ายที่ทำการรัฐบาล ทองอินทร์ได้เสนอข้อ
คิดเห็นต่อที่ประชุมว่า

. . . ก่อนอื่นฉันอยากจะใคร่ให้สภาฯ นี้ได้ระลึกถึงรักธัมมัญญเสียก่อน คือว่า
หลายคราวมาแล้ว เราไม่ค่อยจะคำนึงถึงรักธัมมัญญ มาตรา 52 นี้ดีกว่า พฤติการณ์
เป็นเช่นไร... ในระบอบการปกครองปัจจุบันนี้ อำนาจนิติบัญญัติเรามอบไว้ให้แก่
สภาผู้แทนราษฎร เพราะฉะนั้นในกรณีที่จะตราพระราชกำหนดใช้บังคับเป็น
พระราชบัญญัตินั้นจำเป็นต้องระมัดระวัง คือ รัฐบาลต้องไม่ถือโอกาสในการที่จะ
ใช้อำนาจนิติบัญญัตินั้นเสียเอง... ในกรณีที่เป็นมาแล้ว รัฐบาลได้เพิกเฉยไม่
เรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎร แล้วบอกว่ากรณีนี้เป็นกรณีฉุกเฉิน เพราะฉะนั้น
เพื่อรักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของรักธัมมัญญนี้ การที่รัฐบาลได้ตราพระราชกำหนด
ฉบับหนึ่งฉบับใด หรือทุกฉบับที่มีอยู่ข้างกายนี้ ฉันเห็นว่าสภาฯ นี้ไม่ควนที่จะ
รับหลักการของพระราชบัญญัติฉบับนั้นทุก ๆ ฉบับทีเดียว... (รงส. 3/2487 สามัญ
11)

คำคัดค้านของทองอินทร์ได้รับการอภิปรายสนับสนุนต่อจากจำลอง ซึ่งนอกจาก
จะชี้ให้สภาฯ เห็นว่า พระราชกำหนดที่สภาฯ อนุมัติได้อนุมัติไปทุกฉบับไม่ใช่เรื่องรีบร้อนแล้ว
บางฉบับยังถูกรัฐบาลยกเลิกไปในภายหลังด้วย ซึ่งเป็นการแสดงถึงความไม่แน่นอนใน
การกระทำของรัฐบาลในภาวะฉุกเฉิน ประการสำคัญ จำลองได้กล่าวเสริมในประเด็นที่
ทองอินทร์เสนอไว้ว่า

. . . วิธีการที่รัฐบาลปฏิบัติอยู่เวลานี้ เป็นการไม่ชอบด้วยรักธัมมัญญ มาตรา 52
คือ ฉวยโอกาสในเวลาที่เปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร ตราพระราชกำหนด

และเมื่อตราออกไปแล้ว พอเปิดประชุมสภาฯ ก็ส่งพระราชกำหนดเข้ามาให้สภาฯ อนุมัติ เมื่อสภาฯ อนุมัติแล้ว บาบนั้นก็ตกอยู่กับสภาฯ นี้ แทนที่จะไปตกอยู่กับ รัฐบาลฝ่ายเดียว ขอให้ระลึกว่า การที่ฝ่ายบริหารยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องกับ อำนาจนิติบัญญัติอย่างฟุ่มเฟือยนั้น ถ้าเรานึกถึงประชาธิปไตย เรารำลึกถึง รัฐธรรมนูญ ซึ่งท่านนายกรัฐมนตรีเองได้กล่าวเมื่อวันที่ 24 มิถุนายนว่า ความ มั่นคงของประชาธิปไตยนั้นอยู่ที่สภาผู้แทนราษฎร ก่อนที่จะทำอะไรลงไปนั้น ขอให้ระลึกว่าสภาผู้แทนราษฎรนั้น เป็นแห่งหนึ่งที่จะเป็นหลักของประเทศ เป็นหลักประกันที่ว่า ความเป็นเอกราชของประเทศไทยจะอยู่ได้ก็ เพราะประชาธิปไตย และประชาชนพลเมืองก็ตามไปในระบอบประชาธิปไตย เมื่อ ประชาชนตามไปแล้ว เราก็ความจะมั่นคงในระบอบประชาธิปไตย... (: 14-15)

เมื่อถึงคราวผู้คัดค้านคนต่อมา ใหญ่ ศวิตชาติ, เลียง ไชยกาล และฟอง สิทธิธรรมได้แสดงความคิดเห็นบ้าง ซึ่งจากคำอภิปรายของใหญ่ แสดงให้เห็นสาเหตุใน การเปลี่ยนข้างของเขาว่า เนื่องมาจากรัฐบาลกำลังดำเนินนโยบายผิด ดังคำกล่าวที่ว่า "การที่มีท่านสมาชิกได้สนับสนุนไว้ว่า เราจำเป็นจะต้องเชื่อผู้นำและตามผู้นำนั้น มิใช่หมายความว่า เชื่อในทุกรณี เราจำเป็นต้องเชื่อในบางกรณีนี แต่วิธีที่น่าความไม่เจริญต่อชาติ ประเทศแล้ว เราก็ความจะพูดกันให้เข้าใจแจ่มแจ้งเสียก่อน" (: 15) ส่วนความคิดเป็น ของเลียงและฟองก็คล้อยตามความเห็นของกลุ่มฝ่ายค้านคือ ข้องใจในเรื่องที่รัฐบาลทำไป โดยไม่ เคารพรัฐธรรมนูญ ดังที่เลียงกล่าวว่า "ปัญหาที่ฉันทสนใจที่สุดและเป็นห่วงที่สุด ก็คือปัญหาที่รัฐบาลใช้วิธี เสนอทดหมายให้สภาฯ นี้มีอำนาจน้อยที่สุดและมีโอกาสน้อยที่สุดในวิ ธีใช้พระราชบัญญัติ" (: 17-18)

ส่วนพระราชกำหนดอีก 2 ฉบับที่เข้าสู่วาระการประชุมในวันนั้นคือ ร่างพระราช- บัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสภาจังหวัด กับสภาเทศบาล ซึ่งเป็น การยัดอายุสมาชิกสภาจังหวัดกับสมาชิกสภาเทศบาลไปอีก แต่รัฐบาลออกกฎหมายนี้เข้าไป โดยที่ทางผู้สมัครทางจังหวัดและ เทศบาลได้มีการใช้จ่ายเงินไปในการ เตรียมการ เลือกตั้งแล้ว

จึงทำให้ทองอินทร์คัดค้านว่าเป็นการก่อความเสียหายให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ในที่สุดโอกาสล้มรัฐบาลก็มาถึง เมื่อรัฐบาลเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ. 2487 แรกทองอินทร์ได้เริ่มอภิปรายเป็นคนแรกโดยเสนอเสนอให้กลุ่มฝ่ายค้านเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยคือ หลวงพรหมโยธี กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการคือ นายประยูร ภมรมนตรี แต่ถวิลและเตียงเห็นว่าถ้าเสนอก็คควรเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีทั้งคณะ แต่ทั้งนี้ควรจะหยั่งเสียงประธานสภาฯ ดูก่อน ทองอินทร์ถูกกำหนดให้ทำหน้าที่นี้ ซึ่งปรากฏว่าพระยามานวราชเสวี ประธานสภาฯ ไม่เห็นด้วยเพราะเป็นวิธีรุนแรงเกินไป ฝ่ายต่อต้านเองก็ยังมีไม่มากนัก เมื่อนำเรื่องนี้เข้าปรึกษาปรีดี ผลที่สุดตกลงกันว่าให้คอยดูท่าทีของสมาชิกในสภาฯ เสียก่อนว่าใครสนับสนุนใคร ฉะนั้นเมื่อเข้าสู่วาระการประชุม ทองอินทร์จึงเป็นผู้หนึ่งที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้เปิดประเด็นการอภิปรายคนแรก ๆ ซึ่งเขาได้เสนอมิให้สภาฯ รับหลักการแห่งร่างในประเด็นสำคัญทุกกล่าวเข้ามาตลอดที่ว่า

. . . ยังไม่มีเหตุผลอันหนักแน่นพอสมควรในการที่รัฐบาลจะรีบเร่งออกพระราชกำหนดเสนอก่อนวันเปิดสมัยประชุมไม่ถึงเดือน... ความมุ่งหมายของรัฐบาลที่กระทำนี้ไม่ใช่เป็นกรณีฉุกเฉิน แต่เป็นเหตุในกรณีที่อยู่เหมือนประหนึ่งว่า ถ้าแม้ว่ามีการเสนอพระราชบัญญัติจัดตั้งนครบาลเพชรบูรณ์ตามอำนาจนิติบัญญัติที่ไว้ไว้ รัฐบาลก็คงเกรงว่าจะมีการคัดค้านมาก ก็ถือโอกาสตราเป็นพระราชกำหนดเสียก่อน เมื่อเป็นพระราชกำหนดแล้วก็เสนอพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนด คล้าย ๆ กับเป็นการผูกมัดสภาฯว่า เมื่อรัฐบาลกระทำการหนึ่งการใดไปแล้วก็ถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ควรจะอนุมัติให้ผ่านไปได้ แต่ความจริงในสภิตของรักธัมมภูณีนั้น ฉันคิดว่า การที่รัฐบาลทำเช่นนั้นเป็นการไม่ชอบ... ฉันเห็นว่าข้อเล็กน้อยนั้นเอง ถ้าเราปฏิบัติพิถีพิถัน ๆ เข้า ความศักดิ์สิทธิ์ของรักธัมมภูณีก็น่าจะเสื่อมไป ๆ... (รงส. 4/2487 สามัญ: 39-42)

จากนั้นทองอินทร์ได้อภิปรายชี้ให้เห็นถึงความไม่เหมาะสมที่จะใช้เพชรบูรณ์เป็นที่ตั้งของเมืองหลวงในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการย้ายในส่วนของความรู้สึกท้องถิ่นนิยมของสมาชิก โดยทั่วไป ซึ่งกำลังฮิตฮิตที่รัฐบาลไม่ยอมฟังเสียงสมาชิก ตลอดมาว่า "การที่เราจัดตั้งเปนครหลวงนี้ ก็ประหนึ่งว่าจังหวัดที่เปนครบาลก็เป็นลูกเมียหลวง ส่วนจังหวัดอื่น ๆ เป็นลูกเมียน้อย" และที่เขากล่าวมาทั้งหมดมิได้มีเจตนาจะคัดค้านรัฐบาลอย่างจริงจัง "แต่เป็นการขอร้องให้ท่านใช้ความเมตตา กรุณา มุทิตา อย่าใช้อุเบกขา" (: 46)

เชมชาติ บุณยรัตนพันธ์, เป็นสมาชิกอีกคนหนึ่งที่เคยเบนเข็มจากการเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลในช่วงแรกมาเป็นผู้คัดค้านรัฐบาลในช่วงหลัง ในครั้งนั้นนอกจากเชมชาติจะเป็นผู้หนึ่งที่อภิปรายคัดค้านในแง่ความเหมาะสมและปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรแล้ว เชมชาติยังกล่าวชี้แนะให้เพื่อนสมาชิก "ท้วงติงรัฐบาลเสียบ้าง" โดยกล่าวว่า

. . . เพราะเราเคยตามใจอนุมัติให้ทำงาน ทำให้เสียเงินทองมามากมายแล้ว แต่มาอันนี้แล้วขอท้วงติงเสียบ้าง ถ้าไม่ท้วงแล้วจะไปกันใหญ่ ที่ท้วงนี้ท้วงเพราะเห็นจริง ได้คิดแล้วเห็นรอบคอบแล้วเพราะฉะนั้นเห็นว่าไม่ควนฉันเป็นคนหนึ่งซึ่งเคยสนับสนุนการกระทำของรัฐบาลและนโยบายของรัฐบาลมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ก่อนนโยบายหรือการกระทำใด ๆ ของรัฐบาลเป็นจำนวนมาก ฉันได้ติดตามและมีความเข้าใจแจ่มแจ้งและเชื่อว่าเป็นความจำเป็น ทำเพื่อประเทศชาติและราษฎรโดยแท้จริง แต่มาในตอนหลังนี้ ฉันพยายามติดตามนโยบายรัฐบาลหรือการกระทำของรัฐบาลแล้ว มีบางอันซึ่งรัฐบาลได้แถลงต่อสภานี้ หรือได้เสนอเป็นกตหมายมาต่อสภานี้ ในที่สุดข้อแถลงนั้นหรือกตหมายนั้นหรือนโยบายเช่นนั้นก็ได้หายเงียบไปหรือได้แปรปรวนไปฉันก็พยายามจะเข้าใจในความจำเป็นของความแปรปรวนไปนั้นให้ดีที่สุด ต่อมาหลาย ๆ หนเข้าใจ ความเข้าใจเลยไม่มีขึ้น คือ เป็นความไม่เข้าใจขึ้น... (: 46

เมื่อสมาชิกได้อภิปรายคัดค้านมาหลายคนแล้ว ประจวบ มหาจันทร์ได้เสนอ
ญัตติให้เป็นการลงคะแนนลับ ซึ่งผลปรากฏว่า สภาฯไม่รับหลักการแห่งร่างกฎหมายฉบับนี้ด้วย
คะแนน 48 ต่อ 36 จากสมาชิกที่เข้าประชุมในวันนั้น 97 คน ทั้งนี้มีผู้ไม่ออกเสียง 13 คน

อีกสองวันต่อมา รัฐบาลประสบความสำเร็จในการเสนอร่างพระราช-
บัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบรมมณฑล พ.ศ.2487 ด้วยเหตุผลในทำนองเดียวกัน
และในครั้งนี้รัฐบาลแพ้ด้วยคะแนนหวุดหวิดมากคือ 43 ต่อ 41 จากผู้เข้าประชุม 89 คน
เหตุการณ์เหล่านี้ทางจอมพล ป. เองก็ทราบว่าการลงคะแนนในร่างกฎหมายฉบับที่สองรัฐบาลจะเป็น
ฝ่ายพ่ายแพ้ในสภาฯ ดังนั้นเมื่อประสบปัญหาสภาฯ ไม่อนุมัติถึง 2 ครั้งติดกันเช่นนี้ ภายในวง
รัฐบาลได้แตกความคิดออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคือจอมพล ป. คิดว่ารัฐบาลควรจะลาออก
"เพื่อจะได้รู้ว่าใครเป็นใคร" อีกฝ่ายหนึ่ง อาทิ หลวงเกรียงศักดิ์พิพิชิต กลับเห็นว่ารัฐบาล
ควรจะยุบสภาฯ ฝ่ายแรกมีผู้สนับสนุนมากกว่าด้วยเหตุที่มองว่าการลาออกอาจแนะนำให้ผู้
สำเร็จราชการแต่งตั้งเข้ามาใหม่ได้ ในที่สุดรัฐบาลตัดสินใจลาออก

ภายหลังการลาออกของรัฐบาลจอมพล ป. ได้เกิดความเคลื่อนไหวในแวดวง
ผู้นำอยู่ระยะหนึ่ง แต่ก็เห็นได้อย่างชัดเจนว่า กลุ่มสมาชิกประเภทที่ 1 ซึ่งมีทองอินทร์รวม
อยู่ด้วย ได้กลายเป็นกลุ่มที่ให้การสนับสนุนปรีดีทางสภาฯผู้แทนราษฎร ทั้งนี้พิจารณาได้จาก
การเป็นผู้เสนอรายชื่อพระยาพลพยุหเสนาเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนจอมพล
ป. ฟิลลสงคราม และเมื่อพระยาพลฯ ปฏิเสธ ก็เป็นผู้สนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ตามที่ปรีดี
แนะนำ หรือเมื่อพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ลาออก ทองอินทร์และจำลอง คือสมาชิกผู้อภิปรายให้การสนับสนุน
การลงมติแต่งตั้งให้ปรีดี พนมยงค์เป็นผู้สำเร็จราชการแต่เพียงคนเดียว ซึ่งในครั้งนั้น
สภาฯลงมติแต่งตั้งด้วยคะแนนถึง 70 ต่อ 1 จากผู้ประชุม 99 คน

จากนั้นทองอินทร์และแกนนำสำคัญ ๆ ของสมาชิกที่เคยต่อต้านรัฐบาลร่วมกันมายังมีบทบาทในการออกกฎหมายล้มเลิกอำนาจและสิ่งที่รัฐบาลจอมพล ป. ได้กระทำการไป อันเป็นภาระที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ราษฎร และการเสริมสร้างอำนาจให้กับรัฐบาลพลเรือนที่ตั้งขึ้นใหม่ ตลอดกระทั่งการฟื้นฟูระบอบประชาธิปไตยขึ้นมาใหม่อีกครั้ง

การออกกฎหมายล้มล้างอำนาจรัฐบาลเก่า ได้แก่ การเสนอร่างพระราชบัญญัติ "ไม่อนุวัติพระราชกำหนด" ฉบับต่าง ๆ จำนวน 12 ฉบับ (รงส. 9, 14/2487 สามัญ) การเสนอญัตติของให้สภาฯ ตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นพิจารณากฎหมายต่าง ๆ ที่ให้อำนาจแก่ผู้บังคับบัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งเป็นการใช้อำนาจที่ "มีสมาชิกหลายคนสงสัยว่า ไม่ควรจะไปอยู่ในอำนาจผู้บัญชาการทหารสูงสุด" แต่เนื่องจากเป็นความคิดของรัฐบาลที่จะทำอยู่แล้ว จึงขอเป็นฝ่ายทำเองเพราะเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารโดยเฉพาะ (รงส. 11/2487 สามัญ) การเสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายประมวลอาญาทหาร เพื่อให้กฎหมายดังกล่าวไม่ต้องมีผลไปบังคับใช้กับประชาชนอีกต่อไป เนื่องจากในเวลาประกาศสงครามหรือมีการประกาศใช้กฎอัยการศึก พลเรือนทุกคนต้องอยู่ใต้ประมวลกฎหมายอาญาทหาร ซึ่งเป็นลักษณะที่ "อำนาจฝ่ายทหารเข้าไปก้าวร้าวกับอำนาจของประชาชน" (รงส. 12/2487 สามัญ) การเสนอร่างพระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยการมอบอำนาจให้รัฐบาลในภาวะคับขันทุกฉบับ ยกเลิกพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ ยกเลิกพระราชบัญญัติให้อำนาจรัฐบาลในการเตรียมการป้องกันประเทศ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 ทั้งสิ้น เหตุผลที่เสนอให้ยกเลิกล้วนเกี่ยวข้องกับความคิดที่มองว่า รัฐบาลใช้อำนาจเผด็จการ เช่น "เป็นพระราชบัญญัติที่ขัดกับหลักประชาธิปไตย" (รงส. 4/2487 วิสามัญ) ซึ่งในจำนวนนี้บางฉบับรัฐบาลก็ยังไม่ยอมให้มีการยกเลิกเพราะเป็นว่ายังมีความจำเป็นต้องใช้ (รงส. 1, 4/2487 วิสามัญ)

นอกจากนี้ยังมีการออกกฎหมายล้มล้างสิทธิ เชื่อผู้นำที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยจอมพล ป. ด้วย ได้แก่ การเสนอกฎหมายยกเลิกกฎหมายที่เป็นการคุ้มครองบุคคลคนเดียวคือ นายกรัฐมนตรีเสีย เนื่องจากเป็นกฎหมายที่ขัดกับหลักกฎหมายและขัดต่อการปกครอง

ระบอบรัฐธรรมนูญ (รงส. 4/2487 วิสามัญ) การเสนอให้มีการตั้งกรรมาธิการขึ้นสอบสวน การใช้จ่ายเงินในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในเรื่องนี้เป็นความคิดทั้งในวง รัฐบาลและความคิดของฝ่ายสมาชิก ซึ่งต่างมีข้อสงสัยว่า รัฐบาลชุดก่อนใช้จ่ายเงินอย่าง ฟุ่มเฟือยและยังก่อหนี้สินไว้มาก ปราบกว่าที่ประชุมตกลงตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นประกอบด้วย ฝ่ายรัฐบาล 6 คน สมาชิก 15 คน คือ นายจิตร ศิริธรรมาธิเบศ ฦ สงขลา, เล็ง ศรีสมวงศ์, พล.ร.ท.สิทธิ กมลนาวัน, นายโประ สมหาร, เตือน บุนนาค และ "ทองอินทร์ ภูริพัฒน์" ซึ่งรัฐบาลให้เหตุผลในการตั้งบุคคลเหล่านี้ด้วยว่า "ก็โดยที่หวังว่า จะมีผู้รู้งบประมาณที่ทำแล้ว ๆ มา ผู้แทนที่รัฐบาลเสนอมานั้น ก็เป็นผู้ที่รัฐบาลขอสงวนไว้ เพื่อประโยชน์ในการทำงานงบประมาณ เพราะฉะนั้นรัฐบาลก็ขอสงวนไว้" (รงส. 2/2487 วิสามัญ: 70) ส่วนสมาชิกยอมแน่นอนว่าจะเป็นกลุ่มที่ไม่พอใจการใช้เงินของจอมพล ป. อยู่แล้ว ซึ่งได้แก่ เสียง ไชยกาล, เตียง คิริพันธ์ (บุคคลทั้งสองเป็นผู้นำในการเสนอ ตั้งแต่แรกว่าให้สมาชิกฉวยโอกาสที่ รัฐบาลเสนองบประมาณมา ซึ่งบรรดาสมาชิกต่าง แสดงความรู้สึกไม่พอใจกับหนี้สินที่รัฐบาลก่อไว้มากนั้น ตั้งกรรมาธิการขึ้นสอบสวนหา ความจริง ตลอดจนหาตัวบุคคลผู้กระทำผิดด้วย) พัน สุพรรณसार, พึ่ง ศรีจันทร์, จำลอง ดาวเรือง, แก้ว สิงหะเศษนทร์, ร.ท.ประจวบ มหาจันทร์, ถวิล อุดล, ชิต เวชประสิทธิ์, สุวิชัย พันธเศรษฐ, วิฑูร ธรรมพิเนต, โสภณ คุภีระ, โมรา ฦ กลาง, ร.ท.อู๊ด นิตยสุทธิ์, ม.ล.ต้อย ชุ่มสาย (รงส. 2/2487 วิสามัญ)

ฐานะของทองอินทร์ในคณะกรรมการวิสามัญ แสดงให้เห็นถึงการยอมรับใน ความเป็นผู้มีอำนาจในตำแหน่งงบประมาณ ทั้งในฝ่ายรัฐบาลเองและในหมู่เพื่อนสมาชิกด้วย ยิ่งกว่านั้น เมื่อคณะกรรมการได้ประชุมกันแล้วปรากฏว่า นอกจากทองอินทร์จะได้รับ เลือกเป็นเลขานุการของคณะแล้ว เพื่อนสนิทของเขาคือ เตียงและจำลอง ก็ได้รับเลือก เป็น "ผู้ช่วยเลขานุการ" ด้วย จากการสอบสวนประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ ซึ่งเป็นการตั้ง อนุกรรมการขึ้นพิจารณาแยกย่อยออกเป็นหลายชุด ปรากฏผลสรุปได้ว่า เป็นการนำเงินและ ทรัพย์สินของชาติไปใช้เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของครอบครัวนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีใน คณะรัฐบาล อีกทั้งยังเป็นการใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยผิดประเภท บางรายการน่าจะมีการ

ทุจริตเกิดขึ้น "เห็นได้ว่าเป็นการล่วงเกินต่อทรัพย์สิน ซึ่งเป็นส่วนรวมของชาติ" และบางรายการ "กลับทำไปดื้อประหนึ่งว่า เงินของชาติตกอยู่ในสิทธิและอำนาจของรัฐบาลคณะนั้นชอบที่จะใช้ได้ง่าย ๆ คือ เพียงแต่นายกลั่นวาทาก็เป็นงานคักคักสิทธิ์ใช้ได้แล้ว" ("รายงานคณะกรรมการพิจารณาพระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2487" อ้างถึงใน รงส. 11/2487 วิสามัญ)

ควบคู่ไปกับการยกเลิกอำนาจและทำลายความเป็น "ผู้นำ" ของรัฐบาลเก่า ทองอินทร์และเพื่อน ๆ ยังมีบทบาทเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนรัฐบาลชุดใหม่ด้วย ซึ่งจะเห็นได้ตั้งแต่แรกที่นายควงได้รับการเลือกตั้งจากสภาฯ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว และเมื่อคณะรัฐมนตรีชุดใหม่เข้าแถลงนโยบาย ไม่เพียงบุคคลเหล่านี้ลงมติให้ความไว้วางใจด้วยคะแนนสูงถึง 101 ต่อ 0 จากผู้เข้าประชุม 116 คนแล้ว ถวิล อุดล ยังเสนอให้ทุก ๆ ฝ่ายสามัคคีกันโดยปราศจากอคติส่วนตัว ดังคำกล่าวที่ว่า

. . . ความวิตกของประชาชนในขณะนี้ใช้ข้าพเจ้าหยากจะขอนำมาเรียนต่อรัฐบาลนั้นคือ ความสมัคสมานสามัคคีระหว่างรักบุรุษของประเทศไทย ข้าพเจ้าใคร่จะเห็นรัฐบาลนี้แสดงความสามารถเปนนยอดเยี่ยมในทางที่จะแสดงให้เห็นว่า บันดาท่านรักบุรุษทุก ๆ ท่านในประเทศไทยนั้น แม้ท่านจะแตกแยกกันก็เฉพาะในด้านความคิดความเห็น ซึ่งก็เกินไปโดยเฉพาะวิถีทางแห่งรักขันนุญเท่านั้น ส่วนทางส่วนตัวนั้นยังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเหมือนกับแผ่นดินไทยซึ่งจะแบ่งแยกกันมิได้ (รงส. 8/2487 สามัญ: 175)

บทบาทการสนับสนุนรัฐบาลใหม่ของทองอินทร์ อาจเห็นได้อีกกรณีหนึ่งจากการเข้าเป็นรัฐมนตรีร่วมในคณะรัฐบาล ซึ่งทองอินทร์ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ.2487 จากบทบาทของทองอินทร์ในช่วงหลังจากรัฐบาลจอมพล ป. นี้ทำให้ดูคล้ายกับว่า ทองอินทร์จะขึ้นมาเป็นแกนนำของกลุ่มสมาชิกกลุ่มนี้ ทั้ง ๆ ที่แต่เดิมในช่วงแรกของสงครามจนกระทั่งตลอดมานั้น ทองอินทร์มิได้ปรากฏบทบาทชัดเจนเลย จึงเป็นไปได้หรือไม่

ว่าการที่ถูกสันติบาลติดตามดูความเคลื่อนไหว ทำให้ทองอินทร์ต้องลดการเป็นผู้นำอภิปราย ลงมาเป็นผู้ชี้ช่องทางให้เพื่อนสนิท อาทิ จำลอง ร.ท.ประจวบ และบุคคลอื่น ๆ เป็นผู้ อภิปรายแทน เพราะประเด็นที่สมาชิกเหล่านี้นำมาคัดค้านรัฐบาลในช่วงนั้นเป็นประเด็นเก่า ที่ทองอินทร์เคยคัดค้านมาแล้วทั้งสิ้น โดยเฉพาะการคัดค้านออกพระราชกำหนดและกฎหมาย ที่ให้ฝ่ายบริหารเข้าแทรกแซงฝ่ายนิติบัญญัติและตุลาการ เมื่อทองอินทร์สามารถปรากฏความ เคลื่อนไหวได้อีกครั้ง ทองอินทร์จึงดูคล้ายกับจะก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำของกลุ่มไปโดยปริยาย ด้วยการได้รับแต่งตั้งเข้าเป็นรัฐมนตรีร่วมในคณะรัฐบาลพลเรือน ซึ่งในฐานะใหม่นี้ ทำให้ งานกู้ชาติของทองอินทร์ขยายวงออกจากการอาศัยวิถีทางสภาฯ ไปสู่การจัดตั้งหน่วยงานใต้ ดินของขบวนการเสรีไทยขึ้นที่จังหวัดอุบลราชธานีด้วย

5.3.2 การจัดตั้งหน่วยเสรีไทยในจังหวัดอุบลราชธานี

เนื่องจากจังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีกองทหารญี่ปุ่นตั้งประจำอยู่ โดยมี กองบัญชาการใหญ่อยู่ในตัวเมือง บริเวณสนามบิน และมีค่ายย่อย ๆ อยู่ตามรอบเมือง มี ค่ายที่คุมขังเชลยศึก ทหารที่อยู่ส่วนมากแม้จะเป็นทหารช่าง แต่ก็ถือได้ว่าที่นี่เป็นชุมทางใหญ่ ของกองทหารญี่ปุ่นอีกแห่งหนึ่ง (เทอด บุญรัตน์พันธ์ 2531: 127) เหตุนี้ในฐานะเป็น ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ทองอินทร์จึงได้รับมอบหมายภารกิจจากคณะให้ดำเนินการ จัดตั้งหน่วยงานของขบวนการขึ้น โดยอาศัยกำลังสนับสนุนจากผู้ใกล้ชิดและข้าราชการ พร้อมทั้งได้เสรีไทยสายอังกฤษที่สำคัญอีกผู้หนึ่งคือ การุณ เก่งระดมยิง ช่วยเหลือ ซึ่งในที่สุดจะทำให้ครอบครัวทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน ใกล้ชิดมากขึ้น

การขยายฐานสมาชิกของทองอินทร์ เริ่มจากแวดวงผู้ใกล้ชิดก่อน คือ ญาติ และเพื่อนสนิท วิธีการชักชวนคล้ายกับเป็นการอาศัยความนิยมในทางส่วนตัวที่บุคคลเหล่านี้มี ต่อทองอินทร์ และความไว้วางใจที่ทองอินทร์มีต่อพวกเขา มากกว่าที่ว่าการเอาประเด็นการ ต่อต้านญี่ปุ่นและรัฐบาลมาเป็นเงื่อนไข ซึ่งวิธีการหลังเป็นเงื่อนไขที่พวกทองอินทร์ใช้ในการ ขยายฐานสมาชิกในสภาฯ แต่สิ่งหนึ่งที่ถูกใช้ในการชักจูงด้วยก็คือ การทำงาน "เพื่อกู้ชาติ"

ดังปรากฏในการชักชวน โพรี่ ชัมภรัตน์ (หลานชาย) ซึ่งทองอินทร์ให้เหตุผลที่ต้องชวน โพรี่ เข้าร่วมงานว่าเป็นเพราะ "ไม่มีใครที่พอจะไว้วางใจได้ และโพรี่ก็เป็นหลานชายที่ ใกล้ชิด จึงจำเป็นต้องขอให้ช่วยทำงานกุชาติ" (สัมภาษณ์ โพรี่ ชัมภรัตน์) จากนั้นการ ขยายฐานสมาชิกจึงค่อย ๆ แทรกเข้าไปในกลุ่มคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่น อันได้แก่ กลุ่มข้าราชการ ครู ฝายปกครอง ครูประชาบาล ตลอดจนครูโรงเรียนราษฎร์และนักเรียนยุวชนทหาร

การจัดตั้งหน่วยงานเสรีไทยในจังหวัดอุบลราชธานี เข้าใจว่าตั้งขึ้นในช่วงต้น ปี พ.ศ. 2488 คือ ไม่ห่างจากการตั้งหน่วยเสรีไทยของเตียง ศิริขันธ์ ที่สกลนครมากนัก เพราะหน่วยสกลนครจะเป็นต้นแบบให้กับหน่วยเสรีไทยในภาคนี้ รวมทั้งเตียงเองก็เป็นผู้รับผิดชอบหน่วยเสรีไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมดด้วย ("นายฉันทนา" 2507 : 282-289; สัมภาษณ์ โพรี่ ชัมภรัตน์ และชม ภูมาศ) ที่อุบล เมื่อได้รับเครื่องวิทยุและ อาวุธแล้วจึงได้แยกหน่วยปฏิบัติการออกเป็น 2 ส่วนคือ ที่บ้านของทองอินทร์ในเมืองจะเป็น ศูนย์วิทยุสื่อสาร โดยอยู่ในความดูแลของบังอรและมีการณ เก่งระดมยิง เป็นพนักงานวิทยุ มีนักเรียนจากโรงเรียนเบญจมมหาราชซึ่งมาพักที่บ้านทองอินทร์ เป็นผู้ช่วยปั่นไฟให้ (สัมภาษณ์ บังอร ภูริพัฒน์ และ โพรี่ ชัมภรัตน์) ศูนย์วิทยุแห่งนี้ถือว่าปลอดภัยพอสมควร เพราะบ้านของทองอินทร์นี้อยู่ด้านหลังสถานีไปรษณีย์โทรเลข หน่วยที่สองจะเป็นค่ายฝึก อาวุธของพลพรรค ซึ่งเข้าใจว่า มิได้ตั้ง ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งอย่างเป็นทางการถาวร แต่จะมีการโยกย้ายเปลี่ยนสถานที่ด้วย หน่วยที่สองนี้จะอยู่ในความดูแลของโพรี่ ชัมภรัตน์

โครงสร้างทางด้านการทำงานของหน่วยงานเสรีไทย นอกจากทองอินทร์จะ เป็นผู้นำสูงสุดแล้ว รองลงมาจะมีแกนนำที่แยกทำหน้าที่แต่ละอย่างประสานกันไปคือ บังอร ภรรยาจะเป็นผู้คอยประสานงานระหว่างทองอินทร์หรืองานของขบวนการกับปลัดจังหวัดหรือ ฝายบ้านเมือง และบังอรก็ยังเป็นผู้ช่วยถอดรหัสวิทยุด้วย โพรี่จะเป็นหัวหน้าหน่วยพลาธิการ คือเป็นผู้ถือเงิน ดูแลเสบียง บริหารงานทั่วไป ถือว่าเป็นผู้รับผิดชอบดูแลสถานที่แทน ทองอินทร์ ส่วนการณ เป็นผู้ส่งจ่ายเงิน พนักงานวิทยุ และครูฝึกอาวุธในระยะแรก สวয় จินาพร จะเป็นผู้คอยติดต่อประสานงานระหว่างโพรี่กับการณ นอกนั้นงานบางอย่าง

ทองอินทร์จะสั่งการทางสายงานปกครองหรือสายศึกษาธิการโดยตรง ไม่ผ่านแกนกลาง เหล่านี้ หรือบางครั้งให้ 2 หน่วยร่วมกันทำงาน บุคคลชั้นนำในสายราชการที่เป็นผู้สั่งการ ให้ครูประชาบาลและครูต่าง ๆ ไปเข้าฝึกอาวุธ ตลอดจนเป็นผู้รับผิดชอบงานบางอย่าง ได้แก่ ขุนศึกษากรรรมพิเศษ (เข้าใจว่าจะเป็นศึกษาธิการจังหวัด) ปลัดจังหวัด (ทราบแต่เพียงว่าชื่อ ปลัดนาท) ขุนเปรมประชากร นายอำเภอเดชอุดม ศึกษาธิการอำเภอต่าง ๆ นายอำเภออำนาจเจริญ เป็นต้น ระดับรองลงมาอีกจะเป็น ครูฝึกอาวุธที่อยู่ประจำตามค่ายต่าง ๆ บุคคลเหล่านี้เป็นกลุ่มแรกที่เข้ารับการฝึกอาวุธ เสร็จแล้วจะเป็น ครูผู้สอนการใช้ อาวุธให้แก่พลพรรคฯหลังต่อมามีอีก บุคคลสำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ เทอด บุญรัตนพันธ์, วินิจ วินิจนัยกุล, วิเชียร โตตะสิน, บุญหยด พันธุ์เพ็ง, เล็ก ชัมภรัตน์

การนำคนเข้ารับการฝึกอาวุธในระยะแรกเป็นกลุ่มครูจากโรงเรียนเบญจมหารราช ก่อน มีจำนวนประมาณ 10 คน ต่อมาจึงเริ่มหมุนเวียนกันเข้าฝึกเป็นรุ่น ๆ ละประมาณ 5-10 คน เกณฑ์ในการคัดเลือกเน้นบุคคลที่เห็นว่ามีความรักชาติ กล้าหาญและเข้าใจสถานการณ์ทางการเมืองได้ดี (เทอด บุญรัตนพันธ์ 2531: 128) ค่ายฝึกอาวุธในระยะแรก เป็นค่ายเล็ก ๆ โปธิ์ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการเสาะหาสถานที่ตั้งค่ายหาที่ซ่อนอาวุธจะ เลือกเอาพื้นที่ที่เคยเป็นหมู่บ้านร้างมาก่อน เพื่อให้ยากแก่การสืบเสาะค้นหา ค่ายฝึกอาวุธ ช่วงแรกมีการโยกย้ายไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่ค่ายบ้านลิโด บ้านขาม บ้านสวนวัว ซึ่งค่ายที่ สวนวัวจะเป็นค่ายที่มีขนาดใหญ่ มีการรับคน จัดตารางเวลาอย่างเป็นระบบมากขึ้น และที่นี้เองที่เกิดอุบัติเหตุปืนลั่นทำให้มีผู้เสียชีวิตถึง 8 คน

งานที่สำคัญของหน่วยเสรีไทยจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากการสืบราชการลับ เกี่ยวกับกองทัพญี่ปุ่นในบริเวณเขตอินโดจีนฝรั่งเศส การรับส่งอาวุธและจัดตั้งหน่วยพลพรรค แล้ว ยังมีงานที่ได้รับคำสั่งให้ทำเป็นพิเศษอยู่บ้าง อาทิ การติดตามเครื่องบินของ ฝ่ายสัมพันธมิตรที่ถูกญี่ปุ่นยิงตกในเขตท้องที่ (สัมภาษณ์ โปธิ์ ชัมภรัตน์) จึงอาจกล่าวได้ว่า หน่วยงานแห่งนี้ได้มีส่วนร่วมอยู่ในขบวนการเสรีไทยด้วย

เมื่อสงครามโลกยุติลง ประมาณว่า กำลังพลพรรคเสรีไทย ๗ หน่วยอุบลราชธานี จะมีอยู่ในราว ๓๐๐ คน (อ้างถึงในสรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2532: 11) ฉะนั้น การจัดตั้งเสรีไทยในระดับพลพรรค จึงอาจกล่าวได้ว่า เกิดขึ้นจากความคิดเรื่อง "กู้ชาติ" และความสัมพันธ์ส่วนตัวกับหัวหน้าขบวนการมากกว่าที่จะเกิดจากปัญหาการเมืองภายในว่าด้วย ปัญหาการใช้อำนาจเผด็จการของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เช่นที่เกิดขึ้นในระดับ กลุ่มพันธมิตรต่าง ๆ ที่ร่วมอยู่ในขบวนการเสรีไทย

อย่างไรก็ดี แม้พลพรรคเสรีไทยที่จัดตั้งขึ้นจะยังมิได้แสดงฝีมือไว้ให้ปรากฏ แต่บทบาทของทองอินทร์ที่เป็นผู้นำในการจัดตั้ง ส่งผลทำให้ชื่อเสียง เกียรติภูมิของทองอินทร์ สูงขึ้นจนถึงกับได้รับเลือกตั้งโดยไม่มีผู้สมัครแข่งขันด้วยในการเลือกตั้งครั้งต่อมา (ทองอินทร์นุสรณ์ 25๐5: 95) และการที่ทองอินทร์มิได้ชักชวนบุคคลสำคัญเช่น เลียง ไชยกาล และฟอง สิทธิธรรม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดเดียวกัน เข้าร่วมในที่สุดจะทำให้พวกเขาแตกแยกกันเอง ทั้งจากปัญหาการแข่งขันชิงความเป็น "ปัญญาชน" ในท้องถิ่น และจากการมีแนวคิดพื้นฐานในการจัดวางกติกาทางการเมืองภายหลังจากสงครามแตกต่างกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย